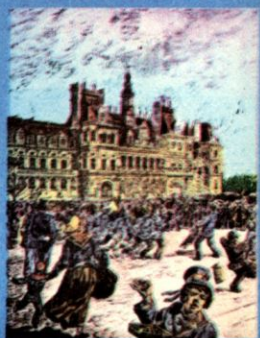

magazin istoric

ANUL XVIII Nr. 12 (213) DECEMBRIE 1984

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XVIII
Nr. 12 (213)

decembrie 1984

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMENY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

Voința partidului, voința poporului: <i>Ion Popescu-Pufuri</i>	2
Diadema princiară de aur din cetatea dacică de la Bunești: <i>Violeta Veturia Bazarciuc</i>	6
Contribuția României la înfrângerea fascismului. Luptă și jertfă pentru eliberarea Ungariei: <i>Gh. Zaharia, Ion Cușșa</i>	9
Pe Tisa, în octombrie 1944: <i>Traian Popescu Tracișone</i>	12
Marea cauză a unității românilor: <i>Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, Ioana Ursu, Ioan Voicu</i>	14
„Această dreptate triumfă astăzi”: Lloyd George, W. Wilson, St. Pichon, R. Lansing, G. Clemenceau, Manuel Miledo, J. R. Rodd, Ch. J. Vopicka	18
Dr. Petru Groza — așa cum l-am cunoscut: <i>Ion Pas</i>	24
București, 1884. Cercul de studii sociale: <i>Vasile Născulea</i>	26
1850. Cântarea României la Paris și la Sibiu (II): <i>Cornelia Bodea</i>	28
Amintiri contemporane (IV): <i>V.A. Urechidă</i>	33
Pleșoienii — cărturari și oșteni: <i>Gabriel Iliescu</i>	37
Martha Bibescu — cu dragoste și căldură pentru țara mea: <i>Ion Dumitriu-Snagov</i>	41
Un mileniu de istorie, un secol de la descoperire — cultura Cucuteni: <i>M. Petrescu-Dimbovița</i>	48
● I.A.M.A.M. X: <i>Constantin Antip</i> ... 32 ● Interesul pentru istoria Bizanțului în creștere: <i>Z.V. Udaltova</i> ... 36 ● Mocambos — refugii negrilor liberi: <i>Stuart B. Schwartz</i> ... 44 ● De Gaulle-Churchill: un duel secret (IV)... 51 ● 1942. Arde Pacificul (VI): <i>Gordon W. Prange</i> ... 56	
● Cîștigătorii concursului Magazin istoric, ediția I/1984, File de epopee... 61 ● Un nou concurs Magazin istoric, Horea 200... 49 ● Cărți sosite la redacție... 55 ● Poșta Magazin istoric... 63	

COPERTELE NOASTRE

① Excepțională mărturie a străvechii civilizații geto-dacice înflorită pe meleagurile patriei noastre diadema princiară descoperită în vara acestui an în cetatea antică de la Bunești (jud. Vaslui) impresionează atât prin valoarea intrinsecă (757,6 grame aur de 24 carate), cât și prin calitățile artistice, fiind o piesă de orfăvrie de mare raritate — așa cum o confirmă, de altfel, imaginea de ansamblu a podoabei (partea de jos a copertei) și detaliile unor părți ale ei: cap stilizat de felină din inelul de închidere a diademei, precum și rozetele din partea frontală a coroanei (în cele patru colțuri ale paginii) (Diadema princiară de aur din cetatea dacică de la Bunești, p. 6)

② Cântarea României, tipărită concomitent la Paris și la Sibiu, în 1850 este strins legată de numele lui N. Bălcescu. În imagini: N. Bălcescu, tablou de Florin Niculiu; a) Sibiu și b) Parisul la mijlocul secolului XIX (1850: Cântarea României... p. 28)

③ Sărbătoare pe Muntele Găina — cunoscut loc de pe pământul Transilvaniei — acest străvechi pământ românesc. Pictură de N. Gavrilăscu (Unirea Transilvaniei cu România pentru toate veacurile, p. 18)

④ În arta bizantină, pictura decorativă a cunoscut o mare dezvoltare. Mozaic, reprezentându-i pe legendarul Orfeu, îmblinzind cu lira sa animalele (Interesul pentru istoria Bizanțului în creștere, p. 36)

Putem spune că toate documentele pe care le-am adoptat în deplină unanimitate în Congresul nostru sînt expresia voinței partidului, a poporului nostru, care, într-o deplină unitate, dorește să înfăptuiască neabătut Programul partidului, să asigure victoria societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea condițiilor pentru trecerea la făurirea societății comuniste — a visului de aur al omenirii !

NICOLAE CEAUȘESCU

VOINȚA PARTIDULUI —

VOINȚA POPORULUI

ION POPESCU-PUȚURI

Trăind încă sub semnul mărețului eveniment din viața partidului și a țării — Congresul XIII al Partidului Comunist Român — ale cărui analize, directive și orientări vor jalona drumul poporului român, pînă la sfîrșitul secolului și al mileniului, nu

putem să nu vedem că, prin importanța concluziilor sale, el și-a aflat de pe acum locul în istorie. Congresul XIII se înscrie în istorie ca marcînd trecerea la cea de a treia etapă a înfăptuirii ferme a programului partidului de făurire a societății socialiste multi-

22 noiembrie 1984. Moment solemn pentru istorie: realegerea de către cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, cel mai iubit fiu al naţiunii noastre, marele ctitor al României moderne, în funcţia supremă de secretar general al partidului

lateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism. Istoriceste vorbind, hotărârile Congresului XIII — adoptate în deplină unanimitate — reprezintă însăşi prefigurarea viitorului naţiunii socialiste române, ele îi dau acea perspectivă luminoasă de a-şi asigura un nivel tot mai înalt de dezvoltare economică, politică, socială, ştiinţifică, culturală, de a-şi afirma şi mai puternic locul demn pe care-l ocupă în civilizaţia lumii.

Ca orice fenomen al vieţii sociale, şi congresele partidelor care conduc societatea omenească pot fi examinate din multe unghiuri de vedere. Din oricare unghi am privi Congresul XIII, el oferă imaginea unei reuşite depline, expresie a convergenţei şi unităţii de interese ale claselor şi categoriilor sociale prietene din România socialistă la ora marilor înfăptuiri şi perspective ale anului 1984.

Orice abordare a semnificaţiei istorice a recent încheiatului Congres nu poate porni decît de la aprecierea că s-a putut constata că încrederea şi entuziasmul cu care s-a pornit la realizarea liniei Congresului XII din 1979 au fost întru totul justificate, sarcinile de atunci constituindu-se în grandiosul bilanţ de acum al unei noi calităţi a muncii şi vieţii în ţara noastră, bilanţ care face posibilă trecerea la o nouă etapă.

Pentru istoria multimilenară a patriei române, bilanţul marilor înfăptuiri dintre Congresele XII şi XIII se asociază realizărilor obţinute de poporul nostru, sub călăuzirea partidului său comunist, în cele patru decenii de la victoria Revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă.

Vastul proces al profundelor transformări revoluţionare pe toate planurile materiale şi spirituale ale societăţii româneşti contemporane, portretul istoric al societăţii în care trăim au fost zugrăvite pregnant în documentul de profundă analiză şi de cutezătoare orizonturi care este *Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al XII-lea şi Congresul al XIII-lea şi activitatea de viitor a partidului în vederea înfăptuirii obiectivelor dezvoltării economico-sociale în cincinalul 1986-1990 şi, în perspectivă, pînă în anul 2000, a României.*

Spunea tovarăşul Nicolae Ceauşescu în acest raport: „România s-a transformat într-o ţară industrial-agrară, cu o industrie puternică, modernă şi o agricultură socialistă în plină dezvoltare. Comparativ cu anul 1945, producţia industrială a ţării este în 1984 de peste 100 ori mai mare, iar cea agricolă — de aproape 7 ori. Dezvoltarea în ritm intens a întregii economii naţionale a dus la creşterea produsului social de 28 ori şi a venitului naţional de 32 ori. Pe această bază a avut loc ridicarea neîntreruptă a nivelului de trai al întregului popor. În cursul celor patru decenii fondul de consum a crescut de 22 ori, s-au creat peste 6 milioane noi locuri de muncă, iar circa 80 la sută din populaţia ţării s-a mutat în locuinţe noi”.

Puternica dezvoltare a forţelor de producţie, făurirea noilor relaţii de producţie şi sociale au dus la transformarea revoluţionară a structurii de clasă, la profunde mutaţii de ordin calitativ în structura societăţii socia-

liste românești. Totodată, s-au produs mari transformări revoluționare în nivelul de cultură și conștiință al întregului nostru popor. Învățămîntul, știința și cultura au cunoscut o puternică dezvoltare, avînd un rol tot mai însemnat în întreaga transformare revoluționară a patriei noastre. S-a ridicat continuu gradul de civilizație materială și spirituală a poporului.

Prin politica sa internațională, România s-a afirmat tot mai puternic ca un factor activ în lupta pentru colaborare, dezarmare și pace, pentru o lume mai dreaptă și mai bună.

Toate aceste remarcabile realizări au dus la creșterea forței materiale și spirituale a patriei, la întărirea independenței și suveranității României socialiste.

Fiecare noțiune din această cuprinzătoare definire a locului și rolului românilor în istoria universală la ora prezentă reprezintă un adevărat capitol de istorie densă, iar toate laolaltă exprimă situația contemporană istorică a României.

Semnificînd trecerea la etapa a treia din programul partidului, Congresul a demonstrat că există o bază istorică de granit prin exemplara realizare a sarcinilor Congresului XII, respectiv prin îndeplinirea cincinalului 1981-1985, pentru mersul înainte al poporului român care, în ciuda tuturor contradicțiilor și a crizelor lumii contemporane, nu și-a oprit dezvoltarea și nici nu s-a lăsat abătut de la țelul său de a vedea civilizația comunistă înflorind pe străvechile pămînturi geto-dace. Nimic nu a fost ușor, dar totul a fost făcut pentru pregătirea condițiilor istorice în care să se poată trece la o nouă etapă a acestei dezvoltări.

S-a relevat la Congres, pe baza datelor și faptelor și din actualul cincinal, că linia politică a partidului s-a dovedit istoricește justă, deoarece numai concentrînd forțe puternice pentru industrializarea țării, pentru asigurarea locurilor de muncă pentru întreaga populație, pentru dezvoltarea agriculturii, pentru progresul general al forțelor de producție, societatea noastră a putut depăși greutățile și influențele crizei mondiale, și-a putut asigura baza de dezvoltare în continuare, industria constituind factorul dinamizator al întregii noastre economii naționale.

Prestigiul internațional al României socialiste dă cea mai veridică măsură trăinicieii și stabilității societății noastre, el reflectă aprecierea unanimă a lumii de azi, pentru politica de pace, prietenie, înțelegere cu toate popoarele, politică promovată cu curajul, tenacitatea și înțelepciunea celui erou al eroilor care se află în fruntea partidului și a țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Congresul XIII al Partidului Comunist Român capătă de pe acum un caracter istoric prin directivele, măsurile și orientările stabilite pentru organizarea noii etape a dezvoltării multilaterale a societății socialiste românești în anii 1986-1990 și, în continuare, în perspectiva anului 2000.

Putem socoti un adevărat îndreptar al activității umane din patria noastră orientările de perspectivă potrivit cărora „în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, prin promovarea largă a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii moderne, va continua procesul revoluționar de formare și dezvoltare a bazei tehnico-materiale a societății socialiste multilaterale dezvoltate, pentru trecerea la societatea comunistă. În anul 2000, România va deveni o țară industrial-agrară, multilateral dezvoltată, care va asigura condiții de viață, conform cerințelor științifice pentru dezvoltare sănătoasă, fizică și intelectuală, a tuturor cetățenilor patriei noastre”.

Acesta va fi chipul societății noastre peste 10-15 ani, greutățile de tot felul de care s-a izbit și nu putea să nu se lovească în dezvoltarea sa noua societate, socialismul, vor rămîne definitiv de domeniul amintirilor. Binefacile marelui epoci revoluționare — spre care științific și realist partidul conduce poporul —, rezultatele civilizației socialiste și comuniste se vor răsfrînge asupra tuturor cetățenilor de astăzi și a urmașilor lor, cum atît de inspirat a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu — *toți cei ce se vor naște, vor trăi și vor munci în societatea comunistă românească*.

Perfecționarea activității statului și a organelor sale, a întregului sistem de conducere democratică a vieții sociale și economice, creșterea rolului conducător al partidului în societate, în organizarea și conducerea întregii opere de construcție socialistă, vor contribui, în condițiile dezvoltării puternice a forțelor de producție și perfecționării relațiilor de producție și sociale, la procesul de omogenizare a societății socialiste românești, la formarea poporului unic muncitor al României socialiste.

O mare însemnătate istorică o are, de asemenea, faptul că la Congresul XIII s-a hotărît ca programul ideologic de largă perspectivă adoptat de Plenara din 1-2 iunie 1982 și aprobat de Conferința Națională să devină parte integrantă, constitutivă a programului partidului. Înarmat cu acest program, marea Cartă a poporului român, partidul nostru, toți cetățenii patriei comune au o busolă sigură în procesul revoluționar care va continua și în societatea comunistă, pentru că practic el nu se poate încheia niciodată. Cifrele de performanță prevăzute pentru dezvoltarea istorico-socială a patriei noastre sînt deschizătoare de drum pentru generalizarea lor pe ansamblul economiei naționale. Parametrii stabiliți în condițiile accentuării dezvoltării intensive a industriei românești, a atenției deosebite acordate noii revoluții tehnico-științifice, a realizării noii revoluții agrare devin condiții sine-qua-non pentru a asigura celor 24-25 000 000 cetățeni români ai anului 2000 viața într-o societate omogenizată, de un înalt nivel de civilizație.

Cele mai tinere vîrstare ale României aduc omagiul lor fierbînte gloriosului partid al comuniștilor, își reafirmă sentimentele de neînmuritură dragoste, stimă și recunoștință față de conducătorul partidului și al țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, față de tovarășa Elena Ceaușescu

Într-o asemenea perspectivă a dezvoltării românești, hotărîrile Congresului privind continuarea cursului și orientărilor politicii noastre externe de prietenie și colaborare cu statele socialiste vecine, cu toate statele socialiste, cu toate țările lumii, de inițiativă și contribuție directă la soluționarea marilor probleme ale vieții internaționale de care depind asigurarea drepturilor fundamentale ale omului și ale popoarelor la viață, la pace, la muncă, devin și ele repere istorice.

Toți cei care au participat la Congres, ca și toți cei care l-au urmărit ca pe un eveniment major al vieții interne și internaționale, au văzut că lucrările — ca și pregătirile sale — au însemnat o importanță manifestare a democrației revoluționare a societății noastre socialiste, o expresie nemijlocită a participării directe a tuturor oamenilor muncii din patria comună, a întregii națiuni la făurirea conștiinței a propriei istorii, a viitorului liber, independent, comunist.

Situînd în acest cadru — de profunde semnificații — realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al Partidului Comunist Român, fi

putem discerne întreaga valoare istorică pentru timpurile de azi și de mîine ale țării noastre. Încrederea nemărginită și unanimă a comuniștilor, a întregului partid și popor în tovarășul Nicolae Ceaușescu, conducătorul iubit, admirat și urmat de națiunea noastră și-a găsit astfel o nouă exprimare cu valoare de consens național. Exponent de peste cinci decenii al luptei și idealurilor revoluționare ale poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a ilustrat în cei aproape 20 ani de cînd se află în fruntea partidului și a țării ca marele ctitor al României moderne, de numele și activitatea căruia se leagă o operă incununînd eforturile atîtor generații, o epocă ce-i poartă cu strălucire numele — Epoca Nicolae Ceaușescu.

O epocă pe care istoria românilor o cinstește cu faptele cele mai minunate de muncă și de creație, o epocă pe care lumea întreagă o respectă și o admiră.

O epocă născută prin voința partidului, prin voința poporului, și căruia cel de-al XIII-lea Congres i-a adăugat un măreț și memorabil sigiliu istoric: adoptarea tuturor documentelor viitorului nostru într-o deplină unitate și unanimitate.

„Toate aceste tezaure așteaptă însă și vor mai aștepta pe săpători, care, din așezările villor și din mormintele adormiților din Cîmpia munteană, ca și din platoul transilvan, să le cheme iară la lumina zilei”. Aprecierile consemnate cu peste o jumătate de secol în urmă de marele istoric și arheolog Vasile Părvan (Getica) și-au găsit o strălucită confirmare în numeroasele și valoroasele tezaure descoperite pînă atunci și mai cu seamă de atunci încolo pe întreg teritoriul țării. De la coiful de aur din Poiana Coșofenești¹ — descoperit în 1927, chiar în anul următor

apariției lucrării din care am extras citatul de mai sus — și pînă la marele tezaur de la Hinova (Mehedinți)², patrimoniul artistic și istoric al patriei s-a îmbogățit necontenit cu piese și podoabe de excepțională valoare, probînd vechimea și înaltul nivel al civilizației geto-dacice, măiestria artistică a orfevrierilor localnici.

O confirmă, în chip strălucit, și recente descoperiri din cetatea geto-dacică de la Bunești (jud. Vaslui), rod al cercetărilor unui colectiv de la Muzeul orașenesc Huși.

Noi mărturii ale culturii
și civilizației românești

DIADEMA PRINCIARĂ DE AUR

DIN CETATEA DACICĂ DE LA BUNEȘTI

VIOLETA VETURIA BAZARCIUC,

Muzeul orașenesc Huși

În primăvara anului 1978, la Muzeul din Huși a fost adusă o monedă dacică de argint, găsită — spunea descoperitorul ei, un țăran cooperator — pe raza satului Bunești. Chiar în zilele următoare s-a procedat la minuțioase cercetări de suprafață pe raza amintitei localități, depistîndu-se o serie de obiective arheologice, între care urmele unei fortificații geto-dacice, pe un promontoriu situat la sud-est de

satul Bunești, zonă pe care localnicii o denumesc „Dealul Bobului”.

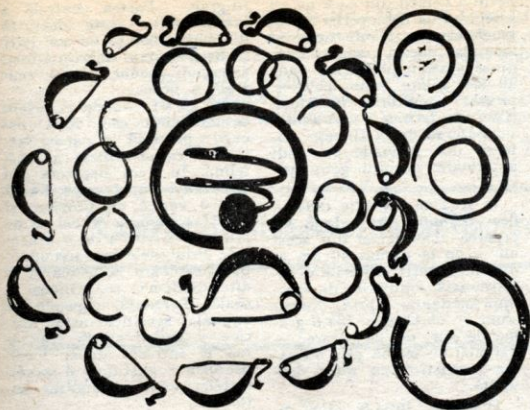
În vara aceluiași an, am început cercetările arheologice sistematice, care au continuat de-a lungul a șapte campanii succesive (cite una în fiecare an), conducînd la cunoașterea uneia din cele mai importante cetăți din sistemul de fortificații dacice de pe cuprinsul Moldovei. Cetatea era apărută cu un val de pămînt care, în partea lui sudică, măsoară actualmente nouă metri înălțime. În vechime, acest val inconjura probabil cetatea, dar din cauza frecvențelor alunecări de teren, s-a distrus în partea de nord și vest.

Rostul construirii cetății (a cărei existență se cuprinde

în timp între a doua jumătate a sec. IV și începutul sec. II î.e.n.), ca și al altor fortificații din această parte a țării, era de a asigura protecția populației locale împotriva raidurilor scitice, frecvente în această perioadă. La numai 3 km spre est, la Arsura, se găsește o altă cetate, iar spre nord, la aproximativ 10 km, cetatea Moșna.

În cuprinsul fortificației au fost cercetate numeroase locuințe de suprafață, de mari dimensiuni (40-60 m² fiecare), adunîndu-se un bogat material arheologic: ceramică locală și de import, lucrată atît de mină, cît și la roata olarului, apoi statuete antropomorfe (idoli), în forme și de dimensiuni frecvent întîlnite în zonă.

¹ Magazin istoric, nr. 8/1983; 6/1982. Sub genericul „Mărturii ale culturii și civilizației românești” revista noastră a publicat — începînd cu tezaurul de la Hinova — articole consacrate celor mai importante descoperiri de acest gen din țară.

Măturii ale strălucitei civilizații geto-dacice înflorite pe meleagurile Moldovei cu secole înaintea erei noastre. Tezaur de podoabe din argint: fibule, brățări, inele și...

...amuleta polieromă ce sugerează un chip uman

Deosebit de dezvoltate, în cuprinsul cetății, erau meșteșugurile. S-au descoperit numeroase unelte de fier (topoare de diverse forme, un brăzdar de plug ce deocamdată nu-și găsește analogii cu alte descoperiri) și clești de fierărie, de mari dimensiuni (brațul unuia din acestia, bunăoară, măsoară 1,07 m) — ceea ce dovedește existența unor ateliere specializate în prelucrarea metalelor. Este binecunoscut faptul că asemenea piese sînt frecvente în epoca de apogeu a civilizației geto-dacice (sec. I. î.e.n.-I. e.n.), prezența lor în cetatea de la Bunești demonstrînd că și cu două secole mai înainte dacii foloseau unelte avansate din punct de vedere tehnic.

De asemenea, s-au descoperit numeroase arme (virfuri de lance, minere de săbii, săgeți), firești într-o așezare cu caracter precumpănit militar.

Marea Roșie sau

Oceanul Indian?

Dar cele mai importante descoperiri — nu numai sub raportul valorii intrinseci, ci și al realizării artistice — îl constituie suita de trei teza-

ur de argint identificate de-a lungul cercetărilor.

Încă în anul 1979 a fost găsit unul din aceste tezaure, compus din 14 fibule de tip tracic — două brățări din bară octogonală și două brățări spiralice din argint, 15 verigi terminate cu butoni conici și o drahmă histriană, datînd de la sfîrșitul sec. IV î.e.n. — probînd, așadar, relații comerciale cu puternică cetate vestpontică — relații confirmate, de altfel, de monedele provenite din aceeași cetate de pe țărmul Mării Negre găsite în alte localități din Moldova: Obîrșeni, Birlad, Vaslui, Poiana.

De asemenea, fibulele amintite mai sus prezintă asemănări cu unele podoabe descoperite în 1922, la Epușeni-Huși, celelalte fiind similare cu piese descoperite la Poiana-Galați (specifice aceleiași perioade) și demonstrînd deci unitatea de cultură materială geto-dacică.

În campania anului 1981, s-a identificat un al doilea tezaur, de mai mici proporții (două brățări și două fibule de argint) și citeva podoabe din bronz. De asemenea, s-au găsit numeroase mărgelae, frecvente în așezările geto-dacice încă din perioada hallstattiană — cum au demonstrat-o descoperirile de

la Ferigile¹. Fiînd produse de import, ele au ajuns aici prin intermediul relațiilor de schimb, în primul rînd cu negustorii greci.

În anul 1982, într-o cană dacică a fost descoperit al treilea tezaur: un colier din 75 mărgelae de chihlimbar, un alt colier din 70 corali, brățări spiralice terminate cu protome (boturi) de animale și două perle bitronconice lucrate din foiță de aur: erau cele dintii podoabe de aur descoperite în așezarea de la Bunești! Tezaurul are o deosebită semnificație, deoarece lărgeste mult gama de podoabe utilizate de getodaci. Într-adevăr, obiecte de chihlimbar au mai fost găsite în puține cazuri (la Orlea, Pișcolt), iar cele din corali reprezintă deocamdată un unicat pentru țara noastră. Tipul de corali folosit la confecționarea colierului provine din Marea Roșie sau din Oceanul Indian. O sugestivă imagine, așadar, a întinselor contacte comerciale și culturale pe care locui-

¹ Magazin istoric, nr. 8/1976.

torii acestor meleaguri le înțelegem, prin intermediul neguțătorilor greci din cetățile de la Marea Neagră, cu civilizațiile vremii.

Dar semnificația tezaurului este, se pare, și de natură rituală. În imediata vecinătate a ascunderii lui au fost găsite două „depozite”: unul de topoare, a căror orientare este de natură să ne atragă atenția: patru dintre ele au tășul îndreptat spre vest, iar celelalte cinci spre nord-est. Rostul lor, probabil, era acela de a proteja casa împotriva unor dușmani veniți din direcția spre care erau îndreptate tășurile. În aceeași locuință, dintr-un vas în formă de clopot au ieșit la iveală șase idoli de tip Poiana, o sunătoare, un vas miniatural și două piese conice. Asemănarea cu idolii de la Poiana nu este întâmplătoare, căci în această mare așezare a fost găsit, de asemenea, un vas cu conținut asemănător. Este vorba deci de o practică răspândită pe o scară mai largă în lumea geto-dacică.

Marele număr de podoabe, tipologia lor — în strinsă legătură cu moda vremii și a ariei de locuire geto-dacică — conduceau în chip firesc la presupunerea existenței unui atelier local pentru producerea obiectelor de podoabă, deși, deocamdată, nu a fost găsită nici o unealtă de bijutier. (Rămâne deci o problemă a cărei rezolvare cade în sarcina viitoarelor cercetări.)

Totodată, era limpede că asemenea podoabe nu puteau aparține decât unei puternice căpetenii locale, unul din acei „regi” pe care izvoarele antice îi menționează pentru populația geto-dacă. (Eventual, o succesiune de asemenea căpetenii, dat fiind numărul de tezaure ascunse.)

Un unicat mondial

Confirmarea acestei ipoteze nu a întârziat. Dar trebuie spus că ea a venit dintr-o

parte a cetății din care nu ne așteptam la descoperiri spectaculoase, în locul respectiv locuirea dacică suprapunându-se peste o platformă unde au fost găsite urme neolitice, proprii culturii Cucuteni. (Căci — trebuie subliniat — așezarea de la Bunești datează din perioade cu mult anterioare viețuirii geto-dacice.)

În ziua de 13 iulie 1984 — deci la puțin timp după începerea campaniei din acest an — de la numai 40 cm adâncime a ieșit la iveală o excepțională bijuterie de aur, impresionantă prin dimensiuni — cîntărește 757,6 grame de aur, de 24 carate — dar mai cu seamă prin valoarea artistică cu totul deosebită.

Păstrată intactă (doar ușor turtită de straturile de pământ ce s-au așezat deasupra), piesa a stîrnit un interes deosebit. Au fost mai multe ipoteze privind destinația ei: brățară sau diademă? Prima ipoteză a fost înlăturată atît din cauza dimensiunilor, cît și a unui element de detaliu (vom vedea îndată care).

Ne aflăm, așadar, în fața unei diademe sau coroane princiare, alcătuită din două cercuri paralele de sîrmă de aur (groasă de 0,6 cm). Un prim cerc cu diametrul de 14,6 cm era așezat mai pe creștetul capului, celălalt (diametru 15,3 cm) cuprinzînd mai bine circumferința capului.

Partea frontală, cea care se înalță deasupra frunții, este compusă din cinci ornamente florale de neasemuită frumusețe, al căror rost — în afara celui estetic — era de a lega între ele cele două cercuri paralele ce se fixau pe creștet.

Toate cele cinci ornamente sînt realizate în relief ajutat, fiind compuse prin suprapunerea a trei rozete cu cîte șase petale fiecare, realizate din sîrmă lucrată în

filigran. Partea centrală a ornamentelor este alcătuită din patru bobite de aur (trei la bază și unul deasupra lor), sugerînd, așadar, partea centrală a florii.

În sfîrșit, barele inelare ce alcătuiesc cele două cercuri, prezintă la partea terminală capul stilizat al unei feline. În gura fiecăruia din cele două capete este fixată cîte o verigă de prindere și acest element este cel ce ne arată că e vorba de o diademă. Prin inele era trecută o panglică, care, la fel ca și la alte diademe, se prindea la ceafă. Totodată, capetele de animale specifice artei tracice și getice atestă realizarea ei într-un atelier local, conform gustului și preferințelor unui comanditar autohton.

Se cunosc mai multe diademe descoperite în diferite părți ale lumii, dar diadema de la Bunești reprezintă o descoperire unică în lume, prin faptul că cercurile de fixare sînt complet închise. Totodată, ea este unica podoabă antică feminină descoperită la noi în țară și, în virtutea datelor de care dispunem, chiar în această parte a continentului, deschizînd așadar și în această privință un nou capitol în cunoașterea nivelului de viață culturală și artistică din societatea strămoșilor noștri.

Continuînd seria valoroaselor tezaure din țara noastră: Stîncești, Băceni-Cucuteni (cu care prezintă sugestive asemănări ornamentale), diadema recent descoperită se înscrie între cele mai prețioase produse ale torenticii geto-dacice, relevînd măiestria și iscusința artistică a orfevrierilor daci. Totodată, ea evidențiază însemnătatea, puterea și bogăția unor principii locali, izvorită, evident, din nivelul de viață economică, socială și culturală a geto-dacilor acestei vremi.

Timp de 8 luni circa 500 000 de ostași ai armatei române au luptat cu eroism și au contribuit, cu grele jertfe de sînge, la victoria împotriva Germaniei fasciste. Despre această stau mărturie cei peste 170 000 de ostași români morți, răniți sau dispăruți în crîncenele lupte purtate împotriva mașinii de război hitleriste, uriașă mobilizare a întregului popor, care a făcut totul pentru a contribui la victoria finală asupra fascismului.

NICOLAE CEAUȘESCU

Contribuția României la înfrîngerea fascismului

LUPTĂ ȘI JERTFĂ PENTRU ELIBERAREA UNGARIEI

GH. ZAHARIA, ION CUPȘA

● Diviziile românești în operația „Debrețin” ● Luptele din zona Nyiregyháza și pe cursul mijlociu al Tisei ● Generalul Friessner încearcă o contralovitură ● Corpul românesc de cavalerie în misiune ● O liniște înșelătoare ● Atac neîntrerupt în tot cursul nopții ● Elogiul comandamentului sovietic pentru ostașii români

În ziua de 25 octombrie 1944, prin alungarea trupelor cotoptitoare horthyisto-hitleriste din orașele Satu Mare și Carei, întreg teritoriul românesc a fost eliberat¹. Înțelegîndu-și pînă la capăt rolul și menirea lor în lupta împotriva Germaniei naziste, trupele române, cu sprijinul eficient și multilateral al întregii națiuni, au continuat apoi înaintarea dincolo de frontierele țării, pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, pînă la încheierea victorioasă a războiului în Europa. Într-un articol prin care, în acele zile, ziarul Scînteia saluta eliberarea ultimei brazde de pămînt românesc se exprimau voința și hotărîrea poporului nostru de a continua bătălia pînă la înfrîngerea definitivă a fascismului. „Trebuie să luptăm mai departe, să nimicim în birlogul său fiara fascistă, să nimicim din rădăcini imperialismul german și uneltele sale... Înainte, spre Budapesta, spre Berlin!”

Încă înainte de 25 octombrie, trupele române au trecut pe teritoriul Ungariei, continuînd tot la cot cu glorioasa armată sovietică, ce a purtat pe umerii săi greul celui de-al doilea război mondial, bătălia îndîrjită pînă la zdrobirea celui de-al III-lea Reich. România și armata sa au înscris astfel noi și neperitoare pagini în marea epopee a eliberării omenirii de sub robia fascistă, a victoriei asupra celui mai periculos dușman al civilizației și progresului societății omenеști.

Începînd cu acest număr, revista noastră va evoca episoade semnificative din crîncenele bătălii purtate de ostașii români pentru înfrîngerea trupelor germano-ungare, contribuția lor la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei — fapte de arme care au situat România printre făuritorii măreței izbînzii antifasciste a popoarelor, de la a cărei înfăptuire vom sărbători în 1985 împlinirea a patru decenii. Pentru început, să urmărim, în acest prim episod, traseul de luptă al armatei noastre în eliberarea părții de est a Ungariei.

¹ Magazin istoric, nr. 10/1984.

În prima săptămână a lunii octombrie 1944, trupele fronturilor 2 și 4 ucrainene au declanșat o puternică ofensivă strategică, cunoscută în literatura de specialitate sub numele de operația „Debrețin”. Luptele s-au desfășurat într-o zonă cuprinsă între frontiera româno-ungară și riul Tisa, incluzând teritoriul Ucrainei subcarpatice, partea de nord-vest a României și estul Ungariei. Prin această acțiune, în care au fost angajate și armatele 1 și 4 române, Corpul aerian, alte mari unități și unități române independente, se urmăreau încercuirea și nimicirea trupelor inamice din nordul Transilvaniei și a celor de pe teritoriul ungar din dreapta Tisei.

Ofensiva a fost declanșată la 6 octombrie, principalele confruntări desfășurându-se în zonele Debrețin, Nyiregyháza și pe cursul mijlociu al Tisei. Forțele române au participat la această operație cu 5 divizii — în luptele pentru eliberarea orașului și zonei Debrețin, cu 13 divizii — în zona Nyiregyháza și cu alte 4 divizii la confruntările de pe cursul mijlociu al Tisei.

Continuând luptele pe teritoriul ungar în cadrul operației „Debrețin”, marile unități de la centrul și stînga Frontului 2 ucrainean au ieșit pe Tisa mijlocie, iar Gruparea hipomecanizată a generalului I.A. Pliev s-a apropiat de orașul Debrețin, forțele germano-ungare fiind amenințate cu încercuirea. Generalul Hans Friessner, comandantul Grupării Sud, a organizat o contralovitură dată în flancul drept al Grupării Pliev, cu scopul de a-și degaja comunicațiile de retragere, a izola și încercui unitățile hipomecanizate sovietice. La 9 octombrie, coloane moto germane au ocupat localitățile Nagyabede și Nagyabád (la jumătatea distanței dintre Oradea și Szolnok), interpunându-se între forțele principale ale Grupării Pliev și eșalonul ei doi — Corpul de cavalerie român, compus din Divizia 1 cavalerie-instrucție și Divizia 1 infanterie-instrucție. Pentru a restabili situația, generalul Pliev a încredințat Corpului român de cavalerie misiunea de a recuceri cele două localități și de a împiedica pe inamic să înainteze spre sud și sud-vest, acoperind astfel dreapta și spatele grupării.

Trei zile și trei nopți s-au dat lupte singeroase, cele două localități trecînd de mai multe ori dintr-o mînă în alta. Loviturile continue ale unităților române și sovietice au măcinat forța ofensivă a inamicului și un viguros atac declanșat la 12 octombrie de Divizia 1 infanterie-instrucție i-a smuls definitiv cele două localități, în timp ce, pe malul Bere-teului, Divizia 1 cavalerie-instrucție și o brigadă de tancuri sovietică, respingînd atacul unei divizii blindate germane, au spulberat definitiv speranțele inamicului de a pătrunde prin acest sector în spatele Grupării Pliev. Luptele din zona Nagyabád, Nagyabede au fost dintre cele mai grele date de trupele române pe teritoriul ungar. În aceste împrejurări, cooperarea cu forțele sovietice vecine

Octombrie 1944: trupele române forțează riul Tisa. Secențe inedite înregistrate pe pelicula aparatului de filmat în acele eroice zile

și întăririle în autotunuri și tunuri antitanc primite de la sovietici le-au fost de foarte mare folos.

Gruparea Pliev a continuat în acest timp ofensiva spre nord, apropiindu-se de orașul Debrețin; alte mari unități ale ei s-au întors spre sud-est, pentru a lovi în spate forțele adverse care opriseră înaintarea Armatei 6 de tancuri sovietică. În ziua de 12 octombrie, ele au stabilit joncțiunea cu Corpul 33 armată sovietic, în cadrul căruia acționau și Divizia „Tudor Vladimirescu” și Divizia 3 munte române, care atacau viguros dinspre sud. Sub loviturile combinate ale trupelor române și sovietice inamicul s-a retras la sud de Debrețin.

Comandamentul Frontului 2 ucrainean a îndreptat spre această zonă trei grupări de forțe: direct spre oraș — Corpul 33 sovietic, în compunerea căruia continuau să acționeze și cele două divizii române amintite; pe la est de oraș — Corpul 35 sovietic, din care făcea parte și Divizia 2 munte română, iar pe la vest de oraș — trupe din Gruparea Pliev, între care și Corpul de cavalerie român.

Trupele germano-maghiare au reușit să organizeze în grabă o nouă fișie de apărare pe căile de acces apropiate spre Debrețin, alcătuită din două poziții: una pe malul de nord al râului Bereteu și alta la numai 13-14 km de oraș, care se sprijinea pe localitățile Monostorpály, Hosszúpály, Hajdubagos și Száránd, transformate în puternice „centre de rezistență”. Generalul Friessner spera să oprească aici ofensiva trupelor sovietice și române, pe care să le nimicească printr-o puternică contralovitură executată cu forțe blîndate.

Unitățile sovietice și române, continuînd înaintarea, au ieșit, la 19 octombrie, la est de Debrețin, amenințînd flancul stîng al grupării germane care apăra orașul. Diviziile române „Tudor Vladimirescu” și 3 munte au ajuns, în 14 octombrie, la Bereteu, luînd contact cu prima poziție a inamicului de la sud de Debrețin. Timp de două zile, ostașii noștri au dat lovituri puternice pentru rupea primei poziții de la sud de Debrețin, reușind, cu sacrificii dureroase, să înfrîngă rezistența trupelor fasciste și silindu-le să se retragă pe ultima poziție care acoperea marile oraș din pusta ungară. În dimineața de 16 octombrie, ele au trecut la atacul acesteia. Rezistînd cu disperare, trupele germano-ungare au reușit să oprească pentru scurt timp înaintarea unităților noastre, cu prețul unor mari pierderi, care le-au slăbit treptat capacitatea de rezistență. În dimineața de 19 octombrie, Divizia „Tudor Vladimirescu”, concentrîndu-și efortul asupra apărării inamicului de la Hosszúpály și Monostorpály, a asaltat la baionetă pozițiile acestuia, reușind să le cucerească, în timp ce Divizia 3 munte elibera localitățile Hajdubagos și Száránd. Pierzînd principalele noduri ale apărării sale, inamicul a fost constrîns să se retragă, iar trupele române și sovietice au pătruns în Debrețin pe mai multe direcții. Orașul era însă împînzit de puternice cuiburi

de rezistență și luptele pentru nimicirea lor au continuat fără întrerupere în noaptea de 19/20 și în cursul dimineții de 20 octombrie, cînd Debreținul a fost complet eliberat.

Concîomitent, trupele Corpului de cavalerie român, în cadrul Grupării Pliev, întărite cu o brigadă de artilerie sovietică, au ieșit în ziua de 19 octombrie la vest de Debrețin. Mai la vest, trupele sovietice respingeau cu succes o puternică contralovitură, în care inamicul își pusea mari speranțe. Cu eliberarea orașului Debrețin s-a prăbușit întregul sistem de apărare germano-ungar de la est de Tisa. Generalului Friessner nu-i rămînea altă alternativă decît să renunțe la planurile inițiale și să-și mute apărarea pe malul de vest al acestui mare curs de apă.

La eliberarea Debreținului, trupele române au avut o contribuție hotărîtoare, Comandamentul sovietic elogiînd-le pentru vitejia, eroismul și dirzenia cu care au luptat, iar Diviziei „Tudor Vladimirescu” acordîndu-i și cîntea de a purta în viitor numele orașului. Recunoștința populației ungare de pe aceste meleaguri față de eroii români s-a concretizat printr-un monument evocator înălțat în interiorul orașului, pe al cărui soclu stă scris: „Ridicat cu pioasă recunoștință în memoria ostașilor români, căzuți pentru eliberarea Debreținului”.

În timp ce trupele sovietice și române de la centrul Frontului 2 ucrainean duceau lupte pentru eliberarea Debreținului, cele de la dreapta acestuia respingeau unitățile germane și ungare din fața lor, silindu-le să se retragă precipitat spre vest. Acestea se aflau într-o situație grea, amenințate fiind cu încercuirea. Încă din 20 octombrie, printr-o lovitură îndrăzneată, Gruparea Pliev a pătruns viguros spre nord și nord-vest, ajungînd cu forțele principale în zona Nyiregyháza, iar cu elemente de siguranță și cercetare a atins Tisa, la nord de Tiszaszök, tăind ultima comunicație de retragere a forțelor inamice care luptaseră în Transilvania. În această situație, generalul Friessner a hotărît să ocupe în grabă un nou aliniament de apărare jalonat de pădurile și localitățile de la nord și nord-est de Debrețin și să execute două contralovituri convergente, dinspre est și dinspre vest, pentru a încercui și nimici Gruparea Pliev.

Principalele bastioane ale noului aliniament ocupat de trupele germano-ungare erau localitățile Hajdubádház și Balmazújváros, de o parte și de alta a Debreținului, precum și pădurile de la nord de oraș amenajate din timp cu unele lucrări genistice. Pentru ruperea acestui aliniament, Comandamentul sovietic a îndreptat loviturile Corpului 35 spre Hajdubádház, ale Corpului 33 sovietic asupra rezistențelor din pădurile de la nord de Debrețin și ale unei grupări formate din trupe sovietice și Corpul de cavalerie român spre Balmazújváros.

La 21 octombrie, Corpul 35 sovietic a reluat ofensiva. Divizia 2 munte română din compunerea lui, după ce a respins un foarte

puternic contraatac executat de infanterie și tancuri, a reluat atacul și pînă în seara zilei a eliberat localitatea Hajduhadház făcînd prima spărtură în noua poziție a inamicului. Mai la vest atacau Divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin” și Divizia 3 munte care, prin manevre îndrăznețe și lupte aprige corp la corp, au zdrobit punctele de sprijin ale inamicului și au ieșit pe marginea de nord a zonei împădurite. La stînga lor, trupe sovietice și Corpul de cavalerie român eliberau orașul Balmazújváros.

În urma pierderii celor două localități, forțele inamice de la nord de Debrețin au fost retrase mai la nord, unde erau concentrate încă șapte divizii, dovadă că inamicul era hotărît să se mențină aici cu orice sacrificii. Încercările trupelor sovietice și române de a-i rupe din mișcare noul aliniament nu au reușit, luptele soldîndu-se cu pierderi pentru ambele părți. În acest timp, s-au produs și contraloviturile proiectate de generalul Frissner, care au avut drept rezultat izolarea, în zona Nyiregyháza, a Grupării Plier.

Timp de șase zile, forțele sovietice și române de la nord de Debrețin au dat lupte singeroase pentru a pătrunde spre Nyiregyháza. La 25 octombrie, forțele inamice s-au văzut amenințate în flancul stîng de gruparea de la aripa dreaptă a Frontului 2 ucrainean — în compunerea căreia se afla și Armata 4 română cu opt divizii, care înaintau spre Nyiregyháza. Trupele germano-ungare au început retragerea spre Tisa și pînă la 28 octombrie 1944, forțele româno-sovietice au ieșit pe cursul superior al Tisei, desăvîrșind astfel eliberarea părții de est a Ungariei.

În timp ce gruparea de la centrul Frontului 2 ucrainean își dezvoltă ofensiva spre Debrețin, trupele de la stînga acestuia au ieșit pe riul Tisa, pe care l-au forțat din mișcare în mai multe sectoare, cucerind capete de pod la sud de Szolnok, la Csongrád și la Mindszent.

Armata 1 română, avînd în compunere corpurile 4 și 7 armată, cu cîte două divizii fiecare, acționînd în eșalonul doi al Frontului 2 ucrainean, se apropia prin marșuri forțate de Tisa mijlocie. Comandantul armatei a îndreptat Corpul 7 armată spre Mindszent, pentru a fi în măsură să treacă la vest de Tisa, începînd din dimineața de 12 octombrie, iar Corpul 4 armată spre Criș, de unde să poată acționa spre vest, nord sau nord-vest, după situație.

Cînd în seara de 11 octombrie, Corpul 7 a ajuns cu primele elemente din Divizia 19 infanterie în zona Mindszent, situația devenise îngrijorătoare, căci inamicul, atacînd cu forțe numeroase capul de pod cucerit de trupele sovietice la vest de localitate, reușise să ajungă pînă în apropierea trecerilor de peste Tisa, amenințînd să le arunce în rîu. Divizia 19 infanterie a sărit în ajutor. La cererea comandantului Diviziei 243 infanterie sovietică, Regimentul 96 infanterie român a trecut, încă în timpul nopții de 11/12 octom-

„Locot. Popescu Traian din M.St.M., Secția II-a, operator cinema, merge în interes de serviciu la Armata 1-a și 4-a, precum și la marile unități în subordine. Călătorește cu avionul și trenul, în ținută militară... Este însoțit de asistentul său sold. Vinchievici Leonard. Marile unități la care se prezintă ofițerul sînt rugate a-i da tot concursul pentru îndeplinirea misiunii...”

Cu un astfel de ordin de serviciu eliberat de Biroul 5, din Secția II a Marelui Stat Major, ștampilat și semnat de subșeful M.St.M., generalul Șt. Bardon, într-o dimineață mohorâtă din octombrie 1944, pe'un frig care îi pătrundea în oase, am decolat cu un Junkers trimotor, îndreptîndu-mă spre teatrul de operații din Ungaria. Ca operator cinematografic, primisem misiunea să fac un reportaj „pe viu” în timp ce unitățile armatei noastre traversau prin lupte riul Tisa. Și pentru că tot urma să mă prezint la comandament, primisem și geanta cu corespondența Marelui Stat Major către armatele 1 și 2 române.

În timpul zborului pe ruta Arad-Orășháza-Békéscsaba, avioane de vîntătoare inamice ne dăduseră în citeva rînduri tircoale, dar echipajul nostru le puse pe goană, deschizînd foc puternic cu armamentul ce fusese instalat pe aparatul nostru.

Comandamentul Armatei 1 purta indicativul „Veronica” și era instalat în localul unei școli. Am predat geanta sigilată și mi-am cules informațiile necesare îndeplinirii misiunii pentru care mă deplasasem. Teatrul de operații se afla la cîteva zeci de kilometri, distanță pe care urma s-o parcurg cu o motocicletă condusă de un plutonier. Am luat aparatul de filmat Arriflex, m-am urcat în atașul motocicletei și-am pornit-o dis-de-dimineață la drum, să pot prinde timp favorabil pentru filmări, cînd în perioada aceea a lunii octombrie, după orele 16, lumina începe să scadă. Ne-am deplasat pe drumuri de țară, desfundate de ploii, cu numeroase hîrtoape pline cu apă, ce puneau la grea încercare roțile motocicletei. După un timp, canonada artileriei ne-a dat de veste că ne aprăpîm de front. Pe măsură ce înaintam, zgomotul devenea tot mai puternic și pe nesimțite ne-am trezit într-un vacarm de nedescris. Se trăgea cu toate tipurile de armament, pentru a ușura deplasarea trupelor noastre aflate deja în mișcare. Podurile de vase montate de pontonieri în mai multe puncte canalizau trupe și materiale care urmau să ajungă pe malul celălalt. Bubuital tunurilor și aruncătoarelor, răpăitul mitralierelor erau acoperite din cînd în cînd de uruitul asurzitor al avioanelor de bombardament ce zburau la mică înălțime. Sub burnița deasă, fumul înecăcios al exploziilor se tira alene deasupra pămîntului. În această atmosferă, copleșit de emoție, am încercat să surprind pe peliculă secvențe din tot ceea ce se întîmpla în jurul meu. Lucram cu febrilitate, mîtinu-mă din loc în loc. Nu mi-am dat seama cînd a trecut timpul. Începuse însă să se însereze și burnița

se întese. Frigul se făcuse și mai apăsător. Am luat aparatul și-am pornit înapoi spre comandament, în aceeași noapte urmînd să mă pregătesc pentru întoarcerea în țară. Îmi strînsesem pelerina de ploaie pe lingă mine și mă ghemuisem în atașul motocicletei care își croia drum tot mai anevoie, încercînd să ferească porțiunile desfundate.

Căzusem într-un fel de amorțeală, cînd plutonierul mi-a spus că va trebui să oprim, căci are o mică defecțiune la motor; nu era ceva grav și mi-a zis că totul va fi rezolvat în cîteva minute...

Am coborît, să-mi dezmorțesc puțin picioarele înțepenite de frig. Frontul rămăsese undeva în urmă. Priveam îngîndurat spre marginea drumului unde, dincolo de resturile unui gard de sîrmă ghimpată, zăceau, răsturnate în poziții din cele mai bizare resturi de mașini, căruțe dezmembrate, tunuri, diverse obiecte, dînd naștere unui peisaj dezolat. M-am apropiat și-am trecut dincolo de gard, purtîndu-mi pașii prin acest sinistru bazar al ruinei. Pășeam alene, ferind cu grijă băltoacele, cînd privirea mi-a întîlnit o placardă din tablă pe care abia se deslușeau cîteva litere. Scris cu var, textul era compus doar din trei cuvinte: „Atenție, teren minat!” Am înlemnit; așadar, timp de cîteva minute mă plimbam nepăsător pe un adevărat teren al morții! În orice clipă aș fi putut călca pe o mină. Abia mai aveam puterea să respir și o sudoare rece îmi năpădise tot trupul. Nu știu cît am stat în această situație de totală paraliză, dar-glasul plutonierului m-a adus la realitate:

— Gata, domnule locotenent, putem pleca!

După un moment de chibzuință, am hotărît să mă întorc, păsînd, atît cît se mai putea, căci ploaia cădea continuu, exact pe urmele pe care le lăsasem la venire. Am început să înaintez cu prudență, pas cu pas. Abia îmi mutam picioarele, de parcă cizmele erau de plumb. Cînd am ajuns în locul pe unde intrasem, m-am prăbușit epuizat. Plutonierul, care mă urmărise tot timpul nedumerit de comportarea mea, a sărit repede să mă ridice de jos:

— Ce s-a întîmplat, domnule locotenent? Vai de mine, sînteți galben ca ceara!

— M-am întors din iad, am îngăimat eu cu greutate.

Și acum cînd povestesc aceste lucruri!, simt cum se zburlește pielea pe mine. Acolo, în mijlocul înclătării, primejdia morții nu îmi apăruse atît de brutal în fața sau, poate, nu avusesem răgazul să meditez... În orice caz, astfel se încheia acest reportaj din care am desprins cîteva imagini (vezi p. 10) pentru a ilustra rîndurile de față.

Căpitan în rezervă Traian POPESCU-TRACIPONE,
veteran din războiul antihitlerist

brie, în capul de pod, sub focul puternic al artileriei și aruncătoarelor de mine ale adversarilor. Ostași români au pornit la atac — împreună cu trupele sovietice din sector — și au reușit să-l respingă pe inamic, degajînd punctele de trecere. Trupele germano-ungare au executat violente contraatacuri cu tancuri, pe care luptătorii noștri le-au respins, provocîndu-le pierderi mari. Reluînd apoi ofensiva, au lărgit capul de pod, asigurînd spațiul necesar trecerii întregii divizii. A doua zi, Divizia 19 infanterie, sprijinită masiv de artilerie română și sovietică, a respins inamicul, degajînd trecerile.

Eforturile și rezultatele obținute de Divizia 19 infanterie în aceste lupte au fost astfel consemnate în jurnalul de operații al Diviziei 243 infanterie sovietică: „La orele 18, în ziua de 11 octombrie, pentru lărgirea capului de pod de pe malul drept al Tisei în raionul Mindszent, a sosit Divizia 19 infanterie. La orele 22, sub un puternic foc de artilerie, primul regiment din Divizia 19 infanterie a început trecerea pe malul drept al Tisei, pentru a coopera la ofensiva împotriva Diviziei 23 horthyiste și batalioanelor 1 și 4 tancuri SS hitleriste... În timpul trecerii, care s-a făcut în condiții foarte grele, toți ofițerii, subofițerii și soldații au arătat un curaj excepțional. Deși inamicul avea un sistem foarte bine organizat, mulți oameni și armament, unitățile Diviziei 19 infanterie au atacat în tot cursul nopții și, înfrîngînd dîrza rezistență a dușmanului, au curățat malul de inamic și au înaintat cîteva km, ocupînd poziții de luptă mai favorabile. În mod deosebit de eroinic a acționat în tot cursul luptelor Regimentul 96 infanterie.

Merită atenție deosebită curajul și măiestria militară a ofițerilor din această divizie care, disprețuind moartea, prin exemplul lor, au demonstrat soldaților cum trebuie înfrînt inamicul”.

În timp ce Divizia 19 infanterie lupta pentru lărgirea și adîncirea capului de pod de la vest de Mindszent, Divizia 9 cavalerie a trecut Tisa mai la nord, realizînd un nou cap de pod, încît toate forțele și mijloacele Corpului 7 armată român erau instalate temeinic pe malul vestic al râului. A doua zi, prin puternice lovituri convergente, trupele noastre au nimicit inamicul dintre cele două capete de pod, pe care le-au unit într-unul singur, de dimensiuni mai mari. Cu toată oboseala și pierderile suferite, ele au trecut la consolidarea terenului cucerit.

În zona Szolnók, trupele sovietice cuceriseră, de asemenea, un cap de pod pe malul drept al Tisei, la sud de oras; la est de acesta, inamicul menținea însă un cap de pod pe malul stîng al râului, de unde, la 14 octombrie, comandamentul hitlerist a dezlănțuit o puternică contralovitură cu o grupare formată dintr-o divizie moto, o divizie blindată și un regiment blindat, în scopul de a lovi flancul grupării principale a Frontului 2 ucrainean. Încercarea inamicului a fost zdrobită însă după două zile de lupte îndurjite.

(Continuare în p. 20)

În slujba marii cauze a românilor

FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU

Lupta multiseclară a poporului român pentru desăvîrșirea unității național-statale, pentru dobîndirea dreptului său sacru de a fi stăpîn în vatra strămoșească și-a găsit împlinirea la sfîrșitul dramaticei înclеștări mondiale din anii 1914-1918. Cauza dreaptă pentru care românii au intrat în vîltoarea primului război mondial a atras și unit sub același steag de luptă întreaga suflare românească, imprimînd războiului un puternic caracter popular și național.

În marea luptă a poporului român pentru reîntregirea patriei un aport deosebit au avut românii aflați peste hotare. Dintre aceștia făceau parte: românii nevoiți să-și părăsească pămîntul strămoșesc din pricina condițiilor sociale și naționale imprimate de stăpînirile străine care au dominat în anumite epoci unele părți ale teritoriului național; românii constrînși de vicisitudinile istoriei să lupte sub steagul Puterilor Centrale și ajunși, ulterior, prizonieri ai țărilor din tabăra Antantei; românii surprinși în străinătate de declanșarea ostilităților militare; românii aflați sau

plecați ulterior cu misiuni oficiale peste hotare.

Activitatea acestor români aflați peste hotare în slujba idealului secular al poporului român s-a manifestat, în principal, pe următoarele planuri: participarea lor în cadrul unităților militare de voluntari pentru frontul românesc, ca și pentru alte fronturi ale puterilor aliaste; ajutorul material acordat statului român; informarea cercurilor politice și a

marelui public din țările aliaste și neutre asupra justetei cauzei românești; dezavuarea tratatului de pace impus României de Puterile Centrale în mai 1918 și argumentarea că această pace impusă prin forță nu a despărțit România de aliații săi firești.

Incontestabil, cea mai înaltă formă a spiritului românilor de peste hotare la triumful cauzei unității naționale a fost participarea lor în cadrul unităților militare de voluntari pentru frontul românesc, ca și pentru alte fronturi unde au desfășurat lupte împotriva Puterilor Centrale. Conform datelor statistice, la izbucnirea primului război mondial, în 1914, numai din Transilvania autoritățile austro-ungare au mobilizat 484 373 români, cifră care reprezenta 52,2 la sută din totalul soldaților transilvăneni și 5,3 la

În imagine: voluntari ardeleni și bucovineni depun jurămîntul la sosirea lor în Moldova.

sută din totalul electivelor armatei austro-ungare. Silii să lupte împotriva năzuințelor lor firești, o parte din acești soldați au preferat să devină prizonieri.

În contextul internațional cunoscut, românii ajunși prizonieri în Italia și-au exprimat de la început hotărârea de a se înrola în luptă pentru eliberarea provinciilor românești asuprite de Imperiul austro-ungar, considerând destrămarea dublei monarhii ca un fapt de dreptate și dreptate istorică. În memoriul trimis guvernelor italian și francez, în primele zile ale intrării României în război, în august 1916, erau expuse principiile luptei lor: „*Lupta pentru libertate a poporului român din Austro-Ungaria e un fapt, o realitate. Ea a fost și va rămâne atît timp cît vor mai trăi români. Această luptă e rezultatul vieții însăși, al conștiinței și demnității umane. Ea nu poate fi făcută să dispară prin tratate, concesiuni ori alte forme abstracte, ci numai prin realizarea fără rezervă a libertății naționale*”.

La 19 iunie 1918 s-a constituit la Roma Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina prezidat de profesorul Simion Mindrescu. În documentul adoptat de adunarea constitutivă se arăta că scopul acestui Comitet de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina este de „*a uni într-un unic mînunchi toți românii subjugăți de Austro-Ungaria care se găsesc în țările aliate, astfel încît să fie organizați în legiuni și de a face propaganda necesară pentru realizarea unității noastre naționale*”.

Ca răspuns, președintele Consiliului de Miniștri al Italiei, V.E. Orlando, într-o scrisoare adresată profesorului S. Mindrescu arăta: „*Îmi face plăcere să vă exprim simpatia vie a guvernului italian față de activitatea pe care acest onorabil comitet își propune să o desfășoare în favoarea propriilor conotațiuni, supuși austro-ungari. Cu cele mai bune urări pentru triumful idealurilor comune de dreptate și libertate a popoarelor*”.

În deea organizării unei legiuni românești cîștiga zi de zi tot mai mulți aderenți printre prizonierii români din Italia, al căror număr se ridica în acel moment la peste 20 000. În august 1918 a avut loc organizarea legiunii de voluntari români în Italia. În decretul pentru constituirea acesteia, emis de Ministerul de război italian, se preciza: „*În urma hotărîrilor luate de guvernul regal pentru a satisface dorința exprimată de Comitetul de acțiune român din Italia și care concretizează aspirațiile românilor aflați aici, precum și ale prizonierilor austro-ungari de naționalitate română, se va constitui o «legiune română» destinată să opereze alături de trupele italiene pe frontul nostru*”. Formarea legiunii române prin concentrarea prizonierilor în tabăra de la Avezzane (provincia Aquila) a început prin organizarea regimentelor 1, 2 și 3, care purtau numele simbolic: „Horea”, „Cloșca” și „Crișan”. Regimentele române au

luptat în cadrul armatei italiene, din luna iunie 1918, distingîndu-se în marile bătălii de la Nervesa, Ponte della Priulo și Asiago.

O contribuție de seamă la realizarea idealului național au avut-o și cei peste 120 000 prizonieri români din Transilvania, Banat și Bucovina, aflați în Rusia. Se găsea printre ei Nicola Ursu din Cîmpeni (strănepot al lui Horea), în fruntea a 400 soldați din Munții Apuseni, dornici a se înrola în armata română de eliberare a Transilvaniei; erau printre ei și redactorii *Tribunei* de la Sibiu, absolvenți ai școlii normale de învățători și alții.

Încă din luna august 1916, 40 000 prizonieri români au cerut înrolarea în armata română și participarea pe front pentru cauza reîntregirii țării. La începutul lui decembrie 1916, autoritățile ruse și-au dat asentimentul să se organizeze o tabără a prizonierilor români la Darnița, lângă Kiev. Prăbușirea țarismului și victoria revoluției burghezo-democratice din Rusia, din februarie 1917, a avut urmări favorabile pentru acțiunea românilor de a se constitui într-un corp de voluntari pentru frontul românesc.

La 10 aprilie, în adunarea Corpului de voluntari de la Darnița a fost adoptată o proclamație-manifest către guvernul provizoriu din Rusia și guvernele tuturor țărilor aliate și neutre pentru a le aduce la cunoștință decizia românilor din Austro-Ungaria de a lupta pentru eliberarea teritoriilor românești stăpînite de imperiul dualist și reunirea lor cu țara. În *Proclamația de la Darnița* se sublinia: „*Noi, care în limbă, în cultură, în structura socială și în întreaga noastră ființă etnică și politică, formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință neștrămutată încorporarea noastră la România liberă pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc, pe care-l vom zidi pe bazele celei mai înalte democrații*”.

Adunarea de la Darnița a deschis calea participării foștilor prizonieri români la luptele pentru apărarea și reîntregirea patriei. Primul detașament, cu un efectiv de 1 500 soldați și ofițeri, a sosit la Iași la 8 iunie 1917, fiind primit sărbătorește în fața statuii domnitorului Unirii Alexandru Ioan Cuza. În vara anului 1917 voluntarii români transilvăneni și bucovineni s-au acoperit de glorie în bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Noile condiții politice și militare create în primăvara anului 1917, prin intrarea S.U.A. în primul război mondial, au dat un impuls considerabil mișcării naționale a românilor din America și Canada. Românii din America au sesizat importanța covârșitoare a implicării țării lor adoptive în marea conflagrație, atît sub aspectul amplificării raportului de forțe militare în favoarea României și a aliaților ei, cît și în ce privește contribuția

directă pe care America o aducea, pe căi politice și militare, la înfăptuirea dezideratului național românesc, ca și al altor popoare oprite.

In mai 1917 a plecat în S.U.A. o misiune în frunte cu Vasile Lucaciu și Vasile Stoica, patrioți transilvăneni, cunoscuți luptători pentru unitatea românilor, refugiați politici în Vechiul Regat încă de la izbucnirea războiului în 1914. Scopul misiunii Stoica-Lucaciu a fost acela de a pregăti organizarea unei unități de voluntari dintre emigranții transilvăneni.

La apelul președintelui Wilson din 20 aprilie, de înrolare voluntară în armatele S.U.A. a cetățenilor de altă origine, au răs-puns peste 6 000 români. Numărul lor a crescut în lunile imediat următoare la 17 000, iar introducerea ulterioară a serviciului militar obligatoriu pentru cetățenii S.U.A. și acordarea cetățeniei nord-americane tuturor emigranților înrolați în unitățile de voluntari, au făcut ca numărul românilor aflați sub arme în Statele Unite, în toamna lui 1918, să se ridice la circa 35 000 soldați. Dintre aceștia, peste 3 500 au luptat în corpul expediționar din Franța, aducând jertfa lor de sine la victoria aliată și în același timp la împlinirea idealului de unitate națională a poporului român.

Evenimentele de la începutul anului 1918 și agravarea situației militare a României, ce făceau inevitabilă încheierea păcii cu Puterile Centrale, au marcat începutul unei noi faze în activitatea românilor de peste Ocean. La 13 septembrie 1918 „Liga Națională Română”, formată prin reunirea unor comitete ale românilor aflați în diferite state americane, avind ca președinte pe Vasile Stoica, și-a fixat ca obiectiv politic major obținerea unui sprijin explicit din partea guvernului american pentru realizarea unității naționale a tuturor românilor. În lunile octombrie și noiembrie 1918, cind prăbușirea Austro-Ungariei devenise iminentă, românii din S.U.A.

și-au concentrat întreaga atenție pentru a obține recunoașterea de către guvernul State-lor Unite a dreptului românilor la unitate națională și statală. Ca urmare a situației din Austro-Ungaria, unde românii preluseră în propriile lor miini acțiunea de unire a Transilvaniei cu România, guvernul S.U.A. a recunoscut public, printr-un mesaj adresat de secretarul de stat Lansing guvernului român, justetea cauzei poporului român.

La 26 octombrie 1918, la Philadelphia, în aceeași sală și la aceeași masă unde se sem-nase în 1776 *Declarația de independență a Statelor Unite*, reprezentanții românilor din S.U.A., alături de cei ai naționalităților asu-prite din Austro-Ungaria, au semnat o *Decla-rație de independență*, concepută în spiritul aspirațiilor de unitate națională și statală. Prin programul politic afirmat, prin uriașul entuziasm și adeviziunea la acest program, întrunirea de la Philadelphia a prefigurat cu mai bine de o lună Adunarea Națională de la Alba Iulia.

Românii din Franța au adus o contribuție deosebită la realizarea idealului național. Încă din 1914, o dată cu izbucnirea războiului, se organizase în Franța Comitetul franco-român, care a desfășurat în anii ce au urmat o largă activitate. Comitetul a fondat revista *La Roumanie* destinată să informeze opinia publică din Franța asupra motivelor ce determinaseră România să intre în război alături de puterile Antantei. Totodată, s-a explicat situația nou creată României prin pacea separată de la Brest-Litovsk, prin presiunea cu caracter ultimativ exercitate de Puterile Centrale asupra guvernului român, prin condițiile interne și internaționale în care guvernul român a fost nevoit să accepte pacea de la Buftea-București, califi-cată ca „un odios instrument obținut prin violență, în disprețul celor mai elementare principii de justiție internațională”.

Un rol deosebit a avut Consiliul Național al Unității Române, organism care în cadrul adunării generale a tuturor românilor din

Mii de români stabiliți în S.U.A. s-au înrolat voluntari în armata americană pentru a-și aduce contribuția la înfrângerea Puterilor Centrale. În imaginea din dreapta: un deceniu mai târziu, un grup de foști voluntari au participat la festivitățile organizate în România cu prilejul aniversării Marii Uniri, fiind în-tîmpinați cu entuziasm de populația Bucureș-tilor

Franța desfășurată la 3 octombrie 1918 la Paris a adoptat o *Declarație* în care se arăta: „*În tragica situație în care se găsește în prezent națiunea română ca urmare a grelelor sacrificii făcute pentru marea sa cauză, care se confundă cu idealul de dreptate și de libertate a lumii, întregii umanități, adunarea generală a românilor, de la 3 octombrie la Paris, exprimând adevăratele sentimente politice de integritate ale poporului nostru, și-a ales consiliul care este chemat să stabilească raporturile necesare colaborării cu puterile aliate*”. Din acest organism făceau parte, printre alții, Take Ionescu, Vasile Lucaciu, Octavian Goga, C. Angelescu, S. Mindrescu, C. Mille, N. Titulescu, Traian Vuia și alții.

Apreciind scopul și activitatea Censiliului Național pentru Unitatea Românilor, ministrul de externe al Republicii Franceze, S. Pichon, își exprima sprijinul său neprecupețit în înfăptuirea idealului pentru care militau, anticipind, într-o scrisoare adresată Consiliului, că acesta: „ne oferă imaginea fidelă a adunărilor românești de viitor. Rezultat din aspirațiile seculare ale compatrioților dumneavoastră spre libertatea și unitatea pământului românesc, acesta va fi interpretul cel mai autorizat”.

Dacă în Italia, S.U.A., Rusia și Franța organizarea românilor s-a realizat pe o arie relativ largă, în Anglia, formele de organizare au îmbrăcat un cadru mai restrâns. În anul 1917 la Londra a luat ființă Societatea Anglo-Română, avînd ca președinte pe lordul Hugh Cecil, membru al Parlamentului. Principalul scop al societății era acela de a face cunoscute opiniei publice britanice atît dreptatea cauzei României, cît și importanța realizării acestui ideal pentru pacea și securitatea Europei și a lumii în general. Tot la Londra s-a organizat un serviciu de presă și de informații, serviciu sprijinit în mod direct de lordul Derby, ministrul englez de război. Totodată, propaganda românească a primit un substanțial sprijin de la Scotus Viator (Robert Seton-Watson), un mare prieten al

României. După semnarea păcii dictatoriale de la București, activitatea românilor din Marea Britanie s-a intensificat, concentrîndu-se mai ales asupra ideii că „pacea impusă de Puterile Centrale nu izbutise să separe poporul român de aliații săi”.

Pentru cauza română s-a activat atît în țările aliate, cît și în unele țări neutre, ca Elveția și Suedia. Și aici românii au adresat numeroase telegrame, apeluri către puterile Antantei și au izbutit să înființeze un serviciu de presă și informații la Berna și unul la Stockholm.

După făurirea statului național unitar ca expresie a voinței liber exprimate de marile adunări populare, democratice și plebiscitare din 1918, mulți români care activaseră în afara hotarelor țării au revenit în patrie, unindu-și eforturile cu ale întregului popor român pentru consolidarea României întregite în hotarele sale etnice. Subliniind semnificația istorică și caracterul legitim al făuririi statului național unitar și rolul decisiv al poporului, președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta: „Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric faptul că Unirea nu a fost efectul unei întâmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe logice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități”.

UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA

PENTRU TOATE VEACURILE

„În ziua de 1 decembrie orașul [București] s-a deșteptat împodobit cu covoare de flămuri. Mulțimea umplea străzile... Steaua cea bună începuse să strălucească. La același oră se adunau la Alba Iulia, oraș din Transilvania, o sută de mii de delegați români de dincolo de munte care hotărâau unirea lor cu țara de drept a neamului lor și, totodată, trimiterea unei delegații la București... Poporul român... se prindea de mîini și, dincolo de acea solemnitate, mi se părea că-l văd dansînd dansul său național numit horă, unindu-se într-o roată imensă în jurul Carpaților“. În aceste cuvinte emoționante relatează scriitorul și diplomatul spaniol Ramon de Basterra marele eveniment petrecut la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, cînd a fost proclamată solemn Unirea Transilvaniei și Banatului cu România, „pentru toate veacurile“.

Larg proces al bătăliilor succesive date de multe generații, făurirea statului național unitar a fost rezultatul trudei întregului popor. Adunările plebiscitare din anul 1918 și organele lor reprezentative, create prin hotărârile lor liber consimțite, au exprimat năzuințele maselor populare înfăptuind unirea cu România. Așa după cum în 1859, unirea Moldovei cu Țara Românească s-a realizat prin voința poporului român, reprezentanțele sale naționale — Adunările electivă — găsind o cale originală, proprie și punînd marile puteri în fața faptului împlinit, în anul 1918 ca urmare a hotărîrilor ce exprimau voința poporului, întru chipată de asemenea prin reprezentanțele naționale autentice, a prins viață — tot pe o cale politică inedită — visul Unirii celei mari.

Pentru realizarea acestui deziderat, luptătorii pentru desăvîrșirea statului național nu și-au cruțat energia și eforturile. Alături de lupta maselor din țară, de vitejia ostașilor pe front, de acțiunea politico-diplomatică a guvernului de la București și apol de la Iași, românii au dus o intensă și susținută activitate peste hotare pentru afirmarea idealului unității. El și-au creat organisme, ca forțe politice colective, au desfășurat o intensă activitate de propagandă în sprijinul justeței cauzei pentru care luptau. În toate acestea s-a mani-

festat o deplină unitate în gîndire, în acțiune, unitate atît de necesară forței și tăriei românilor.

Rezonanța internațională a luptei poporului român pentru desăvîrșirea statului național este elocvent ilustrată și de ampla culegere de documente, 1918 la români¹.

Cele două volume prezintă un număr de 456 mărturii externe, culese din arhive, biblioteci și muzee din Anglia, Austria, Belgia, Elveția, Franța, R.F. Germania, R.D. Germană, Italia, R.S.F. Iugoslavia, R.P. Polonă, Spania, S.U.A., Turcia și R.P. Ungară.

Documentele, în majoritatea lor inedite — rapoarte, scrisori, telegrame și note diplomatice, convenții, moțiuni și rezoluții politice, informări, ordine, referate, procese verbale ș.a. —, provin de la conducători de state și guverne, miniștri, diplomați, aflați în România și în alte țări, personalități militare, corespondenți de presă, precum și de la organisme naționale și internaționale, de la personalități de seamă ale vremii. Conținutul documentelor relevă ecurile pe care lupta românilor din provincile asuprite le-a avut în conștiința lumii. Totodată, un număr important de mărturii, cu largă cuprindere informativă, se referă și la împrejurările interne și internaționale în care s-a făurit statul național unitar român, precum și la importanța acestui eveniment văzut și apreciat din afara granițelor țării.

Publicăm în continuare cîteva documente care relevă că lupta desfășurată de poporul român pentru unitate și neatințare a fost cunoscută, urmărită cu simpatie și sprijinită de conducători de state și guverne, de miniștri, diplomați, personalități militare, corespondenți de presă, de către opinia publică internațională.

Ioana URSU

¹ Publicată sub egida Direcției generale a Arhivelor statului din București, în Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, datorată unui colectiv format din Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Ionel Gal, Mireea Mușat — care au asigurat și coordonarea științifică — Elena Chiriac, Valentina Costache, Ielita Gămulescu, Elena Moisuc, Cornelia Moraru, Emilia Postăriță, Constantin Vlad; cu o prefață de Vasile Arimia și Mireea Mușat.

LONDRA, 26 AUGUST 1917. MESAJUL PRIMULUI MINISTRU BRITANIC, LLOYD GEORGE, ADRESAT LUI I.I.C. BRĂTIANU, PRIMUL MINISTRU AL ROMÂNIEI:

„La aniversarea intrării în război a României, doresc să exprim, în numele guvernului britanic, admirația noastră cordială pentru curajul eroic și capacitatea de rezistență de care a dat dovadă poporul român în timpul unui an de încercări aproape fără seamăn. Declarînd război Puterilor Centrale, România s-a ridicat pentru cauza libertății, împotriva autocrației, a luat partea dreptății împotriva forței. Această cauză nu poate eșua niciodată, oricît s-ar părea că întirzie triumful ei. Reconstituirea armatei și rezistența îndrăjită, de neprețuit pe care o opune în prezent inamicului în condiții excepționale de dificile constituie un exemplu magnific al tăriei pe care libertatea o insuflă unui popor liber. Nu mai puțin, aceasta este o dovadă a hotărîrii care animă toate armatele aliate de a continua războiul pînă la cucerirea victoriei, o victorie de care nu m-am îndoit niciodată că o vom dobîndi în cele din urmă”.

WASHINGTON, 7 DECEMBRIE. MESAJUL PREȘEDINTELUI S.U.A., WOODROW WILSON, CĂTRE ȘEFUL STATULUI ROMÂN:

„Cetățenii Statelor Unite au urmărit cu sentimente de cea mai caldă simpatie și admirație lupta curajoasă a Maiestății Voastre și a poporului român pentru a feri de dominația militarismului german integritatea țării și libertatea națională. Guvernul Statelor Unite este hotărît să continue a-i da ajutor României în această luptă.

În același timp, doresc să asigur pe Maiestatea Voastră că Statele Unite vor sprijini România și după război, cît le va sta în putință și că, în orice negocieri finale de pace, vor depune eforturi susținute pentru ca integritatea României ca națiune liberă și independentă să fie în mod adecvat salvagardată”.

PARIS, 12 OCTOMBRIE 1918. SCRISOAREA MINISTRULUI DE EXTERNE AL REPUBLICII FRANCEZE, STEPHEN PICHON, CĂTRE CONSILIUL NAȚIONAL AL UNITĂȚII ROMÂNE:

„Mi-ar face o deosebită plăcere să intru în relații cu Consiliul Național al Unității Române, a cărui constituire a fost hotărîtă de Adunarea generală a românilor și care a oferit președinția domnului Take Ionescu, dumneavoastră fiind aleși vicepreședinți. Reunirea în acest Consiliu a unor personalități

¹ Emigrația română din Franța, care a jucat un rol de seamă în coordonarea și activizarea luptei românilor din afara granițelor țării pentru unirea cu România a provinciilor asuprite de Austro-Ungaria, crează la Paris, la 24 august/6 septembrie, Consiliul Național al Unității Române: președinte — Take Ionescu; vicepreședinți — Vasile Lucaci, Octavian Goga, dr. Constantin Angelescu și Ioan Th. Florescu.

ominente din România și a reprezentanților celor mai autorizați ai populației române separate încă de patria mamă, ne oferă imaginea fidelă a adunărilor române din viitor. Rezultat din aspirațiile seculare ale compatrioților dumneavoastră spre libertatea și unitatea pămîntului românesc, acesta va fi interprețul cel mai autorizat.

În momentul în care victoriile armatelor Aliate anunță triumful apropiat al principiilor de dreptate ce vor asigura eliberarea și recunoașterea României, cei care ca și dumneavoastră nu au disperat niciodată și cei ce vin să se înroleze mereu, într-un număr tot mai mare, ca să lupte alături de noi și fac să fluture din nou pe cîmpurile de luptă culorile țărilor române, vor pregăti împreună cu noi, într-o colaborare plină de încredere, un viitor în care cele două țări ale noastre vor ieși mai strîns unite din încercările comune, care vor cimentea simpatiile lor tradiționale și vor întări vechile lor afinități”.

WASHINGTON, 5 NOIEMBRIE 1918. SCRISOAREA LUI R. LANSING, SECRETAR DE STAT AL S.U.A., CĂTRE ÎNSĂRCINATUL CU AFACERI AD-INTERIM AL ROMÂNIEI LA WASHINGTON:

„Guvernul Statelor Unite a avut permanent în vedere bunăstarea și integritatea viitoare a României ca țară liberă și independentă și încă înainte de existența stării de război între Statele Unite și Austro-Ungaria, președintele a trimis un mesaj de simpatie și sprijin regelui României.

Situația s-a schimbat de atunci și președintele dorește în consecință să vă informez că Guvernul Statelor Unite nu neglijează aspirațiile poporului român din afară ca și din interiorul granițelor Regatului. El a urmărit luptele, suferințele și sacrificiile poporului român pentru cauza eliberării de sub dușmanii și asupritorii săi. Guvernul Statelor Unite are o simpatie profundă față de spiritul de unitate națională și aspirațiile românilor de prețutideni și nu va neglija ca, la timpul potrivit, să-și exercite influența pentru ca drepturile politice și teritoriale juste ale poporului român să fie obținute și asigurate împotriva oricărei agresiuni externe”.

PARIS, 21 NOIEMBRIE. MESAJ AL LUI GEORGES CLEMENCEAU, PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE MINISTRI ȘI MINISTRU DE RĂZBOI AL FRANȚEI, ADRESAT LUI I.I.C. BRĂTIANU, PRIMUL-MINISTRU AL ROMÂNIEI:

„Vă mulțumesc sincer pentru sentimentele pe care mi le-ați exprimat în telegrama pe care mi-a transmis-o St. Aulaire [ministrul plenipotențiar al Franței în România]. Guvernul francez, pe care o veche și trainică prietenie îl leagă de România, și care a simpatizat cu ea în timpul încercărilor grele prin care a trecut, se bucură să o vadă astăzi reîntriată în rîndurile Aliatilor și acționînd pen-

tru realizarea unității țărilor române. Adresez urări pentru dezvoltarea sa pașnică și pentru prosperitatea sa".

BUCUREȘTI, 5 DECEMBRIE. RAPORTUL MINISTRULUI SPANIEI LA BUCUREȘTI, MANUEL MULTEDO, CĂTRE MINISTRUL DE EXTERNE AL SPANIEI, GARCIA PRIETO:

„În vreme ce în acest oraș [București] au loc serbările și manifestările oficiale și populare cu care se celebrează întoarcerea în capitala Regatului, dincolo de hotarele vechii Româнії se petrec fapte de o incalculabilă importanță.

Ceea ce s-a mai petrecut o singură dată și pe o perioadă mică de timp, cită a durat domnia principelui român Mihai «Viteazul» în anul 1600, anume faptul că tot neamul românesc s-a aflat unit în hotarele vechii Dacii a lui Traian, pare că se va realiza din nou și nu prin forța armelor, ci prin voința liberă a provinciilor care alcătuiesc această țară...

La data de 20 noiembrie, Marele Consiliu al națiunii române din Ungaria și Transilvania a adresat o proclamație tuturor românilor de dincolo de Carpați, chemându-i cu îndemnuri patriotice să realizeze faptele pe care istoria le cere de la ei.

Îndemnându-i să-și arate voința națională, această proclamație cheamă pe românii din Ungaria și Transilvania să-și hotărască soarta în cadrul unei Adunări Naționale care se va desfășura în orașul istoric Alba Iulia (care a fost tocmai acela pe care l-a ales drept capitală a regatului său principele tuturor românilor, Mihai Viteazul)".

ROMA, 8 DECEMBRIE. SCRISOAREA MINISTRULUI ANGLIEI LA ROMA, SIR J. RENNEL RODD, CĂTRE A.J. BALFOUR, SECRETAR DE STAT PENTRU AFACERI EXTERNE ÎN GUVERNUL DE LA LONDRA, ÎN CARE REPRODUCEREA A GUVERNULUI ITALIAN:

„Scrisoarea pe care ați avut amabilitatea să mi-o adresați îmi oferă prilejul binevenit de a vă exprima simpatia constantă și profundă a guvernului italian față de aspirațiile drepte și legitime ale poporului român.

Italia nu a uitat entuziasmul patriotic și sacrificiile nobile pe care le-a implicat intrarea României într-o luptă singeroasă, care a ajuns acum la un sfârșit victorios, pentru eliberarea poporului român de sub jugul dușman și pentru triumful comun al libertății și dreptății în lume. Guvernul italian va da întregul său sprijin pentru dobândirea și garantarea tuturor drepturilor politice și teritoriale ale poporului și națiunii române, însoțit de legăturile istorice care au unit întotdeauna cele două popoare și de comunitatea de interese ale concetățenilor fiecăruia dintre noi, care au fost supuși aceleiași dominații străine".

LUPTĂ ȘI JERTFĂ PENTRU ELIBERAREA UNGARIEI

(Urmare din p. 13)

În seara de 16 octombrie, Armata 1 română și-a întrunit toate diviziile care în zilele precedente acționaseră separate, la mari distanțe una de alta: Corpul 7 se afla cu toate forțele într-un mare cap de pod la vest de Tisa, iar Corpul 4 era călare pe riu, cu o divizie pe un mal și cu alta pe celălalt. Flancul stâng al armatei era asigurat de Armata 46 sovietică care înainta spre nord-vest, în spațiul dintre Tisa și Dunăre. Flancul drept era însă descoperit, legătura cu forțele sovietice vecine fiind asigurată doar de slabe patrulile de cercetare.

Liniaștea a fost însă înșelătoare. Generalul Friessner, hotărât să facă o ultimă încercare de „a salva situația” de la est de Tisa, a executat, începând cu dimineața de 19 octombrie, o puternică contralovitură la Szolnok, cu un corp de tancuri, în flancul forțelor sovietice și române de la centrul frontului. Inamicul a respins trupele sovietice din față, apoi și-a îndreptat parte din forțe spre est, parte spre sud, în spatele Diviziei 4 infanterie română. Această își avea forțele la vest de Tisa, dar lăsase la est de riu un batalion care să-i acopere spatele. În fața blindatelor inamice, batalionul s-a comportat admirabil; opunând rezistențe succesive, el le-a întârziat înaintarea, dând timp eșaloanelor superioare să intervină. Mai la sud, o secție de artilerie antiaeriană, amplasată lângă satul Rákóczi, a îndreptat tunurile (două piese) asupra tancurilor, întârziind și ea înaintarea inamicului. Tot aproape de satul Rákóczi a intrat în acțiune și Divizionul 2 din Regimentul 1 artilerie grea care fusese dat în sprijin Diviziei 4. Bateriile sale au nimicit și avariat mai multe tancuri, încetinindu-le considerabil ritmul ofensivei. Tenacitatea celor trei subunități române n-a putut însă redresa situația Diviziei 4, care a fost încercuită și a suferit pierderi foarte mari, dar a asigurat Diviziei 2 timpul necesar luării unor măsuri adecvate pentru a-și acoperi flancul drept și spatele.

După zdrobirea contraloviturii, Armata 1 română a primit misiunea să-și regrupeze rapid forțele și să forțeze din nou Tisa în sectorul Alpár (circa 15 km nord-vest de Csongrád). În ziua de 23 octombrie, Divizia 2 infanterie a forțat riul la nord-est de Alpár și, sub focul puternic al artileriei, aruncătoarelor de mine și loviturilor aviației inamice, a realizat un cap de pod, pe care l-a extins și l-a consolidat în zilele următoare. Divizia 19 infanterie, trecând și ea Tisa în zona Alpár, a intrat direct în luptă și printr-un atac plin de avânt a despresurat un regiment sovietic. Se încheia, astfel, ultima etapă a luptelor și manevrelor desfășurate de trupele Armatei 1 române în zona cursului mijlociu al Tisei.

Din cronica
diplomatică a
Marii Uniri

SECRETS OF THE BALKANS

SEVEN YEARS OF A DIPLOMATIST'S LIFE
IN THE STORM CENTRE OF EUROPE

By
CHARLES J. VOPICKA

UNITED STATES ARMY DETACHMENT AND MARINE PLANTATIONS
TO BULGARIA, SERBIA AND ROMANIA, 1913-1920

CHICAGO
RAND McNALLY & COMPANY
1921

Charles J. Vopicka,
ministrul S.U.A. în România:

„ACEASTĂ DREPTATE TRIUMFĂ ASTĂZI”

Dr. IOAN VOICU

În 1921, Editura Rand McNally and Company din Chicago a publicat volumul de memorii intitulat *Secrets of the Balkans. Seven Years of a Diplomatist's Life in the Storm Centre of Europe* (*Secretele Balcanilor. Șapte ani din viața unui diplomat în furtunosul centru al Europei*), purtând semnătura lui Charles J. Vopicka. Volumul, prea puțin cunoscut la noi, prezintă un interes deosebit, deoarece semnatarul său a fost, între anii 1913-1920, trimis extraordinar și ministru

plenipotențiar al Statelor Unite ale Americii în România, Serbia și Bulgaria, avându-și sediul în țara noastră.

Bun cunoscător al realităților românești, diplomatul american de origine cehă, subliniază în repetate rânduri dorința arzătoare a românilor de a-și desăvîrși unitatea națională. Convinș de justetea cauzei românești, Ch. J. Vopicka a intervenit frecvent pe lângă guvernul său în sprijinul luptei românilor pentru unitate națională.

Entuziasta adunare

Într-una din paginile memoriilor sale, diplomatul american relatează un episod petrecut la sfârșitul lunii octombrie 1918, pe vremea cînd guvernul român se mai găsea încă la Iași, dar cînd, din toate unghiurile pămîntului românesc, se ridica cu nestăvilită putere acea voință unanimă a unui popor întreg ce avea să triumfe peste numai cîteva săptămîni la Alba Iulia. Ch. J. Vopicka a fost invitat să participe la marea întrunire organizată de militanții transilvăneni refugiați în România în cursul căreia s-a făcut publică *Declarația Comitetului Național al românilor emigrați din Austro-Ungaria*, prin care se dădea un răspuns ferm încercărilor disperate ale cercurilor politice din jurul împăratului Carol I de Habsburg de a menține integritatea imperiului prin formula federalizării. Iată ce consemna diplomatul american: „Aproape 2 000 de oameni erau prezenți... S-au rostit cuvîntări în aproape toate limbile... La sfârșitul adunării, lumea a început să mă cheme să iau cuvîntul. Eu am refuzat să vorbesc [deoarece nu primise încă instrucțiuni din partea guvernului său în legătură cu evoluția evenimentelor], dar atunci cînd un comitet, compus din doamne și episcopi, a venit la mine și m-a rugat să spun cîteva cuvinte, m-am ridicat și am declarat că doresc ca toate aspirațiile românești să se înlătuie. Am vorbit în engleză și nu cred că 25 de persoane au înțeles ceea ce am spus, dar am vorbit în mod intenționat în engleză pentru că toate limbile Alianților fuseseră vorbite acolo, iar eu am considerat de cuvîntă că și limba țării mele trebuia auzită”. A doua zi, continuă Vopicka, „spre uimirea mea, am primit ziare... în care se relatea că eu am promis românilor că Statele Unite ale Americii le vor acorda tot ajutorul pe care îl doresc, iar pe această bază Senatul și Camera deputaților au adoptat rezoluții prin care au adresat mulțumiri nominale țării mele, președintelui Wilson, precum și mie însumi, pentru această mare dovadă de sprijin”.

Ce se întimpla de fapt?

Ne spune Onisifor Ghibu, membru fondator și unul dintre cei mai activi militanți ai Comitetului Național al românilor emigrați din Austro-Ungaria, în memoriile sale inedite. Aflăm că, printre cei care au stăruit pe lîngă diplomatul american pentru a participa la întrunirea respectivă s-au aflat profesorul G.M. Murgoci, de la Școala de poduri și șosele din București, generalul Arthur Văitoianu și Ghibu însuși. Numai după insistențele lor, Vopicka a acceptat să participe la adunare. În sală se afla și consulul Franței, R. Sarret. Lectura *Declarației Comitetului Național al românilor emigrați din Austro-Ungaria* a produs un mare entuziasm. „Românii ardeleni și bucovineni, aflători pe teritoriul Regatului român — se spunea în document —, în numele nostru și al fraților sub-

jugați de acasă, a căror conștiință e siluită și, deci, în imposibilitatea de a se manifesta liber, declarăm cele ce urmează:

1. Cerem să fim liberați de sub jugul monarhiei austro-ungare și sîntem hotărîți să luptăm prin toate mijloacele și pe toate căile, ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber, sub domnia dinastiei române.

2. Nu recunoaștem monarhiei austro-ungare dreptul de a se ocupa de soarta românilor din Ardeal și Bucovina, deoarece, vecuri de-a rîndul, ne-a ținut în cea mai rușinoasă robie.

Toate încercările de federalizare ale Casei de Habsburg sînt gesturi disperate ale unei împărății osîndite să se descompună și să piară...”

Camera și Senatul aduc mulțumiri

„Întreaga sală — notează Onisifor Ghibu în memoriile sale — este cuprinsă, la citirea acestei mărturisiri, de un delir cum nu s-a mai pomenit vreodată pe aici. Mă uit la cei doi reprezentanți ai marilor puteri și citesc pe fața lor uimire, ca în prezența unui vis sau a unei minuni. Mă apropiu, sfios, de d. Vopicka și îi șoptesc:

— Nu credeți că ar fi bine să spuneți și dumneavoastră cîteva cuvinte?... Reprezentantul Franței va lua cuvîntul și atunci lumea va interpreta tăcerea dumneavoastră într-un sens care ar fi dezavantajos cauzei noastre comune...

— Cum, reprezentantul Franței va vorbi?”

În continuare, Onisifor Ghibu amintește că în cuvîntarea rostită de consulul francez s-a spus, între altele: „Oprămiți de atîția stăpîni deosebiți în cursul istoriei lor lungi și dureroase, toți românii au înțeles că a sosit ora să se unească într-o singură națiune. De aceea sîrbătoarea de astăzi adună pe toți amicii României. Ea reamintește primul pas spre unire...”.

Cuvîntarea a avut un efect nemaipomenit: „Publicul intonează *Marseilleza*; oratorul e purtat pe brațe; doamne ardelence aruncă jerbe de flori. Minute întregi lumea jubilează, cuprinsă de o fericire nemaîntîlnită vreodată. Într-o clipă sublimă ca aceasta se ridică la tribună reprezentantul Statelor Unite ale Americii, care spune următoarele: «Domnilor, sînt fericit că mă aflu în mijlocul dumneavoastră și că pot lua parte la o izbucnire de sentimente atît de înălțătoare, tocmai într-o clipă cînd pretutindeni răsună trîmbițele victoriei noastre. Nații care s-au ridicat să zdruncine dreptul și să întronizeze în lume forța cad astăzi în fața statelor ce luptă cu încredere pentru dreptate. Avem mîngierea să vedem că această dreptate triumfă astăzi». În încheiere, Charles J. Vopicka „aduce asigurarea Statelor Unite că în curînd vom sîrbători ziua *României unite*... Cuvintele solu-

Iași, 1918: ministrul S.U.A. în România (al doilea din stînga), împreună cu miniștrii Marii Britanii, Italiei și Franței

lui celei mai mari puteri din lume sînt acoperite de uragane de aplauze". Iar ziarul *România nouă*, nr. 197 din 23 octombrie 1918, în pagina a doua, referindu-se la acest eveniment menționează următoarele: „După ultimele cuvinte ale domnului Vopicka, în sală răsună Imnul american, cîntat la armonie de d-ra Sanda Ulubeanu, directoarea Școalei eparhiale de fete. Publicul aclamă America și pe președintele Wilson”.

În ziua de 23 octombrie numărul festiv al *României noi*, care făcea o prezentare amănunțită a adunării festive menționate mai sus, publica discursurile rostite de cei doi diplomați. Gazeta s-a vîndut la chioșcuri „ca plinea caldă”. Onisifor Ghibu reamintește că după o oră nu se mai găsea nicăieri nici un exemplar. Cei care nu reușiseră să și-l procure ofereau prețuri fabuloase, pînă la 500 lei, pentru un exemplar care nu costa decît 20 bani.

A doua zi, la 24 octombrie 1918, președintele Camerei deputaților, C. Meissner, a adresat lui Charles J. Vopicka o telegramă în care, între altele, se spunea: „Sprijinul ce Statele Unite îl dau acum neamului românesc pentru îndeplinirea sfîntului său ideal de întregire adaugă, pe lângă admirație, îndatorirea unei eterne recunoștințe, iar asigurarea Excelenței Voastre că marea națiune americană nu numai că recunoaște mărimea sacrificiilor făcute de noi pentru cauza comună, dar că ne poartă și dragoste, constituie pentru noi o prețioasă măgulire. Adînc pătrînd de însemnătatea marii opere umanitare pe care o înfăptuiește astăzi cu atîtea jertfe poporul american, rugăm pe Excelența Voastră să primească expresiunea sentimentelor noastre de adîncă și nestrămutată grațitudine”. La

rîndul său, președintele Senatului, dr. Bădescu, i-a adresat o telegramă în termeni asemănători.

Charles J. Vopicka a fost copleșit și puternic surprins de ecoul pe care l-a avut cuvîntarea sa. El era însă, totodată, îngrijorat de faptul că nu dispusese de instrucțiuni oficiale pentru declarații publice de sprijinire necondiționată a cauzei unității naționale a românilor.

Spre bucuria sa, după numai două zile, Charles J. Vopicka a primit din partea guvernului american o telegramă în care se arată: „Excelența Voastră puteți da asigurare guvernului și poporului român că atitudinea Statelor Unite față de România nu s-a schimbat absolut în nici un fel și că președintele nostru își menține declarația în toate punctele.

În numele guvernului Statelor Unite vă pot aduce la cunoștință că integritatea, libertatea și independența României reprezintă o datorie de onoare a puterilor aliate. Noi cunoaștem și apreciem sacrificiile pe care le-a adus România pentru puterile aliate. Armata română eroică a sîngerat pentru înaltele idealuri ale umanității.

Poporul român nu trebuie să se îndoiască că aliații săi, potrivit acordului din 4/17 august 1916, mențin în toată plinătatea lor aspirațiile naționale ale României. Nu poate fi vorba de pierderea nici măcar a unei palme de pămînt românesc... Cine afirmă asemenea lucruri imposibile nu ia în considerare ce importanță are pentru noi imperativul datoriei de onoare. România nu poate decît să cîștige și ea va ieși mîndră și puternică din tratativele de pace”. Telegrama era semnată de Robert Lansing, secretarul de stat al S.U.A.

În amintirea poporului nostru, dr. Petru Groza va rămîne ca o luminoasă figură de luptător înflăcărat pentru libertatea, progresul și înflorirea patriei, pentru întărirea prieteniei și alianței cu țările socialiste, pentru pace și colaborare cu toate națiunile lumii.

NICOLAE CEAUȘESCU

Într-una din întîlnirile noastre, scriitorul Ion Pas¹, depășind firul amintirilor de o viață, începuse să-mi vorbească despre cel care a fost dr. Petru Groza. „Voi scrie cîndva despre dînsul, mi-a spus. Îmi pare rău că n-am făcut-o pînă acum. Nici eu nu știu cum s-a întîmplat de încă n-am scris despre acest mare om de stat al nostru“. Cu un alt prilej, am întrebât dacă n-ar putea evoca pentru Magazin istoric personalitatea dr. Petru Groza. „Cu mare plăcere. Vino numai cu magnetofonul, căci mîna slăbită de boală mă ajută din ce în ce mai puțin la scris“.

Vineri, 10 mai 1974, dînd curs invitației făcute, am înregistrat o primă parte din amintirile promise revistei noastre. Peste cîteva zile, urma să reluăm înregistrarea. La 20 mai

1974, Ion Pas înceta din viață. Odată cu cărțile începute, rămîneau pentru totdeauna neterminate și aceste evocări. Ele capătă, astfel, o semnificație tulburătoare: aceea de a fi ultimele gânduri încredințate tiparului de către unul din scriitorii care, timp de mai bine de șase decenii, a desfășurat o susținută activitate în publicistica românească. Semnificație mult sporită de faptul că, prin aceste gânduri, rostite în ultimele zile ale vieții sale, scriitorul și militantul revoluționar Ion Pas aduce un călduros omagiu memoriei omului politic patriot, alături de care a activat și de a cărui simpatie și prietenie s-a bucurat — dr. Petru Groza, de la a cărui naștere se împlinesc în acest an 100 ani.

DR. PETRU GROZA așa cum l-am cunoscut

ION PAS

Împrejurările m-au pus în legătură cu dr. Petru Groza atunci cînd în țara noastră aveau loc marile transformări care au marcat desfășurarea și victoria revoluției române. Clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român, lupta, în condițiile specifice din acei ani, pentru înfăptuirea unor reforme cu caracter profund democratic.

Actul de la 23 August 1944, ieșirea României din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei fasciste deschisese pentru poporul român perspectiva unor schimbări radicale în viața sa.

Partidul Comunist Român, încă din primele zile ale revoluției, a pus în fața forțelor democratice din țara noastră sarcini de mare importanță: eliberarea întregului teritoriu de sub ocupația hitleristă-horhiștă și intensificarea efortului de sprijinire a frontului antihitlerist; împrăștierea țărănilor și lichidarea rămășițelor feudale în agricultură; democratizarea vieții politice și redobîndirea independenței naționale; refacerea economică a țării și îmbunătățirea condițiilor de viață ale poporului.

Toate aceste obiective majore, după cum s-a văzut din experiența guvernărilor Sănătescu și Rădescu, nu puteau fi pe deplin realizate decît în condițiile în care, la conducerea țării, s-ar fi aflat un guvern democrat-popular.

La 6 martie 1945, ca urmare a voinței exprimate în numeroase adunări populare de către clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea democratică, de către toate celelalte categorii sociale care doreau binele țării, a fost instaurat primul guvern revoluționar-democratic din istoria României, guvernul prezidat de dr. Petru Groza.

În noiembrie 1946, am avut marea cinste să fiu numit, ca reprezentant al Partidului Social-Democrat, ministru al artelor în guvernul dr. Petru Groza. Am avut onoarea deosebită, pe parcursul anilor care au urmat apoi, să mă bucur de simpatia și prietenia sa.

Relațiile noastre au fost neîntrerupte și sentimentele care ne uneau erau sentimentele care predominau în per-

¹ Magazin istoric, nr. 5/1974.

sonalitatea dr. Petru Groza. Era cmenia sa nețărmarită. Era sentimental puternic al iubirii de popor, al dragostei și preocupării pentru progresul poporului român. Simțul său politic se exprima prin această dragoste de popor. Știa să-și apropie oamenii. Muncitori, țărani, oameni de condiție diferită erau atașați suflutește de dr. Petru Groza. Ceea ce constituia o caracteristică a personalității sale era modul simplu de a se apropia de oameni și de a-și apropia oamenii. Pot spune că era, pe deplin, un om al poporului său, cu ale cărui năzuințe și nevoi știa să se identifice. Modul simplu de a se apropia de oameni îl făcea iubit. Avea un umor sănătos, tonifiant. Întreaga sa personalitate iradia o jovialitate, o vitalitate însuflețitoare pentru cei din jur.

Cind s-a hotărât reforma agrară, a fost în țară un val de entuziasm. Rolul lui Groza în desăvârșirea reformei agrare a fost hotărâtor. El venea cu o profundă cunoaștere a problemei, venea din Ardealul lui unde trăise alături și împreună cu țărani, cu poporul român.

Îi plăcea ca, pe lângă ședințele de Consiliu de Miniștri, să invite la el acasă, la masă, pe membrii guvernului, pe rind, în special pe miniștrii comuniști și social-democrați. Se discutau în aceste reuniuni mai intime și probleme de politică, dar și lucruri din viața de zi cu zi. Crea în felul acesta o atmosferă de prietenie care trecea de protocolul obișnuit.

Nu era membru al partidului comunist. Cu toate acestea, partidul i-a acordat toată încrederea, pe care dr. Petru Groza n-a dezmințit-o prin nimic, în toată activitatea sa de prim-ministru și, mai apoi, de președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale. Cunoșcuse și trăise din plin viața politică burgheză interbelică și se convinsese că nici unul din partidele burgheze, oricum se intitulau, nu urmăreau realizarea fericirii și bunăstării poporului. De aceea, s-a îndepărtat de politicienii burghezi. „Ultimul meu rege

a fost Decebal, după moartea lui am devenit republican”, spunea el. Aproximarea sa de Partidul Comunist Român s-a realizat încă din perioada interbelică. Atunci, aflat în fruntea Frontului Plugarilor (al cărui inițiator și organizator fusese), dr. Petru Groza a participat la numeroase acți-

un teatru popular în Banat, organizând turnee, cu spectacole și conferințe pe probleme naționale. Cărțile sale sînt de o mare claritate. Cuvîntul este întotdeauna la locul lui, bine pus. Acest lucru se vedea și-n discursurile sale. Avea un deosebit talent de a se exprima cu toată claritatea și de a

Dr. Petru Groza (în picioare) și Ion Pas la tribuna primului Congres al Uniunii sindicatelor de artiști, scriitori și ziaristi (29 august 1945)

uni cu caracter antifascist, democratic, organizate de partidul comunist.

„Partidul comunist, spunea dr. Petru Groza, și-a păstrat rolul de inițiativă în momentele cele mai grele, ocupînd acum locul pe care îl merită. El a ajuns în această situație mulțumită faptului că, prin linia lui politică, prin ideologia lui, prin concepția lui asupra lucrurilor, el se afla într-adevăr pe linia procesului de dezvoltare a societății, de la care nu s-a abătut nici o clipă”.

Dr. Petru Groza a fost un om de cultură superioară. În tinerețe, prin 1909, a înființat

spune ceea ce-și propusese în mod direct și fără ocoluri, fără subterfugii. Era prieten al artiștilor și scriitorilor. În pauză, la Marea Adunare Națională, de multe ori venea în mijlocul oamenilor de artă, întrebîndu-se cu aceștia. Conversația o ducea el, cu verva lui, cu umorul lui, cu farmecul glasului său ardelenes.

Ultima dată l-am văzut pe dr. Petru Groza în ziua înmormîntării sale. Era un ger cumplit. Totuși, pe ultimul său drum, a fost condus de un număr imens de oameni. Venise poporul din toate colțurile țării să-și ia rămas bun.

**Mărturiile consemnate
de Ioan LĂCUSTĂ**

București, 1884

CERCUL DE STUDII SOCIALE

Dr. VASILE NICULAE

Deceniul 9 al veacului trecut marchează în istoria noastră națională o perioadă de adânci prefaceri pe drumul consolidării — în plan intern și extern — a independenței de stat depline cucerite în anii 1877-1878. În acest efort constructiv, în care au fost antrenate toate forțele progresiste ale societății românești, s-a integrat și mișcarea muncitorească și socialistă, aflată în plin proces de dezvoltare.

Membrii cercurilor socialiste — constituite încă în anii anteriori războiului neafermării — și-au îndreptat cu deosebire atenția către

punerea bazelor unui partid propriu, situat pe principiile fundamentale ale socialismului științific, și au desfășurat, în acest scop o amplă activitate de propagandă prin editarea a numeroase organe de presă cu largă circulație în mediile școlare, universitare și muncitorești.

Sînt anii în care, în celebrul cartier ieșean Sărărie, în jurul Contemporanului și al Revistei sociale, s-a încheiat o veritabilă școală socialistă și s-au structurat țelurile programatice ale partidului muncitorilor.

Tuturor celor doritori de a cerceta

Militanții socialiști din București, care acumulasă o bogată experiență prin editarea cunoscutelor publicații *Socialistul* (1877), *România viitoare și Înainte* (1880), *Emanciparea* (1883), au căutat noi forme de dezbateri și răspundere a ideilor ce-i însuflețeau. Așa s-a ajuns la constituirea unui cerc de studii care funcționa ca secțiune a Cercului socialist din Capitală și era deschis tuturor celor „doritori de a cerceta care sînt relele fundamentale de care suferă societatea română și ce mijloace de îndreptare ar fi cu putință”, cum se afirma într-o știre publicată în ziarul *Românul*, prin care se anunța constituirea Cercului de studii sociale al socialiștilor bucureșteni. Cercul a primit denumirea de „Drepturile omului”, tocmai spre a se sublinia că nu se va ocupa doar de chestiuni de strictă doctrină socialistă, ci va îmbrățișa o arie tematică largă, circum-

scrisă problemelor vitale cu care se confrunta societatea românească în acel timp; totodată, această denumire sublinia că cercul nu înființat era accesibil nu numai militanților socialiști, ci tuturor elementelor democratice, doritoare să contribuie la îndreptarea neajunsurilor unei societăți frământate de acute probleme economico-sociale și politice.

Cercul s-a constituit în noiembrie 1884, între membrii săi fondatori aflîndu-se: Vințilă C.A. Rosetti, Constantin Mille, Constantin C. Bacalbașa, Emil Frunzescu, C.A. Filitis, Al. Gh. Radovici, Paul Scorțeanu, Filip Gesticone. Anunțînd acest eveniment, gazeta *Lupta*, condusă de Gh. Panu¹, scria: „S-a constituit în București un grup de tineri pentru discutarea chestiunilor sociale. Toate chestiunile vor fi discutate prin conferințe.

Localul, data începerii, precum și modul de introducere a străinilor [a publicului auditor] se vor anunța în curînd”.

Între 9 decembrie 1884 și 10 martie 1885, s-au organizat, săptămînal, conferințe pe teme economice, sociale, politice, morale, culturale, toate abordate de pe poziții socialiste. Auditoriul era format din studenți, elevi, funcționari, intelectuali, ucenici și muncitori ce făceau cunoștință aici cu esența ideilor socialiste. La ședințele sale luau parte și personalități cu vederi democratice ale timpului, între care: scriitorul și omul politic Barbu Ștefănescu-Delavrancea, deputatul Petre Grădișteanu, avocatul Barbu Gănescu, poetul și dramaturgul Mircea Demetriade, ziaristul George Școrțescu și alții.

Ciclul de conferințe organizat în perioada amintită în cadrul cercului a fost deschis cu aceea intitulată *Ce este socialismul?*, susținută de militantul socialist Paul Școrțeanu. Conținutul ei, ca și al majorității celorlalte conferințe, s-a păstrat, în rezumat, daterită relatărilor, deseori ample, publicate în ziarul *Românul*, apoi în organul de presă propriu al Cercului de studii

¹ Magazin istorie, nr. 12/1972.

sociale, intitulat *Drepturile omului*.

În această primă conferință, subliniind rațiunea de a fi a socialismului în România, conferențiarul arăta că stăpînirea pămîntului și a tuturor instrumentelor de producție de către clasele exploatare „este o mare nedreptate”, pentru că însuși „capitalul clasei stăpînitoare reprezintă, în adevăr, muncă omenească, însă munca altora”. Socialismul științific susține că „va trebui neapărat ca proprietatea să treacă în minile celor ce o fac să valoreze și ca muncitorii să se folosească de tot fructul muncii lor”.

Ideii asemănătoare au susținut C. Mille, în conferința intitulată *Socialismul științific și socialismul utopic*, Filip Gesticone, C.C. Bacalbașa, A.G. Radovici, dezlăuind ceea ce socialistii denuneau „rădăcina răului” — existența proprietății private asupra mijloacelor de producție — și militind pentru trecerea lor în stăpînirea poporului muncitor.

Ciclul de conferințe a fost sistat la 10 martie 1885, urmînd a fi reluat în septembrie același an. N-a mai fost însă posibil, activitatea Cercului continuînd-o organul său de presă.

Primul cotidian socialist din România

Pentru intensificarea activității de propagare a ideilor socialiste s-a hotărît și editarea unui organ de presă cotidian. Era, în aceasta, și un răspuns la adresa adversarilor mișcării care foloseau propriile organe de presă pentru denigrarea socialistilor (manifestîndu-și, în același timp, îngrijorarea pentru creșterea influenței lor), sau făceau presiuni pentru îngrădirea activității Cercului de studii sociale. Astfel, oficiul liberal *Voința națională* cerea măsuri pentru „a preîntîmpina răspîndirea maladiei [a ideilor socialiste] mai ales în comunele rurale”, iar funcționarilor publici li s-a ordonat „ca, sub pedeapsă de excludere din funcțiuni, să nu mai asiste la conferințele Cercului studiilor sociale”.

Socialiștii au editat, cu mari sacrificii materiale, ziarul *Drep-*

turile omului, pe atunci printre puținele cotidiane socialiste din lume. Salutîndu-i apariția, ziarul *Românul* își manifesta încrederea că noua publicație „va lupta pentru revendicarea drepturilor politice și mai cu seamă sociale”.

Drepturile omului și-a început activitatea la 1 februarie 1885. În perioada 1 februarie-5 noiembrie 1885, a apărut zilnic, purtînd subtitlul: *Organ politic-social cotidian*. Din comitetul de redacție au făcut parte: Const. C. Bacalbașa, Al. Brăescu, C.A. Filitis, Emil Frunzescu, C. Mille, Ioan Nădejde, A.G. Radovici și Paul Scorțeanu. Între 5 noiembrie și 11 decembrie 1885, a avut o apariție săptămînală, cu subtitlul *Organ socialist săptămînal*, apoi și-a încetat temporar activitatea. A reapărut, seria a II-a, de la 15 septembrie pînă la 6 decembrie 1888, ca *Organ cotidian al democrației sociale*, după care s-a transformat în *Organ săptămînal al democrației sociale*. La 3 aprilie 1889 și-a încetat apariția. Pe întreg parcursul apariției seriei a II-a, prim-redactor a fost C. Mille.

Ca și Cercul de studii sociale, cotidianul *Drepturile omului* se adresa nu numai socialistilor și simpatizanților mișcării socialiste, ci și masei largi de muncitori și țărani. După sistarea ciclului de conferințe de la sala Franzelari, cotidianul *Drepturile omului* a rămas singurul mijloc prin intermediul căruia își desfășura activitatea de propagandă Cercul de studii sociale. În paginile ziarului au apărut articole semnate de C. Mille, Const. C. Bacalbașa, C.A. Filitis, Paul Scorțeanu, A.G. Radovici și de alți membri ai cercului, precum și de I. Nădejde și C. Dobrogeanu-Gherea, în care era expusă poziția socialistilor români în principalele probleme care frământau societatea românească de la sfîrșitul veacului trecut. Și-au găsit, de asemenea, locul problemele specifice ale mișcării muncitorești, multe dintre articole susținînd necesitatea statuării existenței partidului politic al clasei muncitoare din România, lărgirea propagandei socialiste prin popularizarea lucrărilor lui Marx și Engels și a

scrierilor socialiste autohtone, definirea poziției socialistilor față de partidele politice ale claselor dominante, debateri privind tactica mișcării și altele.

Cercul de studii sociale *Drepturile omului* și organul său de presă și-au spus răspicat cuvîntul în problema de cea mai mare însemnătate a luptei poporului român pentru fîurirea statului național unitar. Poziția socialistilor români, principiile în lumina cărora ei abordau problema independenței și unității naționale fusese afirmată încă în 1877, apoi în paginile *Daciei viitoare* și ale *Emancipării* din 1883, ca și din primele momente ale existenței Cercului și ziarului *Drepturile omului*. În mai 1885, în articolul -apel *Românii de dincolo*, cotidianul socialist scria: „Pentru ca ziua mîntuirii să sosească pentru ardeleni, va trebui ca poporul muncitor să se răscoale încă o dată, ca pe vremea lui Horea și ca pe vremea lui Avram Iancu și să recîștige libertatea politică și economică”. Iar în august 1885, un alt apel apărut în paginile ziarului încredința pe românii din Transilvania că „atunci cînd se va desfășura în creștetul Carpaților steagul răzvrătirii vom fi alături de voi, pentru a statornici o Dacie liberă și neatîrnată”. În aceeași perioadă, ziarul a luat atitudine fermă împotriva amestecului brutal al diplomației austro-ungare care a cerut expulzarea din România a unor patrioți transilvăneni, autori ai unui manifest prin care îndemnau pe români la intensificarea luptei pentru eliberare și unitate.

La moartea revoluționarului pașoptist și omului de stat democrat C.A. Rosetti, survenită la 8 aprilie 1885, membrii Cercului de studii sociale au luat parte, prin intermediul publicației lor, la doliul întregii democrații române. Ei au evocat meritele lui C.A. Rosetti în procesul de fîurire a statului național român modern, în promovarea idealurilor de libertate și dreptate socială, ca și intensa activitate desfășurată de marele dispărut pe tărîm teoretic, alături de alți gînditori progresiști și revoluționari — ca

(Continuare în p. 31)

1850: CÂNTAREA ROMÂNIEI

la Paris și la Sibiu (II)

CORNELIA BODEA

Cercetările și anchetele întreprinse pentru a se da de locul și de tiparnița unde se putuse imprima broșura Cântării României au rămas și ele fără rezultat. Pentru că, atunci când urmele ar fi putut fi aflate în imediată apropiere, investigațiile și tatonările au fost îndreptate de cealaltă parte a arcului carpatic, spre cele două principate române; Moldova și Țara Românească fiind vizate oricum și oricând.

S-a cerut verificarea și compararea caracterelor broșurii cu toate teascurile tipografice din Țara Românească — șase la număr numai în București, și altele la Craiova, la Rimnic, la Buzău și la Brăila. S-a întreprins același lucru pentru tipografiile din Moldova. La sugestia lui A. von Laurin, consulul austriac de la București, un moment, bănuiala a căzut asupra Episcopiei Buzăului.

Cu poșta... din om în om

S-au repetat cu stăruință mai ales dispozițiile de ținere sub strictă supraveghere a întregii corespondențe ce venea din Apus sau se ducea într-acolo prin intermediul poștei austriece. Dar s-a ajuns și aici la o concluzie dezamăntă: anume, că în afară de filiera oficială, funcționa mult mai operativ cealaltă poștă, secretă, din om în om, prin „călători”, sau prin sistemul „ambalării cu mărfurile”. Prin poșta secretă se ținea legătura conspirativă de o parte și de alta a Carpaților, și de la un capăt la altul al aceleiași provincii.

Un exemplu dintre cele mai elocvente e relatat de consulul Eisenbach, de la Iași: fiindcă scena avusese loc chiar în Căminul Agenției cezaro-crăiești din capitala Moldovei. Nu încapă îndoială că, proeminent membru al mișcării naționale din Moldova, Hurmuzachi a urmărit să domolească zelul consulului de a afla prea multe. Cu acel gând l-a asigurat că un al doilea exemplar din revistă nu ar fi fost văzut în tot Iașul.

În scurtă vreme, consulul imperial avea să se convingă că „ar fi suficiente doar câteva exemplare, sau chiar și numai un singur exemplar, să ajungă în Moldova, pentru ca să facă circiul țării întregi”.

S-au făcut, de asemenea, repetați apeluri, la avizul și colaborarea domnitorilor din amândouă Principatele, pentru urmărirea și zădărnicierea acțiunilor subversive propagandistice. Din partea domnului moldovean, Grigore Ghica, s-au înregistrat răspunsuri și măsuri care vedeau în primul rând tactică, dar și sprijin în taină al ideii naționale, al tendințelor de unitate și independență.

Baronul Testa, urmașul lui Eisenbach la conducerea treburilor Agenției austriece de la Iași, consemnează un astfel de răspuns plin de înțelegeri pentru cel ce știa să-l citească. Grigore Ghica se dovedea a fi un dibaci navigator printre stînci: „Cunosc foarte bine — ar fi spus principele — eforturile emigrației române din Paris, și nu le pierd din ochi”. Mărturisise purul adevăr. „Sincer, vorbind — adăugase domnului — nu pot să văd în ele motive de îngrijorare

serioase”. Era și aici sincer. „Acei oameni sînt visători și utopiști și trebuie priviți ca niște bolnavi spiritual”. Aci, domnul Moldovei a început să facă loc prudenței!

Argumentarea sa a continuat cu intenția deliberată de derutare de la țintă. De reținut: discuția se purta în jurul revistei *Junimea română*, o publicație mult mai incendiară decît erau *Cântările României*; indemnurile la unitatea națională panromânească erau mai directe, erau programatice. Ele se pot desluși din chiar aluziile domnitorului Grigore Ghica: „Într-adevăr, unele exemplare din *Junimea română* au fost trimise citorva boieri de aici și chiar și mie personal. Revista aceasta nu cuprinde un indemn la răsculare; ea se dedă numai la unele visări patriotice și își îndreaptă privirile pline de așteptări asupra unor eventualități, pe care le-ar putea determina guvernele Angliei și Franței, ca să elibereze cele două principate de sub jugul turco-rus, reunind cele opt milioane de români dispersați, într-o Dacie unitară puternică”.

Exemple de solidaritate și conspirativitate ca acesta explică și eșecul cercetărilor în cazul Brătianu și al *Cântărilor României*.

Căci, în fapt, tipografia secretă fusese sibiană! Imprimăria se făcuse noaptea și culegătorul fusese un zețar *sas*! Care anume tipograf și care anume tipografie? cînd la Sibiu teascuri cu slove aveau atîția: Ioan Bart, Martin Hochmeister, Georg v. Closius. La 1850, în activitate era numai „privileghiata tipografie a lui Gheorghe de Closius”. Un exemplar din broșură ar fi înlesnit de bună seamă comparația pe viu. În relațiile lui I. C. Brătianu, înregistrate tirziu după trecerea anilor, se amintește de Tipografia statului! Atît. Or, e de presupus că nu putea fi vorba de slovele folosite în mod curent, cu atît mai mult cu cît — după cum vom vedea îndată — ele fuseseră indicate să fie cît mai poești, cît mai arhai-zante. Suflița întrebuintării unor teascuri ieșite din uz, poate chiar amestecate din mai multe serii, pare ispititoare. Și în cazul lui Closius nu era nici imposibilă. Căci pe lingă trei rînduri, am zice trei garnituri de slove, cite i se cunosc numai de ale sale, în 1833 mai moștenise și tipografia lui Ioan Bart.

Autor Bălcescu, editor Brătianu

Dar pînă la urmă nu acest amănunt tipografic este cel mai important, ci ceea ce aflăm din povestirile lui Ion Brătianu însuși, așa cum au fost ele păstrate în familie, în mai multe variante, foarte ușor diferite! Iată pe cea publicată în 1895: „La 1851 eram hotărîți să reîncepem revoluția. Comitetul din Paris mă delegă în Transilvania. La Sibiu șezui 6 luni. Serveam de correspondent al acelor din Paris. Aci publicam din nou publicările pe care mi le expedia în exem-

plar unic de la Paris, și le împărțeam apoi. Tipărirea mi-o făcea un *sas* de la Tipografia statului, care lucra noaptea. Un român tînăr, Barbu, de la cancelaria guvernatorului Wohlgemuth, mi-aduse lăzi cu peceti împărătești în care sosiseră legile noi de la Viena. Și astfel [Aron] Pumnul, cu mare mirare, primi în Bucovina sub pecetia imperială o ladă cu publicațiuni revoluționare”.

Iar ceea ce n-a rămas semnat nici de Ion Brătianu și nici de alții din tînăritorii acestor admirabile eforturi comune pentru reeditarea *Cântării României* în Ardeal, se dezvăluie astăzi prin confruntarea unor piese dispartate care aduc pe prim plan inițiativa pornită de la Nicolae Bălcescu.

Ne întoarcem privirea o clipă înapoi spre Parisul de unde abia plecase Brătianu. Și surprindem, prin N. Bălcescu și prin Rosetti, ecurile însuflețirii pe care o stîrniseră între cei de acolo știrile parvenite de la Sibiu despre curajul, speranțele și duhul național ce domneau între toți românii transilvăni; țărani, orășeni și intelectuali laolaltă. „Brătianu este la Sibiu — anunță C.A. Rosetti pe Alfred Dumesnil, ginerele lui J. Michelet — și pînă acum a fost lăsat în pace. Îmi spune că a găsit pe toți românii din Transilvania plini de curaj și de speranță și, cu toată starea tristă în care se află în prezent, la primul cuplet al *Marseleei* [citește: *Deșteaptă-te române* — C.B.] ei vor porni cu toți împotriva tunurilor”. „I. Brătianu a scris de la Sibiu — vestește la rîndul său Bălcescu pe Ion Ghica —, și e tare mulțumit de duhul românilor d-acolo, cum și de țărani. El zice că în țeară toate partidele se plec spre noi și ne stimează”.

De la Paris, Bălcescu i-a scris lui Brătianu la Sibiu cel puțin de două ori. O scrisoare, semnată cald și frățește „Al tău, N. Bălcescu” conținea marele mesaj. Și suna atît de primejdios încît scrisoarea, comunicată fiindu-i și lui Barițiu, pentru partea ce privea

documentele lăsate de Bălcescu la Brașov în 1847, acesta nu s-a încumetat să păstreze scrisoarea incendiară întreagă. Suspendat tocmai atunci, în 1850, de la conducerea foilor brașovene, Barițiu avea să-și explice gestul, mai tirziu: „La acea epocă nu a putut fi ținută întreagă, căci și executorii de atunci ai legii marțiale știau să afle nodu în papură”.

Fragmentul, atît cît s-a păstrat, asociat cu tot ce am văzut pînă aci, își dezvăluie excepționala sa importanță: „...pui aci supt tipar, ca să pui a-l repetări acolo, însă cu slove cirilene și cît se va putea mai poești, făcînd o cârtică mică, portativă. Fiindcă scrierea nu e mare...”

Din cite amănunte s-au pierdut prin ciuntirea scrisorii, pe unul îl mai putem bănuși totuși: indicația titlului. Pluralul *Cântării* în loc de *Cântare* va fi fost sugerat în același gînd de a da textului aerul de vechime tainică. Și după toată logica — tot la sugestia lui Bălcescu — broșura a apărut fără *Prefața* de circumstanță din revistă. Pentru că el a urmărit să dea *Cântării* aureola de epos național — anonim — inspirat de literatura biblică, după exemplul atît de vehiculat de romanticii mesianici ai timpului; dar „mai cu seamă de sufletul nației”, oglîndit în vechile texte, în cronici și folclor, în înseși aspirațiile ei de viitor. A voit-o a fi *Cartea nației române*, *Cartea poporului*. O carte cu o reverberație mult mai largă, în spațiu și timp, decît aceea de a exalta spiritul și a dezvoltă numai „simul de românism al tinerilor studenți din Paris”.

Textul *Cântării României* a ajuns la Sibiu înainte de apariția revistei de la Paris; trimis poate în fasciculă, sau copie manuscrisă, în intenția expresă de a scoate amîndouă edițiile concomitent, în octombrie. (Revista a întîrziat de fapt nouă zile după 1 octombrie.) La 20 ianuarie 1851, două exemplare din broșură, tipărite cu slove cirilice — destinate lui C.A. Rosetti — au fost descoperite la poșta de expediere din Sibiu. Pînă a nu se complica prea tare

¹ Una dintre acestea este și rela-tarea lui I.I.C. Brătianu, apărută în *Viitorul* din 13 octombrie 1922 și reprodusă în *Magazin istoric*, nr. 3/1984.

lucrurile, Ion Brătianu și-a putut obține pașaportul vizat de Căpitănia orașului, la 23 ianuarie. Și astfel, la 26 ianuarie când se dresa primul raport împotriva-i, el se afla în drum spre Viena. Și după aceea la Paris.

Un „dosar național”

În evocările la care ne-am referit, Ion Brătianu a pomenit între cei care i-au înlesnit fuga, sau plecarea la timp, pe tinărul Barbu, o doamnă Popovici (soție de negustor), un general de origine belgiană (sau lorenă) din chiar comandamentul orașului; pe Ioan Axente Sever și pe Simion Balint.

O ultimă piesă-epilog din acest „dosar național” introduce în acțiune cîțiva din „complicii” luniilor de conspirativitate de la Sibiu. În fruntea lor este juristul Nicolae Barbu. El e însoțit de Gligor Matei, neguțătorul de nouăți din Piața Sibiului (una din fostele gazde ale lui Brătianu) și de Thalmayer, neguțător de colonie și comisionar, apoi doi ajutori de negustor, Petrovici și Popovici. Și doamna Maria (sau Mimi) Popovici de Robești.

Cunoștința cu persoanele de mai sus o facem într-o reală instanță de anchetă judiciară. Mai exact spus, prin intermediul maiorului-anchetator al Tribunalului militar din Sibiu. Neguțătorii Gligor Matei și Thalmayer au primit, la 23 august 1851, două scrisori... de la Paris! După ezitări și contestări că ei n-ar avea „nici un corespondent la Paris”, au ajuns totuși să le deschidă. Din plicul lui Matei Gligor a căzut un alt plic adresat lui Nicolae Barbu; din plicul lui Thalmayer — un plic pe numele doamnei Popovici. Plicul lui Barbu conținea o proclamație revoluționară a lui Dimitrie Bolintineanu; plicul Mariei Popovici, cinci proclamații adresate *Populațiilor române* — manifestul mazzinian al Comitetului Central Democratic European de la Londra, emis în iunie 1851. Acuzați de legături subversive cu expeditorii și organizațiile lor, au fost arestați înți N. Barbu

și cei doi ajutori de negustor, Popovici și Petrovici. La anchetă au fost aduși și interogați cu toții, și neguțătorii și Maria Popovici. Răspunsurile date au urmărit să arate că bănușii nu erau nici în corespondență și nici cunoștințe cu cei de la Paris nu ar fi fost. Că deci nu aparțineau nici unei organizații „cu scopuri periculoase pentru securitatea statului” habsburgic; că ei, destinatarii, nici nu se cunoșteau între ei și nici conținutul scrisorilor nu l-au cunoscut; pentru că nu apucaseră să le citească!

Matei Gligor și Thalmayer au căutat să mai explice că „adresele lor au putut fi găsite ușor dintr-un *Repertoriu comercial*”. Ca dovadă, Matei Gligor promise altă dată de la Paris o listă de prețuri de parfumerie. Tot așa, argumenta-se că „se mai întâmplă să se primească scrisori particulare în plicuri adresate vreunui negustor, dat fiind că neguțătorul era o persoană oricum mai cunoscută poștașului și în felul acesta scrisorile puteau ajunge mai sigur și mai repede la destinația lor...”

Din lipsă de dovezi, arestații au fost puși în libertate la 29 septembrie. Rămneau însă suspecți, sub strictă supraveghere.

Abia tirziu, după înfăptuirea României „visate”, complicitatea tănuită atîta vreme devenea un titlu de merit, o mîndrie expresă, un certificat național. Mîndrie pentru negustorul care cu bună știință sprijinise lupta pentru România unitară. Merit și mîndrie pentru juristul de la Cancellaria cezaro-crăiască, pentru că își riscase propria libertate împărțind-o cu un revoluționar din neamul său, pentru că prin complicitatea sa „lăzile cu pecete imperială” transportaseră manifeste revendicînd unitate și independență națională. Un titlu de mîndrie pentru frățietatea revoluționară româno-săsească. Mîndrie pentru tot ceea ce ținuse aprinsă flacăra ieșirii la liman.

Lui Nicolae Bălcescu prima recunoștință i-a venit din partea lui Ion Voinescu II și

Dumitru Brătianu, în 1852-1853, și a lui D. Bolintineanu în 1857-1858. Proclamația-necrolog din 7 ianuarie 1853 — anunțînd doliul țării pentru cel stins la 29 noiembrie 1852 — fratele lui Ion Brătianu a încheiat-o cu: „Glorie eternă autorului *Cîntării României*!”. În necrologul scris de Ion Voinescu pentru Bălcescu reproducerea versetului 7 din *Cîntare* împreună cu rîndurile care-l însoțesc sînt o recunoaștere directă, un omagiu și o tînguire pentru cel dispărut: „Nu ești frumoasă tu, ești bogată? N-ai copii mulți la număr care te iubesc? N-ai cartea de vitejie a trecutului și viitorul înaintea ta?... Pentru ce curg lacrimile tale?” (*Cîntarea României* de N. Bălcescu, în *România viitoare*, din anul 1850). Abia se împliniră doi ani de cînd cetărăm aceste duioase cuvinte ieșite din inima plină de doru-ți a unui dintre fiii tei cei mai buni, o! țeara mea! și iată că el se stînce ca o rază: ca o floare muri în floarea vieții pe un pămînt strein”.

Materialul documentar prezentat aici nu conține cuvîntul magic „expres și categoric” — pe care desigur l-am fi așteptat cu toții — cine e autorul *Cîntării*? Și nîci intenția acestui articol nu a fost de a face o reiterare exegetică a argumentelor vechi și noi invocate pro sau contra unuiia dintre autorii revendicați.

Atunci însă cînd trei dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Bălcescu din chiar perioada *României viitoare* îl consideră ca autor; și s-au pronunțat ca atare nu numai fiindcă ar fi fost, o credință curentă pe aceea vreme” între emigrați, ci fiindcă, lucrînd împreună la alcătuirea revistei, erau în măsură a ști mai multe; cînd, pe de altă parte, Alexandru Odobescu care, la Paris fiind, a tradus versete întregi din *Cîntare*, din românește în franțuzește, pentru uzul lui Jules Michelet și a incluz cu bună știință *Cîntarea României* în ediția din 1878 a operelor lui Bălcescu; cînd Ion Ghica a văzut un text al *Cîntării* scris de mîna lui Bălcescu; cînd mesajul ideatic de la 1850 este

identificat în opera, concepția și activitatea lui Bălcescu; ciud însăși rivna pentru răspindirea poemului în românimă toată a fost gând din propriile-i gânduri; admitînd că a putut exista un manuscris primar, un protoproiect ieșit din colaborarea V. Alecsandri (?) — Alecu Russo — N. Bălcescu; admitînd, nimic mai firesc, că între izvoarele de inspirație ale *Cântării* se numără și *Dorințele* din august '48 (redactate de Kogălniceanu): *Cântarea României*, în redactarea din 1850, nu poate lipsi din patrimoniul lui Bălcescu.

Restituirea se impune prin rolul istoric al eposului. Prin ceea ce s-a voit a fi el atunci: un text agitatoric, un manifest, o chemare de veacuri și o incitare la revoluție pentru unitatea și independența națională ce se credea iminentă în 1852. Acest rol nu l-a mai avut versiunea ponderată, trecută prin filtrul imprevizurilor speciale de la 1855 din țară, pricinuite de războiul atunci în curs. Or, direct răspunzător de textul de la 1850, este Bălcescu.

Din evocarea istorică a periului acestor documente de vază ale istoriei noastre — textele *Cântării României* — se relevă încă o dată marile figuri ale trecutului românesc care dădeau glas aspirațiilor poporului. De-a lungul eroicei istorii a poporului român, marile creații ale spiritualității noastre s-au înscris în orbita mondială.

În numărul viitor al Magazinului istoric prezentăm „odiseea” uneia dintre aceste creații definitive pentru valoarea culturii și spiritualității românești din Secolul Luminilor — Istoria Imperiului otoman, de Dimitrie Cantemir — al cărei manuscris original, considerat pînă acum pierdut, a fost recent identificat în arhivele unei biblioteci din S.U.A. Într-un studiu scris în exclusivitate pentru revista noastră, autorul descoperirii, Virgil Cândea, va prezenta cititorilor Magazinului istoric fascinantă călătorie, prin spațiu și timp, a acestei scrieri și a operei cantemiriene în lume.

Care a fost soarta manuscriselor învățatului principe, cum și pe ce căi misterioase, pînă azi, a ajuns celebrul manuscris în posesia Universității Harvard (Massachusetts), în ce constă actualitatea contemporană a scrierilor domnitorului român? Iată doar cîteva din aspectele pe care cititorii le vor afla din studiul ce va fi publicat în numărul 1/1985 al revistei Magazin istoric, prilej de evocare a Istoriei Imperiului otoman, fundamentală operă a istoriografilor românești și universale la un sfert de mileniu de la apariția ediției princeps.

CERCUL DE STUDII SOCIALE

(Urmare din p. 27)

N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, C. Bolliac — activitate care a avut drept urmare crearea unui climat favorabil răspîndirii ideilor socialiste. „Const. A. Rosetti — scria *Drepturile omului* la 11 aprilie 1885 —, prin tendințele lui umanitare și prin pozițiunea ce ocupa a înlesnit avîntul socialismului în țara noastră”. Și atunci, că și cu alte prilejuri, socialiștii și-au revendicat dreptul de moștenitori ai celor mai bune tradiții de luptă ale generațiilor trecute, între care la loc de frunte se situa zestreă pașoptistă, declarîndu-se gata „a duce mai departe opera începută, dîndu-i însă, în același timp, de bază ideile științifice moderne care constituie socialismul”.

La înmormîntarea lui C.A. Rosetti a participat și o delegație a Cercului de studii sociale și a redacției ziarului *Drepturile omului*, avînd în frunte steagul roșu, desfășurat, pentru întia dată într-o ceremonie publică, în calitate de emblemă a mișcării socialiste. „Ce mindri călcăm noi, cei tineri — își amîntea I.C. Atanasie — sub cutele steagului roșu, și cu cită admirațiune priveam pe mindrul nostru stegar care era C.C. Bacalbașa”. La cererea familiei Rosetti, sicriul a fost transportat pe umeri pînă la criptă de redactorii *Drepturilor omului* și de un grup de lucrători tipografici.

Primul Cerc de studii sociale din istoria mișcării noastre socialiste — de la a căruia constituire se împlinesc 100

ani — a adus, astfel, o prețioasă contribuție la răspîndirea ideilor socialiste în rîndurile muncitorilor, țăranilor și ale altor categorii sociale.

Experiența cîștigată a reprezentat un imbold pentru organizarea și în anii următori, începînd chiar din 1887, a unor forme similare de acțiune politică și de propagandă. S-a păstrat chiar și titulatura de „cercuri de studii sociale”, pe care o vor purta organizațiile similare și după 1893, cînd a fost creat Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, și la începutul veacului nostru, și în epoca interbelică, atunci cînd au funcționat numeroase asemenea cercuri, cu structuri organizatorice adecvate noilor cerințe istorice.

Între 3 și 10 septembrie 1984, au avut loc în Suedia lucrările Congresului X al Asociației internaționale a muzeelor de arme și istorie militară (IAMAM), asociație constituită în 1957 și afiliată, din 1959, la Consiliul internațional al muzeelor (ICOM), organism specializat al UNESCO. Potrivit statutelor, membri ai IAMAM sînt muzee și instituții științifice și educaționale similare, care dețin colecții importante de arme, uniforme și alte materiale militare, deschise publicului. Asociația urmărește stabilirea și dezvoltarea de contacte între așezămintele membre, facilitarea cunoașterii și studierii obiectelor din patrimoniul lor. Pentru realizarea acestui scop, IAMAM ține congrese triennale, care supun dezbaterii o problemă de largă cuprindere din sfera istoriei militare, evoluției armamentului, a preocupărilor muzeologice.

Cel de-al X-lea Congres IAMAM a avut ca temă generală Secolul XVII — război, armament și politică, cu extindere și asupra primelor două decenii ale sec. XVIII, care a dat posibilitatea abordării unor subiecte de real interes, într-un eșantion variat, referitor la fenomenul militar din intervalul de timp luat în considerare, a înlesnit o rodnică confruntare de opinii pe planul cercetării științifice, un util schimb de experiență pe țărmul muzeografiei, în spirit constructiv, sub semnul unei concordanțe oficiale afișate, ci literalmente simțite. Cele aproape 30 comunicări prezentate au reliefat momente de seamă ale istoriei militare din epocă a diferitelor state (Suedia, Franța, Rusia, Polonia, Moldova, Marea Transilvanie, Austria, Imperiul otoman, Marea Britanie, inclusiv coloniile din America de Nord), rolul unor personalități, precum Gustav II Adolf, Carol XII, Ludovic XIV, Petru cel Mare, Jan Sobieski, Dimitrie Cantemir, impactul continental al inovațiilor produse în organizarea armatelor permanente și a milițiilor nepermanente,

în perfecționarea armamentului și a celorlalte mijloace de luptă, au înfățișat unele colecții de profil și tipuri de arme albe și de foc, precum și modalități de conservare și restaurare a obiectelor muzeistice.

Participarea românească s-a concretizat în două comunicări din partea Muzeului militar central din București — Elemente de istorie militară în opera lui Dimitrie Cantemir și Armele folosite de oștirile române în prima jumătate a secolului XVII —, care au îmbrățișat toate cele trei diviziuni ale temei congresului. Ele au pus în evidență componenta militară a istoriei noastre, scopul cărui l-a servit puterea armată a românilor — apărarea ființei naționale și statale, idealurile libertății, independenței și unității poporului —, elementele specifice în domeniul organizării și înzestrării oștirilor române, al strategiei și tacticilor, al formelor și metodelor de luptă folosite împotriva diferitelor forțe agresoare, invadatoare. Toate acestea, tratate atât în contextul istoriei naționale, cît și al celei universale, prin contribuția originală adusă la progresul ariei militare, organizării așezămintului ostășesc, perfecționării armamentului, precum și prin receptivitatea la tot ceea ce era nou, util și aplicabil din teoria și practica militară din alte state la condițiile țărilor române. S-a subliniat că bogatele tradiții de luptă pentru dreptul naționalității noastre de a-și făuri propriile destine în condiții de libertate, independență și unitate sînt premise istorice ale doctrinei militare a statului român socialist, elaborate de predecesorii Nicolae Ceaușescu, a cărei expresie concentrată o reprezintă principiul cardinal că apărarea patriei este cauza și opera întregului popor.

Programul a inclus și activități practice-aplicative privind valorificarea științifică și formativ-educativă a exponatelor, conservarea și restaurarea obiectelor la cele două muzee din Stockholm care au avut responsabilitatea organizării acestei reuniuni

internaționale: Armémuseum (Muzeul armatei) și Livrustkammaren (Muzeul armurilor regale), ultimul avînd tradiții seculare, fiind din anul 1628.

Congresul s-a bucurat de atenția deosebită a conducerii armatei suedeze. Lucrările sale au fost deschise de generalul Lennart Ljung, comandantul-șef al Forțelor armatei suedeze, și s-au desfășurat în Aula mare a Colegiului superior al apărării.

Datorită sollicitudinii directorului Muzeului armatei, dr. Bengt Holmquist, a directorului Muzeului armurilor, dr. Kersti Holmquist, a unor colegi indatoritori și înimosi care ne-au însoțit, ca Lena Nordström, autoarea unui remarcabil album-catalog al armelor albe de la Livrustkammaren, am avut posibilitatea de a cunoaște colecții muzeale deosebite, lucrări de artă din palatul Drottningholm, castelele Gripsholm și Skokloster, cetatea Vaxholm, muzeul Vasa, complexul muzeal din orașul Eskilstuna, cabinetul de artă de la vestita universitate din Uppsala, vestigiile istorice păstrate în catedrala Riddarholm — unde se găsesc capetele mortuare ale lui Gustav II Adolf, Carol XII, Carol XIV Ioan (Bernadotte) —, tradițiile regimentului Södermanland din Strängnäs.

În ultima zi a fost ales Comitetul executiv al IAMAM, ca președinte fiind reconfirmat William Reid, director al National Army Museum din Londra, unul din marii animatori ai asociației.

Congresul de la Stockholm a demonstrat că, deși discretă, activitatea Asociației internaționale a muzeelor de arme și istorie militară — datorită unei generoase investiții de competențe, responsabilitate, pasiune și entuziasm din partea celor ce participă la desfășurarea ei — este eficientă.

Magazin istoric, nr. 11/1974.

PLANSELE NOASTRE

①②③④ Fapte și personalități de seamă ale trecutului românesc, evocate în reconstituirile istorice din octombrie 1922 la București: 1. Dragoș Vodă și legendarul Radu Negru, voievozii din începuturile statelor de sine stătătoare românești, Moldova și Țara Românească; 2. Mircea cel Bătrîn și Alexandru cel Bun, ctitori glorioși ai neamului și păstrătorii strabunilor; 3. Vlad Țepeș, cuceritor apărător al dreptății și al libertății; 4. Mihai Viteazul, voievod al unității românești, domn al „Țării Românești și Ardealului și a toată țara Moldovei”; 5. Avram Iancu, „crai al munților” și exponent al unui întreg popor în lupta sa pentru dreptate socială și unitate națională; 6. Revoluționarii pașoptiști jurînd pe stindardul național pentru Libertate, Dreptate, Frăție; 7. 1859 — Unirea Principatelor, cheie de boltă a edificiului național; 8. Grivița, cu ale ei eouri eroice de pe cîmpul de bătălie, pe care armata română a cîștințit deplina independență a țării. Reconstituiri realizate de pictorul Costin Petrescu; fotografiile se află în colecția arhitect Radu Costin Petrescu, din București (Făurirea statului național unitar, p. 14)

1

2

3

4

5

6

7

8

AMINTIRI CONTIMPORANE (IV)

V. A. URECHIĂ

La 10 aprilie 1881, V.A. Urechia a fost numit ministru al cultelor și instrucțiunii publice, în cabinetul prezidat de Dumitru Brătianu.

Acest an și perioada ministeriatului său sînt evocate în însemnările pe care le-a publicat douăzeci de ani mai tîrziu (august-noiembrie 1901) în ziarul Secolul XX și din care am selecționat cîteva fragmente.

Sînt cele din urmă pagini scrise și date tiparului de V.A. Urechia.

La 10 noiembrie 1901 apărea ultimul fragment,

Anul 1881 debutează rău, căci răpește națiunii doi bărbai de valoare: pe Cezar Bolliac și pe August Treboniu Laurian¹.

Cezar Bolliac era de mult timp scos afară din luptele vieții prin o paralizie a limbii. Ce dureroasă impresiune îmi făcu într-o dimineață din toamna anului 1880 cînd, la șosea, ieșind pe poarta caselor unde locuiam, dădui de el! Stătea într-o birjă alături de un fecior. Cînd mă văzu, dînsul mă recunoscu și începu a-mi arăta prin gesturi că nu poate vorbi.

Celălalt bărbat pierdut în 26 februarie 1881 pentru națiune fu Laurian. El muri de un cancer la limbă. Deși operat la Viena, boala nu-l iertă.

¹ August Treboniu Laurian (1810-1881), lingvist și istoric român, membru al Academiei române; împreună cu N. Bălcescu a întemeiat revista Magazin istoric pentru Dacia. (Magazin istoric, nr. 5/1967.)

Și deși știa Laurian unde e pus de d-zeu țenchiul [măsură, hotar] vieții lui, l-am văzut priveghind cu mare asiduitate zidirea caselor sale în care azi se află așezat Liceul „Matei Basarab”. Neuitatul membru al Academiei, autorul operei *Tentamen Criticum* pare că tocmai pentru un liceu destina palatul ce zidea.

Rolul lui A.T. Laurian în evoluțiunea noastră culturală fu destul de mare. Ca filolog ținea mult la școala etimologică a lui T. Cipariu. Zile rele avu în Academie cînd Odobescu, Alecsandri, Kogălniceanu și cu mine începurăm lupta în contra acelei direcțiuni filologice. Ca istoric ne-a lăsat un manual cam prea plin de erori de istoria României, carte didactică. I se datorește prima edițiune a operei sale lui Șincai.

Mai înregistrăm și altă pierdere a națiunii din 1881. Gene-

iar la 22 noiembrie, același an, savantul trecea în neîntîlnă.

În transcrierea lor, ca și în cazul celor publicate în nr. 9, 10 și 11/1984 ale revistei, am respectat normele ortografice actuale, păstrînd însă particularitățile stilistice ale autorului. Explicațiile în paranteze drepte și notele de subsol ne aparțin. Pentru cursivitatea lecturii nu am mai marcat întreruperile de text prin trei puncte. Datele sînt pe stil vechi.

I. L.

ralul I. Ghica, fiul lui Grigore Ghica, domnul Moldovei, și agentul țării la Petersburg. Ca toți fiii bunului domn care luptă pentru unirea Principatelor, Beizade Iancu Ghica era un bărbat de mare distincțiune și bun român. L-am cunoscut de aproape, că mi-a fost naș la a doua mea căsătorie. Moartea lui a fost regretată de toți cari l-au cunoscut.

În februarie 1881, vechi școlari ai vechiului Liceu „Sf. Sava”, ajunși mari bărbai de stat, se decid a ridica prin subscripțiune un palat pentru acel liceu. Domnii Grigore Grădișteanu, general Florescu, Alexandru Florescu, A. Orăscu, B. Boerescu, dr. Marcovici, Ioan Zalomit, I. Ghica, C.A. Rosetti, colonel Crețeanu, D. Vernescu, colonel A. Schino, C. Bosianu, P. Săvescu, Moscu Ascher apelă la public în favoarea vechiului liceu care

nu are un local demn de din-sul.

În primele zile din martie, prefectul din Iași telegrafiază Ministerului de culte și instrucțiuni publice că un mare scandal s-a petrecut în școala normală „Vasile Lupu”. Școlarii s-au declarat pe față adepți ai socialismului, ca unii ce frecventau asiduu pe reprezentanții, din Iași ai acestei doctrine și îndeosebi pe d. profesor Nădejde¹.

În Cameră, d. profesor T. Maiorescu face din această manifestare o acuzaare pentru partidul liberal de la putere, zicînd că nu e un partid de ordine și că guvernul I. Brătianu „tolerează, ba încă apără în România pe nihilisti și pe alți împrăștiitori de idei revoluționare”.

Ceea ce putea da o aparență de adevăr acestor acuzațiuni era tăcerea absolută a inspectorului general al școlilor din Moldova, pe atunci Dumitrescu-Iași, despre ceea ce întimplase. Revizorul școlar vechi, d. Chiriță, atunci înlăturat de la post, în o epistolă ce-mi adresa la 18 martie afirma chiar că introducerea socialismului între școlarii din școlile din Iași era „lucrare patronată de înalta autoritate școlară din acel oraș”.

Încă la 14 martie, ministrul școalelor îmi dete însărcinarea de a „pleca imediat la Iași, unde examinînd în-deaproape cazul să raporteze telegrafic descoperirile și să propun măsurile necesare de îndreptare”. M-am dus la Iași și am făcut împreună cu rectorul Universității, d. Culiianu, o serioasă anchetă și am constatat marea înrîurire ce socialistii exercitau în aproape toate școlile din Iași, pînă și în școala centrală de fete. „În sine însuși, ziceam ministrului, în urma anchetei, socialismul nu ar trebui să ne sperie, căci multe din doctrinele lui le poate adopta și liberalul democrat”.

Dar amintind de această anchetă ce am făcut la Iași în a doua jumătate din martie, e locul să relevoz o curioasă contradicție între vorbirea de la Cameră a d-lui T. Maiorescu și între aceea a jurnalului său *România liberă*. Pe cînd vestitul profesor

acuza pe I. Brătianu că nu împiedică o propagandă ca cea de la Iași, *România liberă* scria: „Dacă o credință este să-și facă drumul, apoi nu chivăra jandarmilor o poate opri. Atît mai rău pentru cei ce nu înțeleg aceasta: noi vorbim verde și pentru toți, căci așa reese adevărul, etern și imutabil, din lumina convingătoare a istoriei neamului omenesc”.

Alt ziar conservator, *Timpu* găsea ocaziune din constatarea propagandei socialiste din a doua capitală a țării, să facă opozițiune guvernului liberal și să o justifice pe motivul că socialistii sînt cei mai învățați oameni și că ei nu pot să nu se revolte contra partidului de la putere, care e compus din nuliți. „Frații Nădejde, de exemplu, sînt amîndoi tineri cu știință de carte, am putea zice că în degetul lor cel mic

asemenea naturi energice sînt fie izbite de spectacolul incurajării sistematice a nulităților, sînt îi apuce un fel de disperare de viitorul societății în care trăiesc și sînt deschiză perspectiva unei reforme prin răsturnarea radicală a tot ce există”².

Bravo jurnal conservator! În martie 13, Academia a ales [un] comitet de 5 membri să supravegheze expoziția de belle-arte: V.A. Urechia, D. Sturdza, T. Maiorescu, P.S. Aurelian și Em. Bacaloglu.

I. Brătianu³, triumfător în urmărirea idealului generațiunii sale, cere regelui dreptul de a se retrage pe citva timp de la putere, căci se simte cu totul obosit. Cu regret primește regele demisiunea lui I. Brătianu și, după recomandățiunea lui, dă ministrul lui D. Brătianu⁴.

Vorba că voi fi numit ministru circula deja de la începutul anului 1880. Mie, spun drept, nici prin gînd nu-mi trecea acum așa ceva, deși mă credeam că eram și eu „ministeriabil”, după ani și ani de lupte și de lucrări în ramura școalelor. Știam însă că pentru a te impune lui I. Brătianu, trebuie să te știe nu numai devotat — ceea ce eram — partidului liberal, dar și o forță oarecare electorală în vreun județ al țării. Apoi cu de aceste eu nu mi-am bătut niciodată capul. Gască județeană n-am înighebat niciodată, nicăiere. De aceea credeam că-mi trecuse de mult rîndul de a fi ministru liberal. Mă mulțumeam cu convingerea că făcusem iluștri cu munca mea pe mulți miniștri ai cultelor și ai școalelor, de la 1855 la 1870.

Tocmai aceasta răspunsei lui C.A. Rosetti, găsindu-mă din intîmplare cu el într-un vagon, la ocaziunea întoarcerii lui, pare-mi-se, de la Iași. Modestul meu răspuns impresionă pe marele meu amic și cînd îi veni ocaziunea nu se lasă pînă nu mă impune în ministerul D. Brătianu.

² Articolul a fost scris de Mihail Eminescu, pe atunci redactor la *Timpu*.

³ I.e. Brătianu era prim-ministru și ministru de finanțe în cabinetul format la 22 ianuarie 1880.

⁴ La 10 aprilie 1881 s-a format un nou guvern liberal, prezidat de D. Brătianu.

Cezar Bolliac

au mai multă știință decît Costinescu ori Crăciunescu în capete. Ca merit se poate adaoga că în lipsă totală de mijloace, de vreme ce sînt dintr-o familie foarte săracă, ei tot ce știu au învățat într-un oraș de țară, fără a face un pas în străinătate. Cu toate astea ei știu limbele clasice, mai multe limbi moderne, au înghîțit cu ardore ceea ce le-a venit în mină din științele naturale. E firesc ca

¹ Magazin istoric, nr. 12/1979.

Nu mă gîndeam de loc că în adunarea intimă ce se ținu la C.A. Rosetti în dimineața zilei de 10 aprilie și la care eu nu mă putusem duce, avînd curs la Universitate, avea să se facă vorba de mine.

După terminarea cursului meu, mă întorceam spre casă, prin Calea Victoriei. În dreptul Teatrului [Național] mă întîlnește C.A. Rosetti.

— Am fost la tine la șosea, imi zise el; haide, peste o jumătate de oră trebuie să jurăm.

— Să jurăm?

— Ei da, ce, nu știi? Ești ministru la culte și eu la interne. Și-a bătut joc de noi Dumitru Brătianu, adaogă Rosetti rîzînd.

Tablou!

— Du-te de-ți pune fracul!

— N-am frac...

Am închiriat unul de la magazinul de haine din colțul bulevardului Academiei. Nu-mi venea bine; avea minceale lungi de bălălăiau. Eram ridicol.

Cu puține zile înainte de intrarea mea în minister, Societatea etnografică din Paris, sub președinția bătrînelui Carnot m-a ales membru.

În același an, 1881, sint numit membru de onoare al Societății franceze pentru proprietate literară. La această societate a lucrat mereu amicul meu stimat d. Trandafir Djuvara¹.

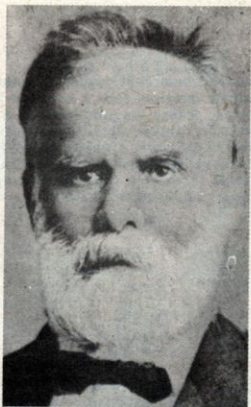
Cea dintîi scrisoare ce am scris în ziua de 10 aprilie fu următoarea către mama mea: „Dragă mamă, Am intrat în mare bucluc. De unde mă pregăteam să petrec în pace sarbătorile cu voi, mă pomenii chemat la minister. Ție ți-o fi pîrînd bine, ca mamă ce ești, dar mie zău, nu! M-am supus de nevoie, nu va ține însă aceasta prea multe luni.

Acum o rugăciune ție: Omenirea nevoiașă este multă și pe cit de nevoiașă, pe atît nu se uită la mijloacele prin care să-și îndeostuleze nevoile. Se poate ca știînd că-mi ești mamă, unii să vină să te roage să intervii în favoarea lor, chiar dacă cauza lor n-ar fi dreaptă. Zi-le la toți: nu mă amestec, căci Vasile mi-a

zis să nu-i scriu pentru nimeni, sub nici un pretext. Dacă cererea dumitale e întemeiată, fii sigur că-mi ai nevoie de mijlocirea mea.

Așa o să scapi și tu de supărări și eu de mîhnirea de a nu-ți satisface uneori cererile“.

Prima preocupare a momentului pentru ministerul din

A.T. Laurian, „noul membru al Academiei“

care făceam parte fu aceea a organizării serbărilor încoronării.

S-a agitat mult întrebarea dacă să se facă ori nu coroană prețioasă pentru regele nostru. M.S. Regele dispoză să nu i se ofere insignii ale vechiului despotism, ci numai o simplă coroană făurită din oțelul unui tun din cele luate de la turci la Plevna de bravii noștri oșteni. Reginei ne hotărîm să oferim o coroană mică de aur. Cu pregătirea acesteia fui însărcinat eu de către Consiliul de Miniștri. Am crezut bine ca să fie fabricată chiar în țară. Casa Resch fu însărcinată cu lucrarea.

Se fixă serbarea cea mare a încoronării pentru 10 mai. Eu mă ocupam zilnic de programul serbării și de redacțiunea și ilustrațiunea hrisovului de proclamare a regalițiilor.

O amintire personală. Toți miniștrii așteptau sosirea curții

[la mitropolie] tocmai jos la arcul triumfal organizat din cele patru coloane de la capătul de jos al aleii ce ucă dealul din fața turnului. De mai multe zile timpul era foarte nestatornic, mereu burnița de ploaie. Unele riuri se revărsau și în multe părți calea ferată era întreruptă. Noi ne temeam că și în această zi măreacă nu va lipsi ploaia. Chiar cu puține minute înainte de sosirea M.S. Regelui călare și a trăsorii de gală în care venea M.S. Regina și A.S.R. principele Leopold [fratele lui Carol I] și fiii săi, cerneau norii o ploaie fină neplăcută.

— Dă-ți demisiunea din minister, dragă Urechia, imi zice C.A. Rosetti.

— De ce?

— Cum de ce? Ești ministrul Bisericii și n-ai putut obține de la Dumnezeu o zi cu soare pentru astăzi?

— Atunci să-și dea demisia colegul de la lucrările publice, că el e de vină.

— Cum așa?

— Păi iacă bine — Eu am trimis la timp raportul ministrului meu către Dumnezeu, cerîndu-i zi cu soare, dar mesagerul meu s-a oprit în cale, căci n-a putut trece, fiind luate de ape podurile colegului Dabija².

Un ris mare porni de la C.A. Rosetti și se întîne în tot grupul de funcționari înalți care erau împreună cu noi, miniștrii. Cei mai depărtați de grupul nostru rideau și ei, pe credit, căci nu știau de ce se ridea.

În cortegiul minunat de care alegoria a luat parte institutul Urechia³. Principalele faze ale istoriei noastre din trecut de la împăratul Traian pînă la Mihai Viteazul erau reprezentate în cortegiul istoric organizat de institutul meu. Regretatul artist Mihai Galilo din Iași și nu mai puțin regretatul artist de la Teatrul Național [Constantin] Dimiatriadi au fost însărcinați cu organizarea acestui cortegi.

² Colonelul N. Dabija era ministrul lucrărilor publice în guvernul prezdat de d. Brătianu.

³ În 1871 a înființat, la București, un liceu particular de băieți, intitulat „Institutul V.A. Urechia“; între elevii săi s-a aflat și dramaturgul Al. Davila, care mărturisise că profesorul și directorul său îi insuflase dragostea și pasiunea pentru cercetarea trecutului poporului român.

¹ Trandafir Djuvara (1856-1935), diplomat român, autor de lucrări de teorie și istoria dreptului; a condus revista *Ateneul român*.

Z. V. UDALTOVA (U.R.S.S.)

Interesul pentru istoria Bizanțului în creștere

Păstrăm încă în caietele noastre numeroase pagini cu impresii ale participanților la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care a avut loc în august 1980, la București. Impresii despre ospitalitatea românească, despre însemnătatea și buna organizare a acestei reuniuni științifice, despre locul pe care diversele ramuri ale științei istorice l-au ocupat în cadrul dezbaterilor. Printre aceste impresii sînt și cele ale prof. Zinaida Vladimirovna Udaltova, directoare a Institutului de istorie universală din Moscova, membră corespondentă a Academiei de științe a U.R.S.S. și bizantinolog de renume mondială, care — la rugămintea noastră — ne-a vorbit despre modul cum au ilustrat lucrările reuniunii de la București nivelul de cercetare atins de știința despre istoria Bizanțului.

— Întreaga mea viață m-am ocupat de istoria Bizanțului și a relațiilor lui cu Rusia veche, cu popoarele slave, cu cele din Peninsula Balcanică, cu Italia și Europa apuseană. Acestor teme le și sînt consacrate toate lucrările mele (*Italia și Bizanțul în sec. VI, 50 ani de bizantinologie sovietică, Lupta politică și de idei în Bizanțul timpuriu* etc.). Destul de multă vreme m-a preocupat istoria social-economică a Bizanțului, dezvoltarea Imperiului bizantin din punct de vedere feudal: evoluția orașelor, locul lor în mersul societății, luptele sociale etc. În ultimii ani, mi-am cantonat strict activitatea științifică în domeniul civilizației bizantine. Sectorul de istorie a Bizanțului, pe care îl conduc în cadrul Institutului de istorie universală, pregătește o lucrare colectivă în trei volume, intitulată *Istoria civilizației bizantine*, la care eu sînt autoarea citorva capitole.

Consider că în istoria universală istoria Bizanțului ocupă un rol important, ceea ce s-a ilustrat și la al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București, bizantinologii consacrîndu-i-se aici un loc „favorit”, în economia lucrărilor reuniunii. În afara ra-

portului *Europa de Răsărit, arie de convergență a civilizațiilor*, prezentat de academicianul Emil Condurachi și de dr. Răzvan Theodorescu, în cadrul secției *Mari teme*, multe alte intervenții au tratat istoria Bizanțului, relațiile dintre regiunile balcanice și Imperiul bizantin.

De asemenea, tradiționala „zi bizantină”, care se ține la toate congresele internaționale de istorie, a fost dedicată, de data aceasta, geografiei istorice a Bizanțului și țărilor aflate în relații cu el. Între rapoartele principale, care au tratat răspîndirea civilizației bizantine în zona insulelor din Marea Egee și a litoralului, mi s-a părut deosebit de interesant cel prezentat de profesorul Dimitri Obolensky din Marea Britanie, despre propagarea culturii bizantine în Marea Egee, în Balcani și Crimeea. La fel de importante comunicări s-au ținut în cadrul Comisiei bizantine, ale cărei ședințe au fost conduse de cunoscuta bizantinologă franceză Hélène Ahrweiler¹, aleasă, aici, la București, secretar general al Biroului Comitetului internațional de științe istorice. Totodată, și la *Secțiunea cronologică* din cadrul congresului s-au abordat teme de istorie a Bizanțului. La sec-

ția prezidată de mine, *Rapoarturile est-vest în evul mediu*, vreau să remarc raportul consacrat relațiilor Bizanțului cu popoarele nordului, al unui cercetător finlandez, Heikki Kirkinen. Tot în timpul reuniunii de la București, s-a întrunit Asociația internațională de studii bizantine, condusă de academicianul Herbert Hunger, președintele Academiei austriece de științe. În cadrul acestei ședințe, la care au participat toți bizantinologii aflați la București și la care eu am fost aleasă vicepreședintă a Asociației, s-a hotărît tematica rapoartelor pentru congresul de bizantinologie de la Viena [care a avut loc în 1981].

Cercetările despre Bizanț au atins un înalt nivel de dezvoltare în multe țări; în afara U.R.S.S., dintre cele socialiste, România, Iugoslavia, Cehoslovacia se află pe primele locuri, iar dintre cele apusene, în Franța, Anglia, Belgia, Italia această știință a cunoscut o amploare deosebită. De aceea, a fost foarte plăcut și foarte util pentru mine să-mi întîlnesc la acest congres colegii de profesie și să schimbăm opinii despre ultimele noutăți în cercetarea Bizanțului.

Interviu consemnat de
Florentina DOLGHIN

¹ Magazin istoric, nr. 11/1983.

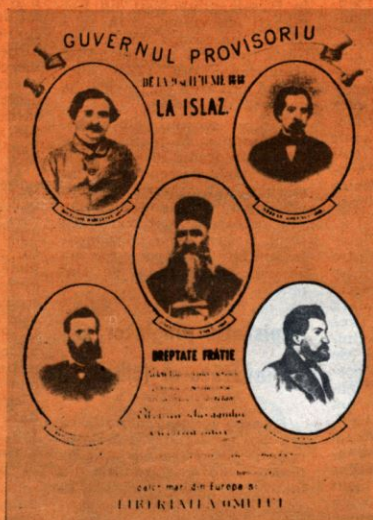
CRONICI DE FAMILII

„In cea dintii jumătate a veacului XVIII-lea trăiau la Pleșoi, în Romanși, de unde și-a luat numele această familie de boierăși olteni, frații Radu și Dumitrașcu. Începeau acolo, la 1734, clădirea bisericii cu hramul Sf. Mihail și Gavril. Familia avea case și la Cerneți, orașul de scaun [pe atunci] al Mehedinților, unde, la sfârșitul aceluiași veac, alți Pleșoleni începură zidirea unei biserici cu hramul Sf. Nicolae și Spiridon“.

Astfel își începea, în 1915, Nicolae Bănescu comunicarea făcută la Academia română despre *Un dascăl uitat — Grigore Pleșoianu*, reînviind figura unui harnic cărturar iluminist de la începutul sec. XIX. Însuși faptul că un istoric de talia marelui bizantinolog se apleca asupra acestui cărturar arată că familia Pleșoienilor a jucat un rol important în anumite momente ale istoriei patriei. De altfel, această familie era mult mai veche decât prima jumătate a veacului XVIII și se găsea răspândită în toate județele Ol-

teniei. Încă la 15 iulie 1475, Basarab Laiotă întărea mănăstirii Cozia stăpînirea asupra satului Pleșoni (Pleșoi, într-un alt document, din 9 septembrie 1478), din apropiere de Rîmnicu-Vilcea. Dominitorul își întemeia dania pe unele hrisoave mai vechi, încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn; așadar, începuturile

PLEȘOIENII

cărturari și oșteni

Dr. GABRIEL ILIESCU

Pleșoienilor vilceni coboară spre zorii istoriei noastre medievale, în vremea întemeierii statului feudal Țara Românească.

Un alt sat Pleșoi (sau Pleașov) apare menționat într-un document din primul an de domnie (1512-1513) al lui Neagoe Basarab. Această așezare era situată în fostul județ

Olt; acum aparține de Teleorman. Găsim un sat cu același nume și în județul Dolj, menționat în anul 1538-1539. Acesta fusese cotopt de un mare boier, Oprea paharnicul; drept urmare, „niște rumâni din Pleșoi, Stoica, cu frații lui, Turcin și verii lui Turcin“ s-au ridicat cu piră în Divan „dzicind că au și ei moșie în Pleșoi“. Justiția feudală și-a spus însă cuvîntul: domnul țării, Radu Paisie, nu a îngăduit reclamanților să vină la judecată cu 12 jurători, ci a întărit stăpînirea lui Oprea paharnicul, pe baza hrisoavelor pe care

acesta le avea de la Vlad vodă Înecatul, Vlad Vintilă vodă de la Slatina și Moise vodă.

În sfârșit, a existat și satul Pleșoii de Romanși, menționat pentru întâia oară într-un document din 18 aprilie 1630, cînd un anume Drăgan vindea popii *Ciochină* din Pleșoi o ocină aflată la Cîrnogani. (Pe spatele documentului se vedea

o scurtă însemnare: „Aciastă moșie o au vindut Pleșoianii... la 24 noiembrie, leat 7216 [1707].”

Evoluția primilor Pleșoieni nu se distinge, în acești ani de început, prin ceva deosebit. Sînt aidoma sutelor și miilor de mici stăpînitori din satele românești: oameni gospodari, lucrîndu-și ogoarele în vremuri de pace, ostași credincioși țării în momentele de restriște. Acești Pleșoieni pot fi întîlniți, vreme de secole, ca și alte familii de patrioți, în primele rînduri ale slujitorilor de la curțile domnești, în vîltoarea revoluțiilor de la 1821 și 1848, în opera de dezvoltare a culturii românești.

Sînt, totodată, oameni cinstiți, al căror cuvînt are greutate și căutare. Numele lor — un *Dumitru* logofăt, un *Tudor* sau un *Boarul* ori un *Mircea*, în vremea lui Mihai Viteazul; un *Stoica* logofăt ori *Mihail* logofăt, sub Alexandru Cocosul — apar adesea întîlnite printre martorii la diferite vinzări sau hotărînici.

În vremea lui Matei Basarab (1632-1654), doi dintre Pleșoieni se afirmă printre devotații sprijinitori ai acestui domn de țară, în străduința lui de a restabili domnia Țării Românești în rosturile ei dintru început. Este vorba de *Drăghici* logofăt și *Iani* postelnic (acesta din urmă figurînd ca Iani Pleșoianul într-un act din 14 noiembrie 1628). Ei l-au însoțit pe viitorul domn în pribegia sa transilvană, apoi au luptat pentru înscăunarea lui și au făcut parte din delegația de boieri ce a mers la Istanbul, pentru confirmarea domniei. Drept răsplată, la 24 octombrie 1632, la puțin timp după urcarea pe tron, Matei Basarab le-a dăruit satul Stejarul, în Mehedinți (nu departe de Cerneți — unde în veacul XVIII vom avea semnațai alți Pleșoieni), „pentru că au slujit cu dreptăți și credincioasă slujbă domnului și țării în Țarigrad și cînd au venit vrăjmașii asupra țării și domnului, în București, cu oaste și cu mare război [subl. ns.]”.

Apoi, din nou, o bună bucată de vreme, Pleșoienii reîntrează într-un con de umbră, numele lor apărînd cînd și cînd, îndeosebi în legătură cu di-

verse tranzacții de proprietăți și în chip de ctitorii. Am amintit mai înainte de ctitoria din 1734 a fraților *Radu* și *Dumitrașcu*, în Pleșoii românești. Spre sfîrșitul veacului XVIII — un *Radu Pleșoianu*, împreună cu rudele sale *Stoian* și *Dimitrie* începea zidirea unui alt lăcaș, la Cerneți. Ridicat de ei numai „pin-la ferestrele cele de jos”, acest monument a fost isprăvit în 1794 de Ioan Glogoveanu.

Radu Pleșoianu din Cerneți a avut, la rîndul său, doi fii, *Gheorghe* și *Paraschiv*, care mai aveau unele stăpîniri și în Pleșoii strămoșești din Romanai, de vreme ce în 1803 dădeau un înscris vărului lor *Ghiță* (probabil nepotul celui *Dumitrașcu* din 1734) adevîrînd primirea părții ce li se cuvenea din moșie.

Dintre aceștia, *Gheorghe*, care semna în acte „Hagi *Ghiță* sin *Radu Pleșoianu*”, a murit fără descendenți. *Paraschiv* s-a căsătorit cu *Uța* (*Elisaveta*) *Greceanu* din *Tîrgu Jiu*, cu care a avut mai mulți copii: *Grigore*, *Ana* (*Anicuța*), încă o fată, al cărui nume nu ne este cunoscut, și pe *Dumitru*.

Epistatul plagiator și învățătorul jălbar

Dintre aceștia, activitatea cea mai prodigioasă a desfășurat-o *Grigore Pleșoianu* — „*Cărturarul*”. Potrivit tradiției din familie, el s-ar fi născut la 1798. *Nicolae Bănescu* — pornind de la o afirmație făcută de însuși *Grigore Pleșoianu* în prefața *Istoriei Ghenovezii din Brabant*, publicată în 1838 („fiind eu în vîrstă abia de ani treizeci”) — crede că *Grigore* s-a născut în 1808. În acest caz, trebuie să fi fost un copil excepțional de dotat, de vreme ce după studii la Școala lui *Eliad* (*Heliade Rădulescu*), îl întîlnim, la nici 17 ani, autor de manuale școlare! Este vorba de un *Abeledar greco-român* cu frumoase dialoguri, rugăciuni, legi moralești, idei fizicești, gheograficești și istoricești, scos de *Grigorie Pleșoianu* și *Gheorghe Librier*, în anul 1829. Cartea a avut o istorie aparte. Succesul ei a

fost atît de mare, încît doi ani mai tîrziu, epistatul tipografiei (supraveghetorul, responsabilul de carte), *Vasile Manole*, a reeditat-o, adăugîndu-i și o parte cu cuvinte bulgărești. Faptul n-ar fi stîrnit atîtea discuții dacă ingeniosul epistat nu și-ar fi tipărit cartea pe numele său, omîtîndu-i însă pe autorii primei ediții! Așa însă, pregătînd, în 1834, ediția III a acestei (se pare) mult căutate cărți, *Pleșoianu* avea motive să se plîngă că „un ambițios, dacă ne este iertat să ne slujim de astfel de vorbă pentru o astfel de persoană...”, mai adause la vreo două trei foi de la început și cite un rînd de sirbește... El, ca epistat al tipografiei și ca cel ce găsește lucrul d-a gata, le vindu [aceste noi abecedare] ceva mai jos decît noi. Lucru care ne făcu să nu mai putem vinde bucățile ce ne mai rămăsesse fără păgubi”.

Depășind aceste prime avatari ale activității publicistice, *Grigore Pleșoianu* a desfășurat o prodigioasă carieră didactică și editorială. Mai întîi, pînă în 1832, la Craiova, unde, cum scrie *Heliade Rădulescu*, „primii profesori [la școala nou înființată în locul celei deschise de *Obedeanu* la 1812 și desființată după evenimentele din 1821] fură numiți doi din elevii mei, *Stan-ciul Căpățineanu* și *Grigore Pleșoianul*”, iar după această dată la școala din Cerneți natali.

Om deosebit, al cărui ideal — așa cum afirmă *N. Bănescu* — „era de a sluji, cu toate puterile sale, patriei”, *Grigore Pleșoianu* înțelegea să facă din școală un factor eficient de educație, străduindu-se în primul rînd să determine îmbunătățirea condițiilor de viață pentru profesori. La 13 iunie 1832, el a alcătuit un memoriu în care atrăgea atenția asupra necesității de a se asigura profesorilor condiții de viață (în principal, venituri materiale) și după încetarea activității propriu-zise. Rezoluția lui *Barbu Știrbei*, unul din efortii școalelor din acea vreme, sublinia că „drepturile profesorilor care se jărtfesc pentru învățătura tinerimii... sînt vrednice de a se lua în băgare de seamă”, dar pentru cîteanța jălbarului, care în-

drăznise să pună o seamă de condiții, hotărâ că „volnic este provizorul să-l sloboază din slujbă și să orinduiască pe altul”. În consecință, Pleșoianu a părăsit Craiova, luând drumul Cerneților.

Grigore Pleșoianu a continuat însă să-și afirme deschis opiniile. Atitudinea sa pornea din spiritul de dreptate și echitate ce-l anima, ca și din convingerea că, în epoca de redeșteptare pe care o trăiau principatele după revoluția lui Tudor Vladimirescu, se impuneau transformări radicale în viața societății, inclusiv tratarea în mod egal a oamenilor, idei ce căpăta o circulație tot mai mare în epocă și va fi regăsită în programele pașoptiste. În acest spirit, considerind că deținerea de privilegii de către purtătorii de titluri boierești este contrară echității, în 1834 a adresat o cerere ocirmuirii de Mehedinți prin care renunța la rangul de postelnic, pe care-l deținea, și, implicit, la scutirile de dajdie pe care le asigura acest rang.

De această dată însă răspunsul nu i l-a mai dat Eforia școalelor, ci însuși domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica; socotind demersul lui Grigore Pleșoianu ca o gravă abatere de

la „moralul” unui dascăl, domnitorul n-a voit să-l lase nepe-depsit: „Deci fiindcă într-această cerere a Pleșoianului se privește o lipsă de firească înțelegere spre a socoti și a pricepe sfîntenia unor legiuri pe carele atîtea veacuri le-au consfințit... numitul, ca un prost de minte și lipsit de moralul ce trebuia să aibă în însărcinarea ce i s-au dat asupra educării tinerimei, să se depărteze din slujbă”.

Porunca domnească n-a fost pusă totuși în aplicare, căci Pleșoianu se dovedise prea des-toinic dascăl. Eforia școalelor a tergiversat luarea unei hotărâri pînă în 1836, dîndu-i posibilitatea lui Pleșoianu să se retragă el însuși. Ceea ce dascălul din Cerneți a și făcut, dedicîndu-se profesiunii de inginer hotarnic. Inginerii hotarnici erau puțini la număr (cinci în ambele principate) și, ca atare, se bucurau de multă prețuire.

Dacă activitatea didactică — în pofida unui remarcabil talent și a străduințelor sale — i-a adus lui Grigore Pleșoianu o serie de necazuri, deosebit de fructuoasă s-a dovedit activitatea editorială, de autor de manuale și traducător. În afară de amintitul

Abețedar greco-român — ale cărui peripeții nu l-au descurajat — Pleșoianu a mai scos, în românește, un *Abețedar înlesnitor pentru învățătura copiilor* și *Cele dintîiu cunoștințe pentru trebuința copiilor care încep a citi* (ambele în 1828). Între capitolele acestui din urmă manual, o mențiune specială merită *Idee repede despre istoria românilor*, o privire generală asupra trecutului nostru, în care sublinia vechile virtuți ale neamului românesc. Capitolul s-a bucurat de o foarte bună primire din partea intelectualilor vremii: Heliade Rădulescu l-a reproduș în *Curierul românesc*, pe anul 1829 (numerele 59 și 60), iar Mihail Kogălniceanu a relevat paginile în care profesorul craiovean „tonnait contre la tyrannie des Ottomans” (tuna împotriva tiraniei otomanilor).

Pentru învățarea limbii franceze, introdusă la școala din Craiova în 1829, Pleșoianu a publicat, de asemenea, un *Abețedar franțezo-românesc*, menționat de Heliade în *Curierul* său. În același scop, a tradus (după Fournier) *Limba franțuzească și ortografia ei* (1830), care — ca și alte manuale ale sale — a cunoscut mai multe ediții.

Tot în scopuri educaționale, Pleșoianu a tradus o serie de cărți educative din literatura franceză și greacă și a compus el însuși mici povestiri morale. Între acestea *Anta și Luben* (1829), *Întîmplările lui Tele-mah* (1831) și, mai ales, *Istoria Ghenovezii din Brabant* (1838).

În p. 37: membrii guvernului provizoriu, alcătuit în urma Proclamației de la Islaz, din 11 iunie 1848. În partea dreaptă, jos, colonelul Nicolae Pleșoianu

Grigore Pleșoianu — autor de manuale școlare și unul dintre întîii pedagogi moderni ai României. Portretul este încadrat de imagini preluate din manualele alcătuite de el

Familia Pleșoienilor a dat pe cea dintîi traducătoare în limba română: *Alexandrina Magheru*, autoare a unei istorii a lui *Bélizaire* după romanul scriitorului francez Marmon-
tel, traducere elogiată la vremea ei de Heliade Rădulescu.

Alexandrina era fiica mai mare a *Ancuței Magheru*, născută Pleșoianu, prima soție a generalului. Această Ancuța era soră cu Grigore Pleșoianu (după alte surse vară primară) și în afară de Alexandrina a mai avut trei copii, *Gheorghe* (*Giță*), *Ecaterina* (decedată la vîrsta de șapte ani) și *Nicolae* (mort la naștere în 1837, cînd și-a aflat sfîrșitul și An-
cuța).

Cei alți Pleșoieni din Cerneți, colonelul *Nicolae Pleșoianu* (1808-1853), altul decît revoluționarul de la 1848) și *Dumitru Pleșoianu* (1811-1880) au fost mai puțin cunoscuți. Dumitru — inginer ho-
tarnic ca și Grigore Pleșoianu — a lucrat la Tîrgu Jiu, sub conducerea lui începîndu-se lucrările la șoseaua ce stră-
bate pasul Vlcan. De aseme-
nea, a contribuit bănește la
înființarea Școlii normale de
învățători din Tîrgu Jiu.

Totul era gata

Pleșoienii se regăsesc și prin-
tre patrioți animați de suflul
de înnoire ce se făcea simțit
în sinul societății românești
în prima jumătate a sec. XIX.
Din rîndul acestora s-a des-
prins în chip deosebit figura
colonelului *Nicolae Pleșoianu*,
unul dintre cei mai activi par-
ticipanți la revoluția de la
1848. Născut în anul 1815,
Nicolae a îmbrățișat, ca mulți
tineri ai vremii, cariera mili-
tară — profesiune stimulată
de înființarea milițiilor națio-
nale și de nădejile ce se pu-
neau tot mai stăruitor în po-
sibilitățile de dobîndire a li-
bertății și independenței pa-
triei. În același timp, acești
tineri în haină ostășească erau
din ce în ce mai cîștigați de
ideile revoluționare. În cazul
lui Pleșoianu, rolul de mentor
l-a jucat *Christian Tell* —
superiorul său pe linie ierarhică
și activist ferm alături de
N. Bălcescu, *I. Ghica* și alții
în rîndul societății secrete
„Frăția”.

La începutul anului 1848,
Tell era „comandirul” Batali-
onului I al Polcului (regimen-
tului) II infanterie (cu sediul
la Giurgiu); căpitanul *Nicolae*
Pleșoianu comanda Compania
I din Polcul I infanterie (com-
panie dislocată la Islaz); un
alt oștean cu rol important în
cursul revoluției, *Gheorghe*
Magheru, era ocîrmuitor al ju-
detului Romanși, cu reșe-
dința la Caracal.

În luna martie, la reîntoar-
cerea în țară de la Paris, *Ni-
colae Bălcescu* și *Al.G. Go-
lescu* (Arăpîlă) s-au oprit mai
întîi la Caracal, pentru a avea
o întrevedere cu Magheru (pe
care însă nu l-au găsit), de
unde s-au dus la Islaz. „Ple-
șoianu — scria mai tîrziu *Ion*
Ghica — care se afla la Turnu,
[Măgurele], primind scrisoarea
Bălcescului, a venit a doua zi.
Hotărîrea pentru care veneau
în țară [a fost] comunicată Ple-
șoianului...; [E] răspunse că
păstrează aceleași sentimente
și că este gata și că are incre-
derea soldaților... Chiar în ziua
aceea, Pleșoianu începu a face
propagandă soldaților, aruncî-
du-le vorbe împotriva ciocor-
lor”.

Cum se știe, la un moment
dat era gata ca planurile re-
voluționarilor să fie date peste
cap, autoritățile interceptînd o
scrisoare a soției lui *Tell* către
fiica lui Magheru. *Tell* a fost
chemat în Capitală și inter-
rogat de Bibescu, căruia însă a
reușit să-i adoarmă bănuielele
și s-a reîntors la comanda
unității sale din Giurgiu. Ple-
șoianu nota în memoriile sale
(redactate după 1850) că îndată
a primit o scrisoare de la *Tell*
în care acesta îl anunța „că
s-a întors din București și că
părinții demozelii au primit
cererea mea și că o să vie cu
mireasa la Islaz pentru a se
face nunta. Pe dată — con-
chidea Pleșoianu — îmi inchi-
puii că nunta mea e revoluția
și părinții și mireasa sunt co-
legii. Sunt gata, mi-am zis
de la întîia vorbă, și-n adevăr,
totul e gata”.

Miercuri 9 iunie, Pleșoianu,
alături de alți fruntași ai re-
voluției de la 1848, a participat
la marea adunare de la Islaz
care a marcat începutul re-
voluției din Țara Românească,
numărîndu-se „printre semna-
tarii Proclamației adoptate și
printre membrii Guvernului

provizoriu instituit în acea zi.
Cînd forțele reacționare, în
frunte cu colonelul *Odobescu*
și maiorul *Solomon*, au arestat
noul guvern constituit în Ca-
pitală, Pleșoianu s-a situat ferm
de partea revoluției, fiind ul-
terior ridicat la gradul de co-
lonel.

Conlucrarea activă cu *Tell*
și îndeosebi cu Magheru s-a
concretizat mai ales în acțiunile
desfășurate de Pleșoianu în ca-
litate de comandant al trupe-
lor din Craiova. Astfel, la su-
gestia lui Magheru, el a orga-
nizat un sistem de suprave-
ghere a frontierelor Dunării,
în scopul cunoașterii mișcărilor
otomane, care încă din luna
iulie 1848 începeau să pregă-
tească intervenția împotriva
revoluției. Apoi, în august-sep-
tembrie, a contribuit efectiv la
întărirea taberei de la Troian-
Riureni, fiind hotărît să se
opună — sub comanda lui Ma-
gheru — cu forța armată în-
cerărilor forțelor intervențio-
niste de a înăbuși în singe lup-
ta revoluționară a poporului:
„Eri primii scrisoarea de la
amicul nostru, general *Tell* —
fi scria la 2/14 septembrie
1848 Magheru. Îmi vestește
despre sosirea comisarului
extraordinar turc *Fuad-Effendi*.
Știi, iubitul meu prieten, dacă
îmi iubesc și eu țara mea, dacă
doresc sau nu din inimă feri-
cirea și libertatea patriei noas-
tre. M-am gîndit în tot chipul
cum am putea-o sluji mai bine
și m-am pătruns că numai fă-
cînd o împotrivre disperată,
am putea scăpa onoarea revo-
luției noastre și viitorul po-
porului român... De aceea, m-am
gîndit numaidecît a împărtăși
hotărîrea și părerea mea la
adevărații fii ai patriei și n-am
lipsit a te număra între cei
dintîi”.

În primele zile ale lunii sep-
tembrie, pregătirile oștirii din
tabăra de la Riureni se desă-
șurau cu febrilitate; Bălcescu
însuși lăuda — cum scria tot
Magheru — „hotărîrea noas-
tră de a protesta cu mică noas-
tră armie”; totuși la 28 sep-
tembrie 1848, la cererea insis-
tentă a consulului britanic de
la București, Magheru și-a di-
zolvat tabăra; mulți dintre ofi-
țerii taberei, printre care și
N. Pleșoianu, au trecut munții
în Transilvania. Amintirea zile-

(Continuare în p. 43)

Martha Bibescu

CU DRAGOSTE ȘI CĂLDURĂ PENTRU ȚARA MEA

Dr. ION DUMITRIU-SNAGOV

Scritoare însușită de un înalt patriotism, Martha Bibescu¹ s-a aflat, de-a lungul unei strălucite cariere literare, în slujba poporului său, făcând cunoscute lumii tradițiile și obiceiurile românilor, bogatul tezaur spiritual și cultural românesc. A militat, totodată, atât pe calea scrisului, cât și prin prezența sa în cercurile politice, diplomatice, intelectuale europene, pentru afirmarea și respectarea drepturilor României la independență și unitate națională, împotriva agresorilor, activitate reflectată parțial în *Jurnalul politic* al scriitoarei apărut în 1979 în Editura politică.

Mărturiilor documentare privind activitatea scriitoarei în primul război mondial li se adaugă și câteva scrisori ale Marthei Bibescu, din anul 1917, inedite, recent descoperite. Ele aduc informații privind atitudinea patriotică, umanitară, a autoarei în acel an de grele încercări prin care trecea România.

După cum se știe, în toamna anului 1916, trupele germane ocupaseră o parte din teritoriul românesc, inclusiv capitala țării. Autoritățile de ocupație luaseră severe măsuri de reprimare a oricărui act de nesupunere față de ordinea germană. „Pentru orice rezistență ce s-ar opune trupelor mele de către populația civilă, inclusiv funcționarilor publici — se arăta într-un ordin de zi din 6 decembrie 1916 al generalului Mackensen — orașul București

va fi tras la răspundere și va putea aștepta măsurile de represaliu cele mai aspre“.

Rămasă în teritoriul temporar ocupat de inamic, Martha Bibescu activa în acea vreme ca directoare a Spitalului de campanie nr. 118, care fusese amenajat în clădirea Automobil Clubului Regal Român, condus de soțul său, George-Valentin Bibescu, care, în acea vreme, lupta pe front, la comanda unei escadrile de aviație militară română.

La data de 1 mai 1917, Martha Bibescu a fost obligată de Comandamentul militar german să părăsească pământul românesc, stabilindu-se în localitatea Feltkirche din Elveția. Înainte de a pleca, ea a trimis (prin intermediul preotului Lucius Fetz) un memoriu arhiepiscopului catolic din București, Raymond Netzhammer, de a cărui protecție se bucurase. Scris la persoana a treia, memoriul conține informații privind activitatea Marthei Bibescu în serviciul armatei române, condițiile în care a rezistat în Bucureștiul ocupat, deținerea ei ca ostatică până la expulzarea din țară. Documentul, inedit, pe care-l reproducem în traducere, din limba franceză, constituie o semnificativă mărturie din acel an în care poporul român, cu prețul unor grele sacrificii, pregătea înfrângerea marelui ideal al Unirii, împlinit la 1 Decembrie 1918, în Istoricul Adunare Națională de la Alba Iulia.

„Memoriu

La 20 ianuarie 1917, un ofițer austro-ungar s-a prezentat la prințesa Bibescu (la Spitalul nr. 118), aducând o comunicare a E. [xcelen] S. [ale] contele Czernin, ministrul Afacerilor externe al Austro-Ungariei, cerind noulăși despre prințesă și

anunfînd-o că va primi o scrisoare.

La 24 ianuarie, același ofițer s-a prezentat din nou la spital, aducînd scrisoarea anunfînd, care conținea aprobarea ca ea să poată corespunda, prin Ministerul imperial și regal al Afacerilor externe din Viena cu fiica sa aflată în Elveția.

Contele Czernin se oferea, de altfel, să intervină în cazul

în care prințesa Bibescu ar avea unele doleanțe privind situația sa.

Ea a mulțumit, răspunzînd că ar recurge la bunele oficii ale ministrului Afacerilor externe în ziua în care spitalul său s-ar închide și cînd ea însăși ar dori să fie evacuată în teritoriul unei țări neutre, împreună cu călugărițele catolice care fac parte din personalul spitalului său.

¹ Magazin istoric, nr. 6, 12/1977, 1-5/1978.

Precedentele (dintre care nu cităm decât două din timpul acestui război — cazul Lady Paget¹ în Serbia și Madame Marchal în Franța) și Statutele Convenției de la Geneva² (care sînt categorice asupra acestui punct) o făceau pe prințesă să șpere că contele Czernin n-ar avea greutăți prea mari în a obține un permis pentru plecarea ei din țară, cînd ar sosi momentul. De fapt, o comunicare a contelei Czernin, prin intermediarul său, anunța, la scurtă vreme, că i s-ar fi aprobat cererea.

Cîteva zile mai tîrziu, colonelul Bronzart s-a prezentat la spital și a informat-o pe prințesă, din partea guvernului imperial, că ar putea să plece fără nici o dificultate, în conformitate cu cele stabilite de Viena, dar că pentru aceasta trebuie să indice data plecării cu cel puțin trei săptămîni mai înainte, ca să poată fi luate măsurile necesare.

Prințesa Bibescu i-a răspuns colonelului că nu este nici o urgență, spitalul său, după indicația medicilor, neputînd fi închis mai înainte de primele zile ale lunii aprilie, dar că ea va avea grijă să anunțe guvernul imperial, cu cea mai mare exactitate și din timp, despre data pe care o va fixa atît pentru plecarea sa, cît și pentru cea a călugărițelor ce sînt infirmierele sale. Colonelul Bronzart nu a făcut nici o obiecție și chiar a declarat că, într-un timp mai îndepărtat, condițiile de călătorie vor fi mult mai bune.

Contele Czernin i-a scris prințesei că permisul cerut de el fusese acordat de către guvernul imperial, dar că ea va trebui să-l anunțe despre data plecării din vreme, deoarece el vroia să trimită un ofițer austro-ungar la București ca s-o însoțească și ca să evite orice neplăcere ce s-ar ivi pe

drum. Răspunsul prințesei a fost același, fixînd data plecării, cu aproximație, în primele zile ale lunii aprilie.

Între timp, căpitanul de cavalerie von Rudzinski, care se afla la prințesă din partea Comandamentului militar, în cursul unei vizite pe care a făcut-o³ la trei dintre proprietățile prințesei din județul Ilfov, i-a spus că mai are și sarcina de a-i confirma comunicarea că poate să părăsească România oricînd dorește.

Preocupată să descopere motivele care-l făceau să dorească plecarea ei, prințesa i-a explicat că nu rămăsese în București decât pentru a îngriji răniții cu care spitalul său era încă plin în momentul intrării trupelor germane în Capitală și că, avînd în grijă acest spital și pe toți cei care se aflau acolo, ea nu consideră că ar putea avea dreptul să plece, după cum un căpitan, în caz de naufragiu, nu are dreptul de a-și părăsi nava înaintea pasagerilor. Imediat însă ce răniții săi vor fi vindecați, prințesa nemaiavînd pe nimeni din familie în România — soțul său fiind pe front, iar mama, jii-ca și surorile sale aflîndu-se în Elveția — n-ar mai avea

nici un motiv să-și prelungească șederea în București, unde numai datorită a reținut-o pînă în acel moment.

Problema părea așadar reglementată — și ea chiar era de fapt — existînd promisiunile formale atît ale contelei Czernin, cît și ale guvernului imperial. Dar, duminică 5 martie, la orele 5 seara, prințesa a primit o adresă de la Direcția generală a Poliției, pîrtind nr. 2700 și prin care i se aducea la cunoștință că dorința sa de a pleca în Elveția a fost luată în considerație și că se potrivea cu intențiile Comandamentului militar. În consecință, ea trebuia să fixeze data acestei plecări în termen de 8 zile.

Miercuri 14 martie, la prînz, prințesa a răspuns Direcției generale a Poliției că, dacă această dată convenea Comandamentului militar, ea și-ar fixa plecarea la 15 aprilie 1917, spitalul său trebuind să se închidă între 1 și 10 ale aceleiași luni. Picul confirmînd primirea la Direcția generală a Poliției i-a fost remis în aceeași zi.

A doua zi, joi 15 martie, la orele 9 și jumătate dimineața, căpitanul de cavalerie prințul Reuss s-a prezentat la Spitalul nr. 118 pentru a-i transmite oficial prințesei Bibescu ordinul verbal de a se stabili în cel mai scurt timp la una dintre proprietățile sale ori care ar dori să-și aleagă.

Întrebat despre motivele acestei măsuri, în totală contradicție cu hîrtia oficială primită cu trei zile mai înainte, prințul Reuss a răspuns că această măsură a fost luată ca urmare a unui ordin venit de la Berlin și în chip de represalii împotriva măsurilor analoage luate de către guvernul român de la Iași.

Prințesa, neputînd nici să se sustragă ordinelor guvernului imperial, nici să refuze onoarea de a servi drept zălog pentru țara sa, s-a adresat în scris Comandamentului militar, ca răspuns la ordinul verbal adus de prințul Reuss, anunțînd că va merge la proprietatea sa de la Mogosoaia, peste două zile, adică în 17 martie, dar că ea își rezervă

„Nu rămăsese în București decât pentru a îngriji răniții”... (în centrul imaginii Martha Bibescu)

¹ Violet Paget Lee, numită și Vernon (1856-1935), scriitoare engleză.

² Convenția pentru îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din armatele în campanie, Geneva, 6 iulie 1906, printre al cărei semnatari s-a aflat și România. Instrumentele de ratificare au fost schimbate la Berna la 3 august 1911, iar, pentru România, Convenția a intrat în vigoare la 3 februarie 1912.

dreptul să protesteze prin Crucea Roșie Internațională împotriva unei măsuri căreia guvernul imperial, poate imperfect informat, nu-i calculase consecințele.

De fapt, prințesa Bibescu, în calitate de directoare a spitalului, nu era numai în posesia unui titlu onorific; alături de funcțiile sale de directoare, ca infirmieră a Crucii Roșii, ea da militarilor răniți îngrijiri efective [în spital au fost îngrijii și 20 soldați și 2 ofițeri germani], luând parte la toate operațiile chirurgicale, în calitate de clo-roformizatoare [anestezistă] post pe care l-a ocupat timp de șapte luni de zile, după cum probează brevetul pe care-l posedă, legal, semnat de chirurgul și de medicul care au folosit-o în tot acest timp ca asistentă în sala de chirurgie.

Un act de acest fel nu s-ar putea concepe decât dacă ar fi urmat de o punere sub acuzare, fiindcă este de necontestat faptul că nu se arestază o infirmieră a Crucii Roșii dintr-un spital în funcțiune, decât dacă aceasta se face pentru a o trimite înaintea unui Consiliu de Război. Dar, când prințesa Bibescu s-a informat la reprezentantul guvernului imperial, întrebându-l dacă are probe împotriva ei care să motiveze arestarea, el a răspuns negativ, iar guvernul imperial a dorit internarea ei în simpla calitate de ostatică.

Prin multiple moduri, Martha Bibescu a ilustrat o dragoste fierbinte și recunoscută de întreaga lume pentru România, dragoste de patrie devenită cu atât mai activă când țara se afla sub blestemul ocupației coterpitorilor, nu numai în primul război mondial, ci și în anii când fascismul aruncase lumea în cel de-al doilea război mondial.

PLEȘOIENII: CĂRTURARI ȘI OȘTENI

(Urmare din p. 40)

Ior glorioase, Nicolae Pleșoianu a transpus-o în *Memoriile asupra revoluțiunii din 1848*, izvor prețios în reconstituirea evenimentelor de atunci.

Nu putem încheia șirul Pleșoienilor care s-au remarcat în timpul evenimentelor de la 1848 fără a o menționa pe *Efimia Pleșoianu-Republicana*, fiica lui Dumitru, inginerul din Tirgu Jiu, care, în chip de admirație pentru eroismul lui Magheru, i-a trimis acestuia o cunună și un mesaj prin care îi ura ca orice român „să-ți aștearnă drumul cu flori și să te îmbrățișeze cu lacrimi de bucurie”. De asemenea, trebuie evidențiat și gestul sătenilor din Pleșoiu-Dolj, care la 29 septembrie 1848 au refuzat să furnizeze alimente oștilor intervenționiste, susținând că ei nu se conformă decît poruncilor generalului Magheru.

Vocație de ctitori

Pleșoienii vilceni și-au afirmat adevărată adevărată națională cu prilejul Unirii Principatelor. La 8 ianuarie 1859, *Vasile Pleșoianu* a fost ales secretar al plaselor Oltețu de Sus și de Jos, printre alegătorii lui numărându-se nu mai puțin de cinci alți Pleșoieni: *Ioan, Dincă, Ștefan Udrea, Barbu Udrea* și *Barbu Nicolae*.

Acesta din urmă, fiu al colonelului *Nicolae Pleșoianu*, omonimul revoluționarului, poate fi admirat în costumul său de „bonjurist” între ctitorii bisericii din Sinești, alături de soția sa, tatăl său și soția acestuia. Numele său se află țesut pe un frumos covor oltenesc, realizat în 1836 și aflat în prezent în colecția unuia din descendenți, *Alexandru Virgil Ștefănescu*.

Numele *Barbu* revenea des în familia Pleșoienilor: un *Barbu Pleșoianu*, fiul lui *Matei*

postelnicul — văr cu *Radu* din *Cerneți* — e întâlnit în 1814, în chip de ctitor. El a refăcut biserica satului *Mihăiești-Vilcea*; a avut un singur copil, *Luca*, a cărei fiică, *Pia*, s-a căsătorit cu *Ion C. Brătianu*¹, de mai multe ori prim-ministru și președinte al Partidului Național-Liberal.

Efimia-Republicana a avut și ea un frate, care se numea tot *Barbu*, căsătorit în a doua jumătate a sec. XIX cu fata lui *Dimitrache Zgubeanu*, din *Sinești*, pe *Olteț*. Din căsătorie au rezultat două fete: *Ana* și *Nicoleta*; din aceasta din urmă, după încă o generație, descinde și semnatarul acestei cronici de familie.

Și *Zgubenii* s-au distins în activitatea ctitoricească, *Dimitrache* reinncind la 1839 o construcție mai veche, din 1746. Există, pare-se, o adevărată concurență în această privință. Căci, iată, mai sus de *Sinești*, pe cursul *Oltețului*, în comuna *Grădiștea* se afla o altă ctitorie de lemn, înălțată în 1816 de preotul *D.N. Cumpănașu* și boierul *Udrea Pleșoianu*. Originea acestui *Udrea* trebuie căutată în satul vecin, *Pleșoi*, unde găsim ctitoria din 1807 a protopopului *Marin Pleșoianu*, construită „cu ajutorul locuitorilor”. În a doua jumătate a sec. XIX, acest gen de preocupări s-a mai atenuat, dar vocația de ctitori a Pleșoienilor s-a menținut. Să menționăm în acest sens pe căpitănelul *Nicolae Pleșoianu* — ctitorul Școlii de meserii din *Rimnicu-Vilcea*.

Cine trece azi prin orașul de reședință al județului *Vilcea*, pe strada principală, la vest (spre Muzeul „*Magheru*”), poate vedea bustul de bronz al căpitănelului *Pleșoianu* în fața ctitoriei sale laice — Școala de meserii — simbol al legăturii dintre trecut, prezent și viitor.

¹ Magazin istoric, nr. 2,3/1984.

REFUGIUL NEGRILOR LIBERI

STUART B. SCHWARTZ

Palmares. Acest nume nu mai figurează pe nici o hartă a Braziliei. Dar în sec. XVII, Palmares era cea mai întinsă comunitate de sclavi brazilieni evadați, un adevărat regat al negrilor liberi, sclavi aduși din țările Africii¹. Documente excepționale, lăsate chiar de fugari, i-au permis profesorului Stuart B. Schwartz — de la Universitatea din Minnesota, membru al Consiliului executiv al Asociației Americane de Istorie (AHA — Magazin istoric, nr. 4/1979, 9/1984), unul dintre cei mai buni cunosători ai istoriei Braziliei, autor al câtorva cărți consacrate trecutului acestei țări, cea mai mare de pe continentul latino-american — să urmărească indeaproape revolta din mocambosuri². Practic, din 1500 — când navigatorul portughez Pedro Álvares Cabral a ajuns, primul dintre europeni, pe țărmurile Braziliei³ — și apoi, odată cu expediția lui Martin Alfonso de Souza (1530-1532), după care a început colonizarea portugheză a țării, pînă la sfîrșitul secolului XIX, istoria Braziliei a fost profund marcată de sclavie. Vreme de patru secole, aici au fost transplantați peste trei milioane și jumătate de africani⁴. Nici o altă țară de pe continentul american nu a primit mai mulți negri. De altfel Brazilia a fost și ultima țară din Lumea Nouă care a abolit sclavia. Abia acum aproape un secol, în 1888, la aproximativ 20 ani după Războiul de secesiune al Statelor Unite. Ceea ce nu i-a împiedicat pe numeroși istorici să releve, înainte de ultimul război mondial, „blîndețea” relațiilor interrasiale în

Brazilia, țară unde, pasămite, tradiția sclavagistă era „mai moderată” decît în altele, rapt „datorat”, după părerea lor, „atitudinii patriarhale a proprietarilor de sclavi”.

De-a lungul acelor aproape patru secole de sclavie, în Brazilia, țară aflată pînă în anul 1822 sub stăpînire portugheză, a luat naștere și s-a dezvoltat un curent de rezistență, care s-a manifestat prin cîteva răscoale mari și alte răzvrătiri de mai mici proporții. Mai ales la începutul sec. XIX, cînd, ca ecou al revoltei haitiene de la sfîrșitul veacului precedent⁵ și al mișcărilor provocate de războaiele napoleonene, agitația a cuprins societățile coloniale.

Sclavi muncind într-o moară de zahăr...

¹ Mănosul trafic de sclavi africani a fost practicat de toate imperiile coloniale care au stăpînit aceste locuri. Vreme de o sută de ani (1580-1680), numai portughezii — care, într-o primă epocă, au deținut monopolul asupra exploatarei Africii Occidentale, inclusiv asupra negotului cu sclavi, monopol consfințit în 1454, printr-o bulă emisă de papa Nicolae V — au adus în Brazilia peste un milion de sclavi (Magazin istoric, nr. 1/1983).

² Reproducem acest articol — într-o formă condensată — din revista franceză *L'histoire*, nr. 41 (ianuarie 1982).

³ Magazin istoric, nr. 5/1976.

⁴ Unele surse indică cifre și mai mari. De pildă, *Enciclopedia statelor lumii* (București 1981) menționează că, între 1549 și 1850 pe plantațiile Braziliei au fost aduși din Africa circa șase milioane sclavi.

⁵ Magazin istoric, nr. 9/1980; 6/1981.

„Trăiască libertatea!”

O lungă serie de răcoale a avut loc în statul brazilian Bahia, între anii 1804 și 1835. Dar dacă revolta dinainte pregătită rămâne un eveniment de excepție, rezistențele individuale au constituit un aspect endemic al societății sclavagiste. Uneori ele luau forme violente împotriva proprietarilor de sclavi sau a supraveghetorilor. În general, aceste acțiuni sfârșeau cu moartea sclavului care îndrăznea să se opună autorității.

Forma de rezistență cea mai frecventă și incununată cu succes era evadarea. Pădurile, mlaștinile, munții reprezentau ascunzișurile ideale; în ele grupurile de fugari se puteau aduna în comunități restrinse, purtând numele *mocambo* (cuvânt preluat din angleză și însemnând ascunzătoare) sau *quilombo*. Pretutindeni unde exista sclavie se constituiau asemenea tabere de sclavi clandestini (*marroni* — de la hispano-americanul *cimarron* — sclav fugar), unele dintre ele izolate în interiorul țării, expuse atît ostilității indienilor¹, cît și celei a guver-

nului colonial. Majoritatea erau însă instalate în apropierea orașelor, de unde fugarii își puteau procura hrană și arme, făcînd razii pe plantații și stabilind contacte cu noii simpatizanți, sclavi sau oameni liberi.

Autorităților coloniale sclavii marroni și mocambosurile le puneau probleme de securitate internă. Pentru a trăi, fugarii atacau fermele și plantațiile, prădau călătorii, furau vite și hrană. Ei și taberele lor de colibie reprezentau o gravă amenințare pentru sistemul sclavagist. Adesea, primăjdia era evidentă, pentru că un mocambo putea pune în pericol un oraș mic sau mijlociu. Astfel la Camamu, în sudul statului Bahia, în 1692, un mare număr de fugari, conduși de cinci mulatri, amenințau să pună stăpînire pe oraș. Numai o intervenție militară promptă a preîntîmpinat dezastrul. În timpul atacului final, fugarii luptau strigînd: „Moarte albilor, trăiască libertatea!”.

Mai gravă era amenințarea în stare latentă, pe care mocambosurile sclavilor evadați o reprezentau pentru sistem, simpla lor existență constituind pentru sclavii din regiune o invitație la marronaj, iar pentru stăpîni — o permanentă sursă de neliniște. În 1640, în cursul luptei împotriva olandezilor², cînd un guvernator regal portughez, dată fiind starea de război, a propus semnarea unui tratat cu fugarii, el a trebuit să facă față unei puternice opoziții a plantatorilor din Salvador, centrul administrativ al statului Bahia. Pentru aceștia din urmă, singura modalitate de a-i trata pe sclavii evadați era „de a-i înfringe și de a-i nimici ca să-i împiedice pe cei gata să se unească cu ei și pe cei răsculați deja să se dedea la fapte mai grave”. Deși ne declarat, războiul împotriva marronilor a fost un conflict dur, care a durat atît cît au durat și mocambosurile.

² În prima jumătate a secolului XVII, olandezii au întreprins cîteva expediții asupra Braziliei.

Vinătoarea de fugari

Una dintre soluțiile la care au recurs autoritățile coloniale în confruntarea cu sclavii a constat în capturarea fugarilor înainte ca ei să poată forma o comunitate. Din 1612, în satele din Pernambuco s-a înființat funcția de „căpitan de brusă” (pădure virgină), cu misiunea de a forma și ajuta grupe de cîte 20 indieni, pentru a-i urmări și captura pe sclavi. Cîrind, această funcție a fost extinsă pe întreg teritoriul coloniei. În anul 1630 și următorii, municipalitatea din Salvador a instituit pentru vinătorii de fugari o recompensă, a cărei valoare varia în funcție de depărtarea la care se afla locul capturării.

Același sistem va fi adoptat în sec. XVIII, în zona minieră Minas Gerais, populată în cea mai mare parte cu sclavi, a căror evadare era înlesnită de vecinătatea munților împăduriți. În 1715 s-au publicat directive speciale pentru căpitani de brusă, acte care s-au revizuit apoi în 1724. Și de această dată s-au stabilit recompense. De exemplu, pentru două zile de mers, căpitanul avea dreptul la opt „oitavas” de aur. Se recomanda acestor căpitani ca, după capturare, să nu folosească inutil violența sau cruzimea, dar cum ar fi putut fi respectată o asemenea indicație? În 1717, un quilombo de circa 80-100 fugari a izgonit o expediție de pedepsire aproape de Vila Nova da Rainha. O a doua expediție a reușit să distrugă acest quilombo, iar pe cei cîteva sclavi care s-au predat expediționarilor i-au masacrat „într-un acces de furie”.

Deși autoritățile coloniale au dezaprobat acest „exces”, autorii lui au rămas nepedepsiți. Deseori se întîmpla ca mulatrii și albi săraci, care ocupau în general funcțiile de căpitani de brusă și care trăiau din primele plătitte pentru capturarea fugarilor, să intercepteze și să „vîneze” și pe sclavii trimiși cu treburi de către stăpînii lor, după care pretindeau

prețul „capturării”. Pe de altă parte, proprietarii erau rareori dispuși să plătească restituirea unui sclav în vîrstă și deci inutil. Ca atare, municipalitatea, pentru a-și acoperi cheltuielile, era nevoită să-l vîndă la licitație.

Colonialiștii au folosit deseori împotriva revoltelor de sclavi sau a atacurilor negrilor evadați pe indieni, comandanți de ofițeri lusitano-brazilieni. Ciocnirile dintre indieni și negri nu se produceau însă întotdeauna sub semnul ostilității. În comunitățile de fugari se aflau adesea indieni; dacă sclavii evadați și indienii s-ar fi unit, ei ar fi reprezentat un pericol de neînving pentru imperiul colonial. În 1706, coroana portugheză a luat măsuri pentru a preîntîmpina orice contact între sclavi și grupurile de indieni ostili. Episodul cel mai cunoscut din rezistența comună a negrilor și indienilor față de guvernul colonial este cel al mișcării „santidade”, care a durat peste o jumătate de secol și a avut loc în sudul statului Bahia. Ea a apărut pe la 1560. Mișcare indiană la origine, satele „santidade” au sîrșit prin a atrage fugari africani și afro-brazilieni. În 1613, sclavii evadați și indieni împinzeau plantațiile și satele din Bahia; 14 ani mai târziu, guvernul îi considera un pericol.

Palmares, regatul lui Ganga-Zumba

Majoritatea comunităților mocambos aveau dimensiuni restrinse și sub 100 locuitori. Existența lor era scurtă: între 10 și 20 ani. Adesea fugarii se băteau cu curaj și respingeau atacurile, dar sîrșeau prin a fi învinși. Unii dintre ei erau capturați, dar aproape întotdeauna cițiva reușeau să fugă și, cîrind, în apropiere se fonda un nou mocambo.

Cea mai întinsă, cea mai plină de viață și cea mai cunoscută dintre comunitățile sclavilor evadați a fost cea de la Palmares, situată în interiorul statului Alagoas.

Timp de aproape un secol (1604-1694), ea a supraviețuit tuturor eforturilor guvernelor portughez și olandez de a o distruge. Cu populația sa estimată la 20 000 suflete și cu cei aproape 100 ani de existență, Palmares constituie o excepție în istoria marronajului.

Palmares nu se deosebea, la origine, de majoritatea celorlalte comunități de sclavi evadați. La începutul sec. XVII, mici grupuri de fugari s-au adunat în interiorul ținutului Alagoas. Dar, în 1630, cînd olandezii au invadat nord-estul Braziliei, Palmares și-a început propria istorie, războiul dintre olandezi și portughezi facilitînd fuga în masă a sclavilor de pe plantații. Punînd stăpînire pe statul Pernambuco, olandezii au dezvoltat producția de zahăr, importînd tot mai mulți sclavi africani, în special din Angola. Datorită afluxului de noi fugari, Palmares a atins în cîrind proporții neobișnuite. Prin 1640, un martor număra circa 11 000 persoane.

Asalturile asupra Palmaresului s-au îndesit: olandezii au lansat trei expediții; portughezii au preluat și ei ștafeta și, între 1672 și 1680, au întreprins în fiecare an cîte o expediție. Fugarii au rezistat viguros, dar, presați de evenimente, în 1678 au făcut propuneri de pace noului guvernator din statul Pernambuco. Tactică pe care „regele” Palmaresului, Ganga-Zumba, o folosea cu fiecare nou guvernator. Maronii din Palmares au jurat fidelitate coroanei portugheze și au promis să predea pe fiecare nou evadat, în schimbul păcii și propriei lor libertăți. Portughezii au acceptat aceste condiții, dar s-au grăbit să le violeze. La Palmares a izbucnit o revoltă, în cursul căreia concilianțul Ganga-Zumba a fost ucis de către nepotul său, Zambi, care a luat puterea. Războiul a continuat; în cursul deceniului nouă al sec. XVII, expedițiile s-au succedat într-un ritm evasiv, dar, fără prea mare succes. Apărătorii Palmaresului au devenit maestri

ai luptelor de guerilla, specialiști în ambuscade. În aceste condiții, portughezii au încercat o nouă tactică: au angajat împotriva Palmaresului mercenari și comandouri, antrenate la São Paulo, specializate în vîntoarea de fugari. Secundate de trupe locale și indieni, ele au început asaltul în 1692. Ofensiva a durat doi ani, slăbind treptat puterea de rezistență în tabăra principală. Lupta finală s-a dat în februarie 1694: 200 fugari au fost uciși, 500 capturați și alți 200 s-au sinucis, pentru a nu se preda. Rănit, Zambi, care reușise să fugă, a fost trădat, capturat și decapitat. Dar regatul a supraviețuit, căci, în 1746, noi fugari s-au regrupat în aceleași locuri.

Palmares era un stat organizat, condus de un rege și avînd vasalii săi, repartizați în campamente periferice. Locuitorii de aici se ocupau cu agricultura, procurîndu-și arme și alte produse prin troc, de la albi din împrejurimi. În Palmares se practica și sclavia. Oricine venea din proprie inițiativă să se alăture fugarii era considerat liber, dar negrii capturați în timpul expedițiilor de jaf erau luați ca sclavi. În interiorul taberei, fiecare folosea, ca apelativ pentru ceilalți, cuvîntul *malungo* (camarade), termen de confraternitate, folosit de sclavii de pe una și aceeași corabie de transportat negri. Dintre diferitele tradiții africane existente, în Palmares predominau cele din Angola. De altfel, locuitorii își numeau regatul lor *Angola janga* — „mica Angolă”.

În sec. XVII, în fosta căpitănie Ilheus, actualmente în statul Bahia, au fost create plantații de trestie de zahăr. Pe cea mai importantă dintre ele, se afla moara de zahăr din Santana, așezată pe malul riului cu același nume, în apropiere de São Jorge. Această plantație aparținea iezuiților, ale căror remarcabile arhive ne oferă o imagine cuprinzătoare a vieții și rezistenței sclavilor de pe o plantație din Brazilia colonială.

Deși iezuiții își tratau mai blind sclavii, realitățile triste ale aservirii acestora sint la fel de clare. În primul rînd, exista un dezechilibru constant între sexe. Această disproporție, dublată de pedepsele de muncă și de o puternică mortalitate infantilă, nu încuraja defel căsătoriile și sporul demografic. Astfel, timp de cinci ani, între 1748 și 1752, la Santana s-au înregistrat 24 nașteri față de 23 decese, din care 7 — copii. Un fapt agravant: între 1703 și 1730, nu au avut loc decît 34 căsătorii între sclavi. Părintele Manoel de Figueiredo, administratorul domeniului, socotea — ca mulți alți proprietari — că un sclav nu trebuie să se căsătorească.

182 sclavi=

182 dușmani

La Santana relația stăpîn-sclav era un fel de război latent. Călugării-administra-

scria un administrator, în 1730. „Adevărați ocnași — notează un altul —, dacă nu stai permanent pe capul lor, nu faci absolut nimic”. Un al treilea administrator scria în 1629 că pentru a conduce o plantație „trebuie să-i blestemi și să-i biciuești tot timpul pe acești nenorociți”. „Ar trebui, se plîngea un altul, să ai mai mult decît răbdarea lui Iov ca să-i suporti pe ei și bolile lor”.

Ca și pe celelalte plantații braziliene, la Santana, sclavii erau constrinși la o muncă foarte dură. Se sculau la cinci dimineața pentru rugăciune și, adesea, în perioada recoltatului, munceau cîte 18-20 ore pe zi. Dispuneau doar de repaosul duminical și de sărbătorile religioase, pe care iezuiții le respectau cu strictețe. Regim de viață care a generat dese revolte ale sclavilor.

În 1759, iezuiții au fost alungați din Brazilia, bunurile lor fiind confiscate de Coroană. Santana a fost cumpărată la mezin de Manoel da Silva Ferreira, care a dezvoltat producția de zahăr, intensificînd exploatarea sclavilor. În 1789, așezarea dispunea de circa 300 sclavi, din care mulți proaspăt debarcați, provenind din Africa, din Golful Benin. Tot în acel an, ca o reacție la intensificarea producției și, ca atare, la accentuarea exploatarei, a izbucnit o nouă revoltă: un grup de vreo 50 negri, conduși de un mulatru, cu numele de Gregorio Luis, au omorît pe administratorul principal al plantației, apoi s-au refugiat în pădurea învecinată, luînd cu ei materialele din fabrica de zahăr și întrerupînd astfel funcționarea plantației. Timp de doi ani, revoltații au trăit grupați în pădure, incitîndu-i la nesupunere pe ceilalți sclavi.

Administrația colonială a reacționat ca de obicei: căpitanii de bruscă, însoțiți de indieni recrutați din satele învecinate, au format expe-

diții de reprimare și au atacat satele mocambos. Fugarii, aflați în dificultate, au încercat să negocieze un armistițiu: au trimis emisari, purtători ai unui tratat, la Silva Ferreira, în care erau prevăzute condițiile întoarcerii lor pe domenii. Silva Ferreira a simulat că acceptă și a promis să-i redea libertatea lui Gregorio Luis, dar și-a călcat imediat promisiunile. Conducătorii fugărilor au fost arestați. Cincisprezece dintre negri au fost vinduți pe alte plantații de bumbac din statul Maranhão. Gregorio Luis a petrecut 16 ani în închisoarea din orașul Salvador; în 1806 a fost văzut pentru ultima oară. Istoria revoltei din Santana seamănă cu cea a majorității răscoalelor din mocambosurile braziliene. Și totuși, ea a avut un element specific, respectiv tratatul de pace *propus* de fugari, în care ei expuneau condițiile întoarcerii la sclavie. Este unul din rarele documente care s-au păstrat.

Cea mai mare parte a articolelor lui se referea la obligațiile de muncă ale sclavilor, care le făceau existența absolut infernală. Trei aliniate, în special, ne dezvăluie faptul că documentul avea și un conținut revoluționar. Mai întîi, sclavii își contestau supraveghetorii, cerînd înlocuirea lor cu alții, aleși cu acordul lor. Există însă o cerință și mai revoluționară decît dreptul de a-și contesta supraveghetorii: dorința sclavilor ca materialele din morile de zahăr să treacă sub controlul lor. Altfel spus: sclavii își exprimau voinea de a deveni în întregime stăpîni ai plantației. Acceptarea unei asemenea clauze ar fi însemnat investirea sclavilor cu mijloace de producție, ceea ce ar fi transformat sclavia într-o simplă formalitate.

În românește de
Gabriela GEROTA

...și pe o plantație

tori vedeau în sclavi o mină de lucru recalcitrantă, ostilă, periculoasă: „182 sclavi înseamnă 182 dușmani”.

Un mileniu de istorie — un secol de la descoperire

CULTURA CUCUTENI

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA

În anul 1884, reputatul folclorist ieșean, membru corespondent al Academiei române, Teodor Burada, a fost înștiințat că pe dealul Cetățuia din localitatea Cucuteni, județul Iași, au fost descoperite numeroase antichități: vase de diferite dimensiuni și divers colorate, figurine antropomorfe etc. Antichitățile ieșiseră la iveală cu prilejul construirii șoselei Tg. Frumos-Hirlău, lucrări în cursul cărora antreprenorii foloseau dealul amintit pentru a obține piatră de construcție.

La intervenția energetică a lui Burada, acțiunea a fost sistată. Astfel a fost salvată una din cele mai importante stațiuni arheologice eneolitice nu numai din țară, dar din întreaga lume, aceea de la Cucuteni.

Încă de la începuturile cercetării ei, prin sondele efectuate de Gr. Buțureanu, N. Butculescu, A. Diamandi, așezarea a impresionat prin bogăția descoperirilor, prin multitudinea formelor ceramice și diversitatea culorilor, fiind comparată cu descoperirile din Orientul Apropiat sau din Mesopotamia și stîrnind interesul lumii științifice de preutendinți.

Localitatea a rămas pînă astăzi nu numai ca stațiune eponimă (adică aceea în care s-au făcut primele descoperiri și care dă îndoește numele respectivei culturi materiale), ci și ca o stațiune-etalon pentru cunoașterea civilizației făurite de oamenii epocii pietrei timp de o mie de ani: între 3600-2600 î.e.n. Într-adevăr, la Cucuteni se pot constata toate fazele de evoluție a acestei culturi din zorii ei și pînă la fazele tirzii; cercetarea așezării constituie din acest punct de vedere o adevărată școală pentru studierea și cunoașterea unei importante perioade din istoria patriei.

Un merit deosebit în stabilirea periodizării și cronologiei acestei culturi a revenit savantului german Hubert Schmidt, care a efectuat cercetări în anii 1909 și 1910. Periodizarea stabilită la începutul secolului de el, a rămas valabilă în liniile sale fundamentale, pînă în zilele noastre.

Aprofundarea cercetărilor, descoperirea a noi și noi așezări cucuteniene de către arheologii români în perioada interbelică și, mai ales, în ultimele decenii, au demonstrat că nucleul de apariție al acestei culturi l-a constituit țara noastră pe o arie cuprinsă între sud-estul Transilvaniei (aspectul Ariușd), nord-estul Munteniei și toată Moldova, făuritorii ei avînd legături mai departe, spre est, cu purtătorii culturii Tripolie, din R.S.S. Ucraineană.

Așadar, cultura făurită de oamenii cucutenieni — civilizație pașnică, de rodnică colaborare cu populațiile învecinate — se dovedește europeană, atît prin contactul pe care la vremea existenței ei l-a avut cu celelalte civilizații învecinate,

cît și prin interesul pe care, în epoca noastră, i l-au arătat și i-l arată oamenii de știință de pretutindeni.

Aceste considerente au determinat, cu prilejul centenarului descoperirii culturii Cucuteni, organizarea, între 24-28 septembrie 1984, a unui simpozion pe tema Cultura Cucuteni în context european, la care au participat specialiști din țară și de peste hotare: prof. dr. Marija Gimbutas, din Los Angeles și dr. Linda Ellis, de la Cambridge-Massachusetts (S.U.A.), dr. Olaf Höckmann, din Mainz (R.F.G.), dr. John Nandriș, din Londra (Marea Britanie) ș.a.

Organizat sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice de către Institutul de istorie și arheologie „A.D. Xenopol” din Iași și Muzeul de istorie din Piatra Neamț, cu concursul Comitetelor de Cultură și Educație Socialistă ale județelor Iași și Neamț, simpozionul a evidențiat puncte de vedere și interpretări noi despre unele aspecte esențiale ale apariției, dezvoltării și sfîrșitului acestei culturi, precum și semnificația sa deosebită în evoluția omenirii pe aceste meleaguri.

În cursul discuțiilor s-au relevat elemente importante privind relațiile lumii cucuteniene cu alte civilizații dezvoltate ale vremii din Peninsula Balcanică, Europa Centrală ș.a. De asemenea, au fost exprimate interesante puncte de vedere asupra evoluției și importanței acestei îndelungate perioade istorice ce cuprinde un mileniu din istoria patriei noastre, insistîndu-se asupra genezei ceramicii pictate și semnificației simbolice a decorului. În același context s-a insistat asupra tehnicilor avansate utilizate de oamenii cucutenieni și mai cu seamă a implicațiilor pe care aceste tehnici le-au avut din punct de vedere economic și social: creșterea producției materiale, o mare stabilitate demografică, continuitate de locuire etc.

În sfîrșit, simpozionul a relevat importanța cercetărilor interdisciplinare, a folosirii datelor din domeniul paleoantropologiei, paleobotanicii, petrografiei, fizicii nucleare, etnografiei și lingvisticii, datării cu carbon radioactiv ș.a. În această privință, un accent deosebit s-a pus pe analiza pastei vaselor și a substanțelor folosite la pictarea acestora, rezultatele cercetărilor respective fiind înglobate într-o lucrare monografică asupra culturii Cucuteni, lucrare în curs de apariție, în acest an, la Oxford, autoarea fiind dr. Linda Ellis de la Universitatea din Cambridge-Massachusetts.

Două vizite-școală: una la stațiunea eponimă Cucuteni și alta la șantierul de la Ghelăiești-Neamț, precum și o expoziție Cucuteni venisită în Piatra Neamț au oferit o imagine complexă asupra a ceea ce a însemnat în istoria patriei și a omenirii cultura Cucuteni.

Un nou concurs **MAGAZIN ISTORIC**, dotat cu premii

HOREA 200

Noul Concurs, după cum o exprimă însuși titlul său, este dedicat împlinirii a două veacuri de la marea ridicare la luptă a românilor din Transilvania pentru libertate, dreptate socială și națională, pentru o viață mai bună, mai demnă. El se va referi, firește, și la amplul ecou internațional pe care l-au avut evenimentele de la 1784, când, cu cinci ani înaintea Revoluției franceze, în această parte a continentului, poporul român și-a afirmat cu demnitate și curaj revoluționar credința sa în idealurile de libertate, dreptate și demnitate socială și națională, împotriva asupririi feudale.

Concursul este alcătuit din două serii de întrebări, care vor fi publicate în numerele 12/1984 și 1/1985 ale revistei. Fiecare serie cuprinde cîte 10 întrebări, deci în total 20 întrebări, alcătuite pe baza articolelor publicate de *Magazin istoric*. În paranteze, la fiecare întrebare, am menționat anul de apariție al numărului de revistă ce trebuie consultat pentru întocmirea răspunsului. Cele două serii de întrebări sînt prevăzute, de asemenea, cu cîte un talon de participare. Aceste două taloane — din nr. 12/1984 și 1/1985 ale revistei, — vor fi trimise, amîndouă odată, împreună cu răspunsurile la cele 20 întrebări, pe adresa *Magazin istoric*,

Căsuța poștală 1-702, București, Intrarea Ministerului, nr. 2, cod. 70100 cu mențiunea *Pentru concurs*. Termenul ultim de expediere a răspunsurilor este de 31 ianuarie 1985.

Dacă numărul scrisorilor cu răspunsuri exacte depășește pe cel al premiilor, câștigătorii vor fi desemnați, ca și la concursurile anterioare, prin tragere la sorți. Numele celor care atasează două sau mai multe serii de taloane vor fi prezente de două sau mai multe ori în urnă.

Datele personale ale concurenților (nume, adresă, profesie, loc de muncă) vor fi scrise cîteț, împreună cu cele 20 răspunsuri.

Concursul este dotat cu următoarele premii:

PREMIUL 1 — un televizor OLT
PREMIUL 2 — un aparat radio BUCIUM
PREMIUL 3 — un aparat radio GLORIA
PREMIILE 4-6 — 3 aparate foto ORIZONT
PREMIILE 7-10 — 4 aparate radio INTERSON
PREMIILE 11-14 — 4 aparate foto SMENA 8 M
PREMIILE 15-20 — 6 stilouri HERO
PREMIILE 21-30 — 10 serviete
PREMIILE 31-50 — 20 abonamente pe un an la MAGAZIN ISTORIC
PREMIILE 51-100 — 50 abonamente pe 6 luni la MAGAZIN ISTORIC

PRIMA SERIE DE ÎNTREBĂRI

1. Secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, dînd o înaltă apreciere marii ridicări din 1784, subliniază esența evenimentelor istorice, semnificația lor deosebită: „Cu 200 de ani în urmă, a avut loc marea răscoală țărănească — dar și răscoală națională — a lui Horia, Cloșca și Crișan, care a demonstrat forța și hotă-

rirea de luptă a țărănimii împotriva stăpînirii grofilor, precum și unirea iobagilor în lupta pentru independența națională. Ei, ca și alții alții au plătit cu viața, au fost trași pe roată; dar idealurile de dreptate socială și națională nu au putut fi niciodată înăbușite în singe, de nici un fel de roți din lume! Roata istoriei a mers în totdeauna înainte; triumful libertății sociale și naționale

s-a realizat cu jertfe mari, dar s-a realizat!”.

Precizați între ce date (de la întrunirea de la Mesteacăn, la suplicul de la Alba

CONCURS
magazin istoric

HOREA 200

Iulia) s-au desfășurat evenimentele marilor răscoale? (1984)

2. Marele răsunet european al răscoalei lui Horea este sugestiv ilustrat și de aprecierea pe care Karl Marx a dat-o evenimentelor din 1784, subliniind că Horea plănuia „eliberarea neamului său”. În însemnările sale asupra acestui eveniment, Karl Marx subliniază, de asemenea, amintirea de neșters pe care poporul a păstrat-o lui Horea, arătând că el a devenit „eroul povestirilor populare și...”

Cum era definit, în continuare, conducătorul marilor răscoale? (1984)

3. Marea ridicare la luptă a românilor transilvăneni din 1784-1785 s-a înscris într-un lung șir de crize, confruntări și răsturnări sociale de care a fost marcat sec. XVIII. „Țintind mai departe decât programele agitare ale revoluției secolului următor”, acțiunea condusă de Horea, Cloșca și Crișan a premers un eveniment de cotitură în istoria universală.

Despre ce eveniment este vorba? (1980)

4. Cinstirea pe care contemporanii o acordă evenimentelor de acum două secole include numeroase manifestări omagiale: expoziții, simpozioane, sesiuni. O prestigioasă reuniune științifică internațională ce a avut loc în toamna acestui an la București a consacrat o secțiune specială aspectelor militare și impactului po-

litico-social al mișcărilor revoluționare din perioada 1740-1920, insistând asupra momentului 1784. Reuniunea s-a înscris într-un context mai larg al cercetărilor pluridisciplinare întreprinse din 1978 sub genericul *Societatea în mișcare* și coordonate de Colegiul Brooklin din New York.

Sub ce denumire s-a desfășurat programul acestei reuniuni științifice? (1984)

5. Încă de la începuturile ei, mișcarea muncitorească din țara noastră s-a ocupat pe larg de evenimentele din anul 1784, văzând în ele momente esențiale ale luptei de eliberare socială și națională în care erau angajate cu toată fermitatea militanții socialiști. La 110 ani distanță, un reprezentant de frunte al mișcării socialiste, Ioan Nădejde vorbea despre „revoluția țărănească din 1784”, iar o publicație socialistă consacra o pagină întreagă evenimentelor din vremea lui Horea, Cloșca și Crișan.

Menționați titlul publicației. (1984)

6. Încă din primele zile, răscoala din anul 1784 a stat sub semnul puternicei personalități a celor trei căpetenii și cu deosebire a lui Horea. Cunoscut încă din anii anteriori ca un devotat și curajos apărător al țărânimii exploatate, autoritățile îl urmăreau de multă vreme. Un jurnal alcătuit de un martor al evenimentelor arată că „inițiatorul și autorul acestor dezordini este... fugit de pe domeniul fiscal al Zlatnei, pe numele Horea”.

Completați dv. textul lipsă. (1978 și 1984)

7. „A venit vremea curuților [adepti ai lui Francisc Rákóczi, revoltați împotriva exploatarei habsburgice]. Hai-deți că niciodată nu vor mai fi domni în Singeorgi”. „Domnii acum fîu mai poruncesc”.

Alături de iobagii români, iobagii maghiari și sași au participat și ei la răscoală pentru răsturnarea orînduirii feudale și desființarea umilitoarei instituții a iobăgiei.

Numiți țărânii cărora le aparțin aceste cuvinte? (1982)

8. „Românii s-au revoltat, deci ei au avut dreptate să se revolte” — scria într-un pamflet adresat împăratului austriac Iosif II, publicistul francez Jean Pierre Brisot de Warville, viitor participant la Revoluția franceză.

Cum se autointitula Jean Pierre Brisot în pledoaria sa în apărarea drepturilor românilor? (1970)

9. „Setea lor de libertate este tot atît de nestăvilită, pe cît de nemărginită. Nivelul lor cultural, la înălțimea prestigiului strămoșilor, se poate vedea chiar în ciuda sistemului feudal dur, apăsător și nefericit... De pe chipurile lor se desprinde un resentiment nobil amestecat cu o dorință la fel de nobilă de a deține acele drepturi pe care natura, rațiunea și umanitatea îi face să le intuiască”. Rîndurile de mai sus au apărut într-o broșură intitulată *Horia och Klotska*.

Indicați orașul apariției lucrării menționate. (1984)

10. Începutul marii răscoale din 1784 a fost marcat de încercarea autorităților guberniale de a-l aresta pe Crișan, în satul Curechiu, în urma unei întruniri a țărânilor din satul Mesteacă. Atunci — potrivit unei relații contemporane — „la strigătul lui Crișan, ca toren-tul încep să se scurgă românii adunați din satele numite Curechiu, Mesteacă și București”.

La ce dată s-au petrecut aceste evenimente? (1984)

DE GAULLE-CHURCHILL:

UN DUEL SECRET (IV)

„Întreaga perioadă londoneză a activității «francezilor liberi» ne-a impus nouă, celor apropiați de generalul de Gaulle, pe lângă suportarea dramelor exilului, pe lângă epuizarea provocată de eforturile de organizare a luptei, o imensă cheltuială de energie, de tact și de umor pentru a ajuta la risipirea sau măcar la depășirea neînțelegerilor dintre noile noastre organisme militare și civile improvizate și autoritățile britanice. În mod deosebit, eram preocupați să netezim asperitățile care se iveau foarte des între președintele Comitetului

național francez și premierul englez. Sigur, în cele din urmă, lucrurile se aranjau, dar cit transpiram până atunci...”

Frazele extrase din notele conversației pe care am avut-o acum aproape 17 ani cu René Cassin¹ în grădina de la Palais Royal, unde se afla și sediul Consiliului de Stat al Franței, al cărui președinte onorific a fost, sînt acum confirmate de dezvăluirile lui François Kersaudy, din a cărui carte continuăm să prezentăm cititorilor revistei noastre o serie de capitole, într-o formă condensată.

Tilcul unei invitații la dejun

După ultima dispută, din 30 septembrie 1942, relatăta în numărul anterior, anturajul generalului și al premierului au trebuit să facă adevărate piruete de diplomatie pentru a restabili căile și formele cooperării între aliații francezi și englezi. Cu atât mai mult, cu cât — precizează Kersaudy — „sarcina lor nu era cu nimic ușurată nici de caracterul extrem de suspicios al generalului și nici de temperamentul foarte ofensiv al primului-ministru. De altfel [și această mențiune este esențială — n. C.P.] era vorba mai puțin de o ceartă personală, cit de o confruntare, la cel mai înalt nivel, între două state, două imperii, două mentalități și două interese naționale”.

Dar, în timp ce colaboratorii celor doi lideri își băteau capul cum să-i împace, Churchill lua inițiativa unei lovituri de teatru — care-i erau

atit de specifice — spre a îndrepta relațiile cu de Gaulle pe un curs ceva mai fericit decît fuseseră în momentul cînd se despărțiseră cu o lună în urmă. La 30 octombrie 1942, maiorul Morton se prezenta, ca mesager al premierului englez, la Carlton Gardens, spre a-l felicita pe general pentru succesele unităților de sub comanda sa și a face un bilanț al cooperării în lupta comună. De Gaulle a spus colaboratorilor săi cit l-a încîntat gestul premierului britanic însoțit de propunerea ulterioară ca Madagascarul (pentru care de la debarcarea englezilor pe insulă se consumaseră atîtea fricțiuni) să aibă un înalt comisar desemnat de general și care să exercite administrația franceză. O invitație la dejun de la Winston Churchill pentru ziua de 8 noiembrie avea să sosească, de asemenea, curînd, la Carlton Gardens.

8 noiembrie 1942 semnifică o dată de reală impor-

tanță în desfășurarea celui de-al doilea război mondial și, cu precădere, în ofensivele forțelor armate ale aliaților antihitlerști.

În primele ore ale dimineții acelei zile, începea cea dintîi operație amfibie de amploare declanșată de forțele americano-engleze (pregătită cu grijă încă din iulie, după dificile discuții la nivelul șefilor de state majore ale celor două țări) prin abordarea țărîmului nord-african în șapte puncte situate pe teritoriile algerian și marocan, aflate, în acea vreme, în componența imperiului colonial francez. Conducerea americană a pus o singură condiție la desfășurarea operației *Torch* (Făclia)², al cărei comandant avea să fie un general puțin cunoscut pe atunci, D.D. Eisenhower³.

³ În numerele 1-6/1974, *Magazin istoric* a prezentat cititorilor săi ample extrase din *Memoriile* generalului David Dwight Eisenhower, din anul celui de-al doilea război mondial. Un al mai tirziu, *Cruciada în Europa*, amintirile comandantului-șef al forțelor anglo-americane pe fronturile din Africa de Nord, Italia și Europa Occidentală, au fost publicate și la Editura politică.

¹⁻² *Magazin istoric*, nr. 10/1984; 2/1974.

și în dispozitivul căreia englezii jucau rolul secund, Churchill acceptând să fie, de această dată, „locotenentul fidel” al președintelui Roosevelt. Franklin Delano Roosevelt, scrie Kersaudy, nu l-a iubit niciodată pe de Gaulle. Consilierii săi cei mai apropiați, și, mai ales, amiralul Leahy¹, revenit de curând de la Vichy, subsecretarul de stat Sumner Welles și chiar titularul Departamentului de stat, Cordell Hull, precum și cel mai ascultat expert francez la Washington, Alexis Léger² îl încurajau puternic în aceste resentimente. Urmarea? Președintele S.U.A. a impus, și premierul englez a acceptat, ca de Gaulle și „francezii liberi” să nu cunoască nimic despre *Torch*, care trebuia învăluită în secret deplin nu numai față de puterile fasciste, ci și față de acei francezi care erau aliații S.U.A. și Angliei.

Iată deci sensul ascuns și adevăratul scop al invitării lui de Gaulle la masa primului ministru chiar în ziua de 8 noiembrie, o zi tare promitea să fie furtunoasă.

Aflind despre debarcare, de Gaulle, care era în pijama la acea oră matinală, tună și fulgeră: *Ei bine, cred că cei de la Vichy îi vor arun-*

ca în mare. Nu se intră în Franța printr-o infracțiune! Dar, la ora 11, el este mai calm și emisarul lui Churchill, Charles Peake, venit în calitate de specialist pentru a evalua forța furtunii, face un raport încurajator.

Și, într-adevăr, dejunul de la ora 13 s-a desfășurat chiar peste așteptări de bine. Deși generalul a exprimat, extrem de reținut, nemulțumirea lui față de maniera în care „francezii liberi” fuseseră ținuți în carantină la pregătirea și declanșarea operației *Torch* (de Gaulle deținea încă din vară unele informații obținute prin serviciile sale speciale), el i-a promis lui Winston Churchill că, în aceeași seară, va sprijini la BBC acțiunea anglo-americană din Africa de Nord. Ceea ce a și făcut.

Operațiunea *Torch* însemna pentru conducerea americană mult mai mult decât începutul implicării ei militare concrete în războiul cu armatele germane și italiene. Ea comporta în ochii Washingtonului și o dimensiune politică: „dacă președintele Roosevelt a decis să excludă cu desăvârșire «Franța liberă» din operațiunea *Torch*, este și pentru că el se bizuia pe cu totul altă categorie de francezi care să-i deschidă porțile Africii de Nord. Mai întâi, indirect, el a luat legătura cu generalul Weygand³. Dar, când Robert Murphy [consulul general american la Casablanca] l-a vizitat la Cannes în 17 iulie, Weygand i-a răspuns: *La vârsta mea nu mai poți deveni un rebel*. Amiralul Darlan⁴, a cărui poziție la Vichy a devenit mai

mult decît incomodă după reîntoarcerea lui Laval la conducerea guvernului, din pricina vechii rivalități dintre ei, a lăsat să se înțeleagă că i-ar putea ajuta pe americani... cu condiția de a-i fi încredințată comanda supremă a operației”. Amiralul era însă considerat prea periculos, prea compromis și, mai ales, prea compromițător pentru ca un asemenea lucru să se poată întîmpla. În cele din urmă, nu rămîne în discuție decît un singur om, în care Roosevelt își pune toate speranțele. Acest om este generalul Giraud.

Generalul Henri-Honoré Giraud are 63 ani, e înalt, viguros, energetic. Germanii l-au luat prizonier în 1940, dar, în aprilie 1942, el a evadat din fortăreața Koenigstein și a reușit să ajungă pînă la Vichy. Aici, a fost contactat de americani și, după lungi tratative cu Robert Murphy, a acceptat să participe la operațiunea *Torch* cu condiția ca gaullistii și englezii să fie excluși. Mai mult, el a pretins să comande expediția, și crede că a înțeles că acest lucru i-a fost acordat.

Nu mai sîntem în secolul XVIII

„Evenimentele din Africa de Nord — scrie Kersaudy — intră însă pe un făgaș nou și neașteptat. Amiralul Darlan este la cheremul americanilor și luptele au încetat la Alger, dar, în celelalte zone, trupele franceze au rămas credincioase Vichyului, opunind americanilor o rezistență dîră; or, amiralul Darlan este singurul care ar putea ordona o încetare a focului. Într-adevăr, generalul Mark Clark⁵, reprezen-

¹ William Daniel Leahy (1875-1959), șeful Statului major al marinei americane (1937-1939). Un timp s-a retras din armată, ocupînd postul de guvernator al Puerto-Ricoului. După înfrîngerea Franței, Roosevelt l-a numit ambasador pe lângă guvernul de la Vichy (1940-1942), cu care S.U.A. a întreținut relații diplomatice normale în tot timpul războiului. În 1942, a reîntors în serviciul activ, ca șef al Statului major personal al lui Roosevelt (1942-1945) și apoi al președintelui Truman (pînă în 1949). În această calitate, Leahy a prezidat ședințele de lucru ale Comitetului șefilor de state majore și a participat la conferințele interaliatate din timpul celui de-al doilea război mondial.

² Alexis Saint-Léger (1887-1984), diplomat și poet francez. Ocupă, rînd pe rînd, posturile de secretar de ambasadă la Beijing (Pekin — 1916-1921), director al Cabinetului diplomatic al lui A. Briand (1925-1932), secretar general la Ministerul afacerilor externe (1933-1940). La cererea sa, este eliberat din funcție. Din 1941 se stabilește în Statele Unite unde, sub numele literar de Saint-John Perse, lucrează la Biblioteca Congresului în calitate de consilier pînă în 1946. Laureat al premiului Nobel pentru literatură, în 1960.

³ Maxime Weygand (1867-1965); general francez. În mai 1940, a devenit comandantul suprem al armatei franceze. Delegatul general al lui Pétain în Africa de Nord (1940-1941), a fost demis din post și închinat de germani (1942-1945). Reîntors în Franța, în 1945, a fost judecat și amnistiat.

⁴ François Darlan (1881-1942), amiral și om politic francez. Comandant al flotei franceze (1936-1940). Colaborator apropiat și succesor desemnat al lui Pétain (1940-1942). În 1942, Darlan demisionează din funcțiile guvernamentale și rămîne comandantul al armatelor terestre, navale și aeriene, post în care îl surprinde debarcarea aliaților în Africa de Nord franceză.

⁵ Mark W. Clark (1896-1983), comandant al Corpului 2 de armată american, ca șef de Stat major al lui Eisenhower, a participat la planificarea operației *Torch*. În acest sens, el sosise în secret în Africa de Nord înainte de declanșarea operației, pentru a evalua situația. Din 1942, a devenit locțiitorul generalului Eisenhower.

tantul lui Eisenhower în Africa de Nord, sesizează cu rapiditate că nici unul dintre francezi nu este dispus să se supună generalului Giraud, sosit la Alger în 9 noiembrie. Și totuși cu orice preț, ostilitățile trebuie să înceteze în Algeria și Maroc, cu atât mai mult cu cât germanii și-au revenit și au început să trimită trupe către Tunisia. Pentru americani deci situația este foarte gravă; dar generalul Clark cade la înțelegere, în dimineața zilei de 10, cu Darlan: amiralul va putea conduce în Africa de Nord «în numele marelui» ordonând, în schimb, o încetare generală a focului în Algeria și în Maroc. Sosit la Alger în aceeași zi, Eisenhower ratifică acordul.

Noutatea luării puterii de către amiralul Darlan în Africa de Nord, sub auspiciile Americii, provoacă, la Londra, neîncredere și consternare. «Francezii liberi» rămân buimaci, de Gaulle turbează, Churchill este dezgustat: *Darlan ar fi trebuit împușcat*, își exprimă primul ministru indignarea. Dar, înainte de declanșarea operațiunii *Torch*, Churchill îi promisese președintelui Roosevelt să-l sprijine în toate împrejurările; și iată-l în fața unei situații extrem de stinjenitoare. La 16 noiembrie, generalul de Gaulle ia prinzul la Downing Street și notează: *Churchill pare destul de bine dispus, deși oarecum îngândurat. Eden pare tulburat.*

Generalul de Gaulle îi spune primului ministru că a luat act de poziția britanică, dar că ține să i-o facă cunoscută și pe a lui: *Nu mai sîntem în secolul XVIII, declară el, cînd Frederic plătea oamenii la curtea din Viena ca să ia Silezia, nici în epoca Renașterii, cînd erau folosiți zbirii din Milano sau spadasinii din Florența. Mai mult. După război, nu vom fi nici măcar aleși drept conducători ai popoarelor eliberate. Facem războiul cu singele și suferim de popoarelor. Iată telegramele pe care le-am primit din Franța. Ele dovedesc că*

Franța nu știe încotro s-o apuce. Gîndiți-vă la consecințele incalculabile pe care ar putea să le aibă faptul că Franța ar ajunge la concluzia că eliberarea, așa cum o înțeleg aliații, înseamnă Darlan. Poate ați câștiga astfel războiul pe plan militar; l-ați pierde însă moral.

Generalul de Gaulle îi arată lui Churchill mirarea sa de a vedea guvernul britanic situându-se, după cum o face, la remorca americanilor. *Nu vă înțeleg, îi spune*

Churchill — *va scrie de Gaulle în Memoriile sale* — răspunde că îi înțelege perfect frământările și, în locul său, ar fi avut aceeași grijă de a-și face cunoscută public poziția dar că totuși ar aștepta citva timp. În orice caz, generalul de Gaulle e liber să-și transmită comunicatul prin BBC, atunci cînd va crede de cuviință.

Generalul de Gaulle îi vorbește apoi premierului despre ceea ce el numește *escrocheria morală* în transmiterea

9 august 1941: prima întâlnire dintre F.D. Roosevelt — sprijinindu-se de brațul fiului său — și W.S. Churchill

el lui Churchill. *Sînteți în război încă din prima zi. S-ar putea chiar spune că, personal, dv. sînteți, de fapt, acest război. Armatele dv. sînt victorioase în Libia. Și vă situați la remorca Statelor Unite, cînd nici un soldat american n-a văzut încă vreun soldat german la față. Dv. trebuie să imprimați direcția morală a acestui război. Opinia publică europeană vă va urma.*

unor comunicate la radiodifuziunea engleză. Era vorba despre faptul că postul de radio american a permis ca înaintea apelurilor amiralului Darlan să răsună deviza „Onoare și patrie”, sub care se difuzau mesajele generalului de Gaulle, iar BBC a preluat escrocheria retransmițînd acest program. Întorcîndu-se către Eden, generalul de Gaulle îi declară că nu înțelege cum

poate radioul britanic să devină complicele unei asemenea înșelătorii.

Înainte ca generalul și Churchill să se așeze la masă, Eden, care nu prinzește împreună cu ei, îl ia pe general de-o parte și-i spune *cît de mult îl tracasează și îl neliniștește toată această poveste.*

Nu este o afacere curată, îi răspunde generalul de Gaulle, *și îmi pare rău că vă murdăriți și dv. întrucîtva.* În timpul mesei, tensiunea și neliniștea comensilor sînt grăitoare în privința sentimentelor futuror. Churchill îl conduce, apoi, pe generalul de Gaulle în cabinetul său, unde rămîn singuri.

Churchill îi declară generalului că poziția sa este magnifică. Darlan nu are nici un fel de viitor. Giraud este lichidat din punct de vedere politic. *Dv. reprezentați onoarea,* îi spune el generalului. *Dv. reprezentați calea cea dreaptă. Veți rămîne singur. Nu vă luați în bețe cu americani. Este inutil și nu veți cîștiga nimic. Aveți răbdare și vor veni ei la dv., deoarece nu există altă alternativă.*

Apoi, Churchill răbufnește împotriva lui Darlan. *Nu găsesc* — spune el — *cuvinte pentru a-l califica și pentru a-mi exprima dezgustul.*

O schimbare de ton de 180°

Această conversație — la finele căreia cei doi oameni de stat s-au despărțit în cei mai buni termeni — a avut loc la 16 noiembrie. Zece zile mai tirziu, s-a petrecut o schimbare de 180°. În fața Camerei Comunelor, premierul englez a ținut unul din cele mai elocvente discursuri ale sale din acel an. În acest discurs, se găsesc și trei portrete: cel al defetistului incorrigibil — care era mareșalul Pétain, cel aproape apologetic — al amiralului Darlan („față de care primul ministru se arăta din ce în ce mai favorabil” — cum scria Oliver Harvey, secretarul particular

al lui Anthony Eden) și cel într-atît de aspru la adresa generalului de Gaulle, încît s-a considerat necesar ca această parte a discursului să nu fie cunoscută de public, iar generalul nu a știut-o pînă la sfîrșitul vieții sale. În esență, Churchill spusese: „Noi nu l-am recunoscut niciodată ca reprezentînd Franța. Noi n-am fost niciodată de acord că el împreună cu cei care l-au urmat pot deține monopolul viitorului Franței numai pentru că s-au dovedit clarvăzători și curajoși în momentul capitulării. Eu nu pot crede că de Gaulle personifică Franța”.

De Gaulle a început să simtă schimbarea atitudinii lui Winston Churchill. El i-a mărturisit ministrului de externe norvegian Trygve Lie¹ că în ultimele patru întrevinderi după acordul Darlan-Eisenhower, primul ministru i-a apărut din ce în ce mai supus față de americani.

„Este adevărat că generalul de Gaulle nu poate să le ierte americanilor de a fi restabilit administrația Vichy-ului în Africa de Nord. În cursul alocuțiunilor sale radiodifuzate, el nu înțețează să repete că «Franța liberă», care răspunde de onoarea Franței, nu poate avea nici un fel de contingentă cu un colaboraționist și un trădător notoriu. De altfel, în pofida ostilității lui Roosevelt și a sprijinului din ce în ce mai precar al lui Churchill, generalul de Gaulle nu-i lipsește aliații în cruciada dusă împotriva «expedientului provizoriu» [acordul cu Darlan]; el primea nenumărate telegrame de la organizațiile de rezistență franceze, în care acestea își exprimau încrederea în de Gaulle și opoziția față de amiralul Darlan; el era susținut de toate guvernele în exil la Londra, care se temeau mai

¹ Trygve Halvdan Lie (n. 1896); diplomat și jurist norvegian. În mai multe rânduri ministru la diferite departamente: justiție, comerț, industrie, marină și pescuit, aprovizionare, afaceri externe (1939-1963). Cel dintîi secretar general al O.N.U. (1946-1953).

mult decît de orice altceva de a-i vedea pe americani colaborînd cu diferiți quislingi, după eliberarea propriilor lor țări. În afară de aceasta, de Gaulle conta pe sprijinul nedecarat, dar extrem de activ, al lui Anthony Eden, care întvedea mai bine decît Churchill consecințele politice, morale și psihologice ale inițiativei americane”. Ajutorul și înțelegerea ministrului de afaceri externe britanic vor reprezenta, de altfel, un atu de neprețuit pentru „Franța liberă” pînă la sfîrșitul războiului. În fine, de Gaulle beneficia de un instrument care, deși mai discret, nu era mai lipsit de eficacitate: acela al presei britanice, care continua să denunțe cu vehemență acordul încheiat cu Darlan. La jumătatea lunii decembrie, chiar ziarul *Times* intra în arenă, subliniind *gravele neliniști provocate de trecutul lui Darlan și de ambițiile sale actuale.*

Campania de presă contra „expedientului provizoriu” începea, de asemenea, să capete amploare dincolo de Atlantic.

În acea vreme, poziția amiralului Darlan în Africa de Nord nu era atît de solidă pe cît părea: *deoarece mareșalul Pétain îl renează, gaulhiștii îl atacă, giraudiștii îl detestă, englezii îl disprețuiesc, americanii îl califică drept „expedient provizoriu” și numeroase alte facțiuni din Alger complotază împotriva lui.* La 24 decembrie, toate problemele iscate de situația lui Darlan își pierd orice importanță. În acea zi, amiralul Darlan a fost asasinat la Alger.

Puține atentate au stîrnit, în același timp, atîta indignare publică și atîta ușurare ca asasinarea amiralului Darlan, de la sfîrșitul anului 1942. Președintele Roosevelt, care s-a grăbit să condamne atentatul, a văzut în el, cu toate acestea, o soluție foarte acceptabilă în problema delicată a „expedientului provizoriu”. Președintele Roosevelt are toate mo-

tivele să fie satisfăcut cind află că generalul Giraud devine comandant-șef, civil și militar, pentru Africa franceză. Spre deosebire de Darlan, Giraud nu s-a compromis cu germanii; în plus, este un militar excelent, nu se amestecă în politică și n-are nici un fel de legătură cu generalul de Gaulle. De altfel, numirea sa în postul de comandant-șef, civil și militar, nu se datorează în întregime hazardului. Mai tirziu, Churchill va scrie că „autoritățile americane au exercitat o presiune indirectă, dar fermă, pentru ca generalul Giraud să obțină puterea politică supremă... în Africa de Nord”.

În spatele unei măști de spășită indignare, Winston Churchill a fost tot atât de mulțumit ca și Roosevelt de întorsătura evenimentelor. Trecind de partea președintelui, după înțelegerea cu Darlan, Churchill fusese nevoit, și el, să îndure nenumărate critici îndreptate împotriva politicii americane în Africa de Nord. Dar acum, cum scrie în *Memoriile* sale, „uciderea lui Darlan, oricât de criminală ar fi, i-a scutit pe aliați de a fi nevoiți să-și continue cooperarea cu el, lăsându-le toate avantajele pe care amiralul le-ar fi putut oferi în timpul orelor cruciale ale debarcării aliate”. Churchill a fost, de asemenea, extrem de satisfăcut de numirea generalului Giraud ca succesor al lui Darlan: *Iată, în fine, ocazia de a înăptui unitatea între francezii din Londra și francezii din Africa de Nord și de a forma un nucleu francez solid și unit, care va fi, fără îndoială, mai puțin intransigent decât Comitetul de la Londra și irascibilul său președinte*.

Calificind asasinarea lui Darlan drept o „crimă odioasă”, generalul de Gaulle nu este mai puțin mulțumit de cele întâmplate. Principalul obstacol în stabilirea unei conduceri franceze unite a dispărut. În plus, de Gaulle pare dispus să-i încredințeze generalului Giraud comandamentul forțelor „Franței libere”.

C.P.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **23 AUGUST 1944. DOCUMENTE** (sub egida Direcției generale a Arhivelor statului și a Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară; colectivul de coordonare: Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, vol. I — 656 pp., 65 lei, vol. II — 872 pp., 67 lei: 900 mărturii documentare din arhive românești și străine din perioada ianuarie 1939-26 octombrie 1944, revelatoare pentru rezistența antifascistă și antihitleristă a poporului român, pentru desfășurarea victorioasă și eoul internațional al Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă organizată și condusă de P.C.R.

● **ACTUL DE LA 23 AUGUST 1944 ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL** (coordonator: dr. Gheorghe Buzatu).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 616 pp., 58 lei: culegere de studii și documente referitoare la locul și importanța evenimentelor din România pe plan mondial, în urmă cu patru decenii; volum realizat în cadrul Colectivului de istorie a celui de-al doilea război mondial al Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol” — Iași.

● **FILE DIN ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN. VOL. 15** (sub egida Comisiei române de istorie militară; coordonator de ediție: general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu).

Editura militară, București, 1984, 430 pp., 35 lei: 20 studii dedicate pregătirii și desfășurării actului istoric de la 23 August 1944, ce a deschis României calea marilor cuceriri socialiste de astăzi.

● **Ion Coman, Emil Burbulea — COORDONATE UMANE ALE APĂRĂRII NAȚIONALE.**

Editura militară, București, 1984, 424 pp., 25 lei: originală abordare a fenomenului militar contemporan, analizat profund și competent.

● **NAȚIUNEA ROMÂNĂ** (sub egida Institutului de istorie „Nicolae Iorga”, coordonator științific: Ștefan Ștefănescu).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 686 pp., 63 lei: culegere de studii privind geneza, cristalizarea și afirmarea, precum și orizontul contemporan al națiunii noastre, în perspectivă istorică.

● **Academician Ștefan Pascu — REVOLUȚIA POPULARĂ DE SUB CONDUCEREA LUI HOREA.**

Editura militară, București, 1984, 536 pp., 34 lei: studiu monografic ce valorifică noi și importante informații documentare despre marii eroi și martiri ai neamului de acum două veacuri.

● **PE DRUMURILE BIRUIȚEI** (volum Intocmit de colonel Antone Marinescu, maior dr. Ioan Talpeș, căpitan Alesandru Dușu).

Editura militară, București, 1984, 508 pp., 33 lei: extrase din jurnalele de operații ale unor mari unități, unități și subunități române participante la războiul antihitlerist.

● **ARMINDENI** (antologie de T. Pinteau; cuvânt înainte de N. Copoiu).

Editura Minerva, București, 1984, 204 pp., 14,50 lei: versuri, proză, publicistică, într-o selecție antologică, dedicate zilei de 1 Mai, străveche sărbătoare a românilor și, din 1890, ziua solidarității muncitorești internaționale.

● **Victor V. Grecu — REVOLUȚIA, UNIREA, INDEPENDENȚA ÎN TRANSILVANIA.**

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 214 pp., 14,50 lei: pagini din cronică unității românești.

GORDON W. PRANGE

Închelem aici relatarea marii bătălii navale de la Midway care a opus, în zilele de 4-6 iunie 1942, flotele Statelor Unite și Japoniei în zona centrală a Oceanului Pacific. În cinci numere anterioare ale revistei, am prezentat largi extrase din cea mai recentă monografie dedicată acestei teme, *Miracle at Midway* (Miracolul de la Midway), scrisă de istoricul militar american Gordon W. Prange și publicată în anul 1982. Concluziile finale ale autorului sînt înfățișate în cele ce urmează.

Spre a oferi cititorului o imagine cît mai completă asupra modului cum au fost interpretate sursele și învățămintele acestei confruntări navale și asupra impactului strategic-politic pe care l-a avut în desfășurarea ulterioară a celui de-al doilea război mondial în Asia și Oceanul Pacific, să vedem ce au de spus, în această privință, și alți cercetători:

Louis L. Snyder, Statele Unite: „Midway a reprezentat prima înfrîngere decisivă suferită de marina militară niponă în epoca modernă. Din acel moment, japonezii au fost obligați să-și limiteze operațiile la mările limitrofe ale propriului arhipelag și la sudul Pacificului. Bătălia pentru Midway a marcat, de asemenea, sfîrșitul vechii strategii de utilizare a navelor de suprafață în formațiuni

de luptă de sine stătătoare. De aici înainte, ambele părți aveau să-și clădească escadrele operative în jurul unui sau mai multor portavioane”¹.

Hakuciro Hattori, Japonia: „Adevărul despre înfrîngerea suferită de marina militară imperială la Midway a însemnat și o gravă lovitură morală. De aceea s-au luat măsuri pentru a ascunde acest adevăr. În comunicatul dat publicității de Înalțul comandament nipon, la 10 iunie 1942, se arăta că pierderile suferite se cifrează la un portavion scufundat și avarierea serioasă a altui portavion și a unui crucișător. Un timp, echipajele de pe navele scufundate au fost ținute în carantină. Și totuși, zvonurile despre înfrîngere n-au încetat să se răspîndească. Pînă la urmă, încrederea opiniei publice în veridicitatea comunicatelor oficiale s-a spulberat”².

V. Avarin, U.R.S.S.: „Stabilizarea relativă a fronturilor de luptă din Oceanul Pacific, survenită după bătălia pentru Midway, nu a presupus deloc încetarea tuturor operațiilor militare. Dar ofensiva japoneză s-a izbit de o împotrivire pe care n-a mai fost în stare să o

¹ Louis L. Snyder, *The War. A Concise History. 1939-1945*. New York, 1960, pp. 333-334.

² Hakuciro Hattori, *Japonia în război* (Japonia în război), traducere din limba japoneză, Moscova, 1973, pp. 219-220.

depășească, în vreme ce forțele anglo-americane nu erau încă suficient de pregătite pentru a prelua inițiativa și a trece la operații active, care să determine intrarea Japoniei în defensivă¹.

Bernard Millot, Franța: „Dacă am schița un tablou succint al bătăliei pentru Midway, am putea spune că flota niponă a pornit la luptă cu scopul de a surprinde și a anihila de-

finitiv marina americană, dar aceasta din urmă a răsturnat rolurile, în ciuda inferiorității sale din toate punctele de vedere. Pentru americani, Midway a reprezentat o victorie a serviciilor de informații, dar și a inteligenței, un decisiv punct de cotitură care a pus capăt ambițiilor teritoriale japoneze și a inaugurat era reluării inițiativei².

O întrebare chinuitoare

Mulți dintre japonezii care au participat la bătălie își amintesc de această uluitoare înfrângere ca de un cosmar — explozii, incendii dezlănțuite, nave care se scufundă, oameni disperați, zbătându-se în apele involvurate —, ca de o spulberare a visurilor lor de glorie, înghițite parcă de amurgul acelei zile în largul Pacificului. Întrebarea arzătoare, obsedantă, care îi frământa pe toți era: unde am greșit? Posibilități aparent excelente s-au transformat brusc într-o catastrofă. De ce? Unde trebuie căutat răspunsul, la nivelul flotei sau, mai sus, la cel al conducerii Marinei militare japoneze? Până în momentul dezastrului de la Midway, flota imperială străbătuse mările și oceanele ca o haită de balene ucigașe, semănătoare de moarte și distrugere pentru inamic și aducătoare de victorii pentru culorile japoneze. Pe întregul cuprins al extinsului Imperiu nipon, amiralul Yamamoto, comandantul-șef al Flotei combinate, era venerat ca geniu al războiului naval.

În analiza bătăliei pentru Midway, japonezii s-au dovedit mai introspectivi decât americanii. Fenomen firesc, de altfel, doar ei o pierduseră. Analizele ulterioare asupra Midwayului au fost la fel de numeroase în Japonia ca cele asupra Pearl Harborului în Statele Unite. Dar cercetătorii niponi s-au arătat mai puțin preocupați de blamarea vinovaților. Ei s-au concentrat, mai ales, asupra învățămintelor care se des-

prindeau pentru viitor. Practic, toți observatorii japonezi consultați la întocmirea acestui studiu au citat drept principala cauză a înfringerii așa-numita „boală a victoriei”. Datorită unui lung șir de izbini neîntrerupte, încrederea japonezilor în propriile forțe — pe care, dealtminteri, trebuie să o aibă orice luptător pentru a fi eficient — a degenerat într-o nemăsurată înțimfăre și un suveran dispreț față de inamic.

De fapt, orice încercare de a face o evaluare dintr-o perspectivă atât de apropiată nu avea șanse de reușită; nici una dintre părți nu dispunea încă de informațiile necesare. Abia după război, când s-au putut consulta arhivele militare ale ambelor părți beligerante, s-a clarificat modul exact cum s-au desfășurat operațiile la Midway. A reieșit astfel că veriga slabă în angrenajul nipon a fost amiralul Yamamoto. Aureola gloriei sale i-a orbit pe toți, iar, în cazul subordonaților, afecțiunea pe care i-o purtau a împiedicat o judecată obiectivă. Îndată după bătălie, când Yamamoto le-a declarat membrilor comandamentului său „Vina este a mea!”, el nu a recunoscut numai răspunderea ce îi revine oricărui comandant, concepție oarecum străină armatei și marinei militare japoneze. El a rostit, pur și simplu, un adevăr, și anume că, în măsura în care o singură persoană poate fi făcută răspunzătoare pentru fiasco de la Midway, acela este el, amiralul Isoroku Yamamoto. La fel cum făcuse și la Pearl Harbor, Yamamoto concepute ideea operației și apoi o băgase pe gît Statului ma-

jor al marinei militare. Dar condițiile care făcuseră posibilă victoria de la Pearl Harbor nu mai erau valabile în noile împrejurări. Mai mult decât atât, Yamamoto părea că pierduse contactul cu realitatea. Dacă, prin absurd, și-ar fi propus să demonstreze cit de multe principii ale războiului poate să încalce un amiral într-o singură campanie, nu trebuia să facă altceva decât să descrie planul operației Midway.

Un monstru cu două capete

Să urmărim raportul între operația concepută de amiralul Yamamoto și principiile strategico-tactice de bază, pe care trebuia să și le însușească orice ofițer de marină:

1. *Scopul*. Dintre toate principiile războiului naval, acesta se află pe primul loc, cu valoare fundamentală. Cel care proiectează o operație trebuie să se întrebe: „Care este rostul acestei bătălii? Ce sper să realizez? Ce efecte va avea ea pentru interesul național al țării mele? Justifică oare prețul ce va trebui plătit în vieți omenești?” Întrebările sînt elementare, dar tocmai aici comandamentul Flotei combinate a comis cea mai mare eroare. De la bun început, operația Midway a fost un monstru cu două capete, care se băteau între ele. În primul rînd, Yamamoto voia să atace și să cucerească atolul Midway; în al doilea rînd, să scoată din birlog și să distrugă rămășițele flotei americane din Pacific. Prima operație reclama un program ri-

¹ V. Avarin, *Borba za Tihii okean* (Bătălia pentru Oceanul Pacific), Moscova, 1947, p. 295.

² Bernard Millot, *La Guerre du Pacifique*, vol. I, Paris, 1968, p. 228.

gid și o succesiune exactă a fazelor; a doua — o maximă flexibilitate.

2. *Concepția ofensivă.* La prima vedere, ideea de a deplasa o flotă gigantică la câteva mii de mile spre est și de a răpi un prețios avanpost de sub nasul flotei americane, silind-o astfel să se angajeze într-o bătălie decisivă, pare destul de îndrăzneț. Dar îndrăzneala nu trebuie confundată cu spiritul ofensiv. Concepția pe care se baza proiectul era esențialmente defensivă — aceea de a asigura controlul asupra unui lanț de baze avansate, pentru a bara accesul inamicului spre insulele nipone și mările din jurul lor.

3. *Superioritatea locală.* Japonezii dispuneau, indiscutabil, de superioritate numerică, dar, pentru a realiza o reală superioritate, ei ar fi trebuit să-și dispună altfel forțele. După ce a concentrat cea mai mare putere navală cunoscută până atunci în istorie, Yamamoto a viciat-o prin dispersare. În loc să concentreze toate forțele pentru îndeplinirea obiectivului strategic principal, el a trimis, simultan, o puternică escadră în Aleutine; prezența acesteia la Midway ar fi putut schimba soarta bătăliei.

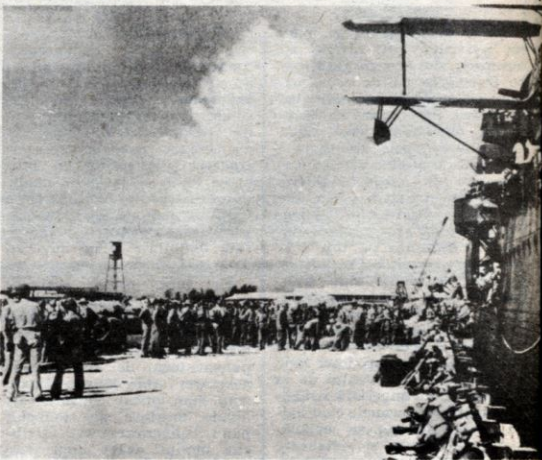
4. *Surprinderea.* Aceasta a reprezentat piatra unghiulară a planurilor militare japoneze. Yamamoto a mizat pe faptul că va putea ajunge neobservat până în zona atolului Midway, la fel ca amiralul Nagumo, în cazul atacului de la Pearl Harbor. Desigur, nu se poate reproșa comandanților niponi că expertizii americani au reușit să spargă în timp util codul marinei imperiale japoneze. Dar subestimarea capacității adversarului de a obține informații și de a le folosi în mod inteligent a fost o categorică greșeală a comandamentului nipon.

5. *Măsuri de păstrare a secretului.* Acest principiu, strâns legat de cel anterior, a fost în mare măsură ignorat de conducerea marinei militare japoneze. Prea multe persoane au cunoscut cu mult timp înainte planurile operației; nu s-au camuflat în-deajuns pregătirile flotei pen-

tru o acțiune majoră; comunicări secrete de mare importanță au fost încredințate, cu prea mare ușurință, undelor radio.

6. *Simplitatea concepției.* Ideea de bază a acestui principiu se rezumă în faptul că un mecanism, cu cât are mai puține piese mobile, cu atât se reduc șansele ca vreuna dintre ele să se defecteze. Amira-

8. *Economia de forțe și mijloace.* În raport cu importanța obiectivului fixat, forțele navale și aeriene destinate de japonezi pentru atacarea bazei americane de pe insulele Midway au fost disproportionat de mari. Amiralul Nimitz a demonstrat sensul acestui principiu, hotărînd să renunțe la serviciile cuirasate-

Unități de infanterie marină americană debarcă pe Midway

lul Yamamoto nu a reușit să concilieze cele două tendințe tactice opuse: cea tradiționalistă, care pune în centrul operațiilor navale navele de linie, și cea modernă, care acordă rolul primordial portavioanelor.

7. *Mobilitate.* Chiar după pierderea celor patru portavioane din escadra amiralului Nagumo, japonezii mai puteau concentra în zonă, în timp util, un portavion greu și trei ușoare, cu un total de circa 50 avioane vînătoare și 60 bombardiere. Dar planificarea rigidă a întregii operații și surpriza provocată de contralovitura americană l-au făcut pe amiralul Yamamoto să nu ia în considerație o asemenea manevră tactică, împusă de împrejurări.

lor de care putea dispune în bătălia pentru Midway.

9. *Comandamentul unic.* În mod paradoxal, Yamamoto a anulat acest principiu vital, prin faptul că nava sa amiral s-a alăturat flotei operative. Interzicerea legăturilor radio între nave, l-a redus și pe el la tăcere cînd ar fi putut conduce efectiv operațiile de la Tokio. Spre deosebire de Yamamoto, amiralul Nimitz, aflat la Pearl Harbor, a fost mereu la curent cu desfășurarea operației.

Decizii salutare

Dacă am considera că americanii nu au făcut decît să culeagă roadele erorilor comise de adversar la Midway, am

greși, fără îndoială, după cum am greși dacă am socoti victoria japoneză de la Pearl Harbor numai o consecință a șirului de erori ce pot fi atribuite comandamentului american. Bătălia pentru Midway a fost o clară victorie americană, nu doar evitarea unei înfringeri.

Printre factorii care au contribuit la acest deznodământ, decriptarea codului naval japonez s-a situat la loc de frunte¹. Acest succes a stat la baza reușitei strategiei americane. Din momentul în care amiralul Nimitz, comandantul-șef al flotei americane din Pacific, a stabilit că japonezii se îndreaptă spre Midway, având în frunte escadra de portavioane a lui Nagumo, el a știut nu numai locul aproximativ unde se va da bătălia, dar și cum va trebui să lupte. Va fi o înfruntare de aviație; a lăsat deci cuirasatele la bazele lor de pe coasta de vest a S.U.A., pentru a nu aglomera inutil zona. Trebuia, în schimb, să dispună de cât mai multe portavioane; de aici, insistența lui energică pentru a pune cât mai urgent portavionul Yorktown în stare perfectă de luptă. Spre deosebire de americani, japonezii au întârziat repararea și reechiparea portavioanelor Shokaku și Zuikaku, lipsindu-se astfel de apotul lor în momentul decisiv.

Cunoașterea scopului și a forței inamicului nu reprezintă însă, în sine, o garanție a victoriei. Nimitz nu s-a lăsat paralizat de imensitatea puterii navale inamice. O simplă comparație între dimensiunile flotei japoneze și forțele aflate la dispoziția lui l-ar fi putut determina să conchidă că se află într-o situație tragică. Ar fi fost de înțeles dacă hotăra să lase baza de pe Midway în voia soartei, să-și retragă prețioa-

sele portavioane și crucișătoare spre coasta de vest a S.U.A. sau să le grupeze la Pearl Harbor. Dar el a acționat cu îndrăzneală, aruncând în luptă forțele sale, inferioare, împotriva unui dușman mult mai puternic. Știind că nu dispune de suficiente forțe pentru o ciocnire decisivă, a ordonat amiralilor Fletcher și Spruance să-și plaseze forțele lor speciale în flancul Flotei 1 portavioane a amiralului Nagumo. Căci Nimitz își dădea seama că, pentru a salva baza de pe Midway, trebuia să atace grupul aeronațional inamic cât mai curând posibil și de pe poziții strategice avantajoase.

În raportul său asupra desfășurării bătăliei, amiralul Nagumo s-a plins de lipsa de timp în pregătirea corespunzătoare a operației de la Midway, deși mințile cele mai luminate ale marinei militare nipone avuseseră la dispoziție luni de zile pentru planificarea minuțioasă a acțiunii. Practic, adversarii lui, amiralii americani Fletcher și Spruance, n-au dispus decât de câteva zile. Fletcher a adus la Pearl Harbor portavionul Yorktown (grav avariat în bătălia din Marea Coralilor), abia în după-amiaza zilei de 27 mai, iar Spruance a ajuns la Pearl Harbor cu numai o zi mai devreme și a avut sur-

priza să afle că japonezii se îndreaptă spre Midway și că el este noul comandant al Forței speciale 16. După câteva ședințe-fulger cu Nimitz și Fletcher, Spruance a ieșit în larg, în dimineața zilei de 28 mai. Două zile mai târziu, Fletcher era și el gata de plecare, după ce pusese la punct elementele strategice, împreună cu Spruance.

Decizia amiralului Fletcher de a despărți din nou cele două forțe speciale după realizarea joncțiunii cu Spruance a fost cât se poate de inspirată. Dar, în condițiile netei inferiorități numerice în care se afla, această hotărâre poate părea cel puțin ciudată, conform regulilor clasice ale războiului naval. Dacă cele trei portavioane americane ar fi rămas grupate, tragedia suferită de Yorktown s-ar fi înmulțit cu trei, căci nimeni nu punea la îndoială măiestria și îndrăzneala piloților lui Nagumo. O altă hotărâre crucială a lui Fletcher a fost cea de a-i preda lui Spruance comanda generală a operațiilor, de îndată ce, în urma lovirii portavionului Yorktown, el nu a mai fost în măsură să-și exercite în mod eficient atribuțiile de comandă.

Dintre toate deciziile de comandament luate de ami-

Forțe americane în ofensivă

¹ Este interesant de semnalat că, spre deosebire de sursele americane care nu menționează nicăieri acest episod, istoricul militar japonez Takuciro Hattori precizează: „După cum a reieșit din unele surse publicate după război, la 8 februarie [1942], în timpul unei operațiuni de comando a inamicului asupra insulei Wake, a fost capturată o navă de patrulare japoneză, având la bord un set de coduri navale secrete”.

ralul Nimitz nici una nu s-a dovedit mai salutară și mai plină de consecințe ca numirea lui Spruance în fruntea Forței speciale 16. În timpul bătăliei, Spruance și-a demonstrat din plin calitățile de comandant militar. În momentul în care a știut unde se află inamicul, el a lovit cu toate forțele pe care le avea la dispoziție. Mai mult, a luat deciziile tactice exact la momentul oportun. Prin schimbarea cursului spre est, la 4 iunie, după lăsarea serii, el a evitat un iminent atac de noapte japonez. La fel manevra spre vest, din ziua de 5 iunie, a fost deosebit de înțeleaptă: a obligat comandamentul japonez să ordoneze cit mai grabnic retragerea generală, de teama unui nou atac aerian în față. Spruance a știut nu numai când este cazul să fie îndrăzneț, dar și când trebuie să se oprească. Puțini amirali aflați în situația lui ar fi rezistat tentației de a se năpusti în urmărirea inamicului aflat în retragere. Dar Spruance a intuit precis punctul cînd bravura se poate transforma în prostie. A fost mereu conștient de obiectivul principal al misiunii sale: de a apăra baza de la Midway și a nu-și expune portavioanele unor riscuri inutile.

Americanii lasă scutul și ridică spada

Din discuțiile purtate după război cu principalii protagoniști din ambele părți rezultă că, la timpul respectiv, nici japonezii și nici americanii nu au înțeles bătălia pentru Midway ca un punct crucial în desfășurarea războiului. Astfel, amiralul Nimitz avea să declare: „La Midway nu a

fost decît un început. După Midway, nu am avut sentimentul că războiul este ca și cîștigat. Fără îndoială, a fost un punct de cotitură, dar aveam de biruit un dușman tenace și de împlinit o misiune grea”. Următorii trei ani de război crîncen aveau să-i dea dreptate.

Care a fost, în cazul acesta, sensul real al bătăliei pentru Midway? Desigur, efectele imediate se măsoară în fapte concrete, în pierderile umane și materiale suferite de cele două părți. În această privință, statisticile nu lasă nici o îndoială asupra cîștigătorului bătăliei: morți, răniți, dispăruți (S.U.A. — 307; Japonia — 2 500), portavioane (S.U.A. — 1; Japonia — 4), crucișătoare grele (S.U.A. — 0; Japonia — 1); distrugătoare (S.U.A. — 1; Japonia — 0), avioane (S.U.A. — 147; Japonia — 332).

În plus, de partea japoneză, un crucișător a fost grav avariat, două distrugătoare au suferit daune medii (fără a socoti alte două distrugătoare, care s-au ciocnit între ele pe timp de noapte), iar un cuirasat, un distrugător și un tanc petrolier au avut pagube ușoare. De partea americană, s-au înregistrat daune serioase la baza de la Midway, moderate la baza de la Dutch Harbor, în Alaska, și au fost pierdute insulele Kiska și Attu din Aleutine.

Trebuie însă luat în considerație și un alt aspect: *ce s-ar fi putut întîmpla, dar nu s-a întîmplat*. Aici ne aflăm pe un teren mai puțin solid. Orice speculație poate fi pusă sub semnul îndoielii. Dacă Yamamoto ar fi reușit să-și ducă la bun sfîrșit planul de a cușeri atolul Midway, a distruge portavioanele lui Nimitz și deci a scoate din

luptă forța aeronavală americană, Japonia ar fi dobîndit controlul deplin asupra Pacificului de Sud și Oceanului Indian. Între timp, stăpînirea bazei de la Midway le-ar fi dat japonezilor posibilitatea să hărțuiască insulele Hawaii și chiar coasta de vest a S.U.A. Se poate ușor imagina că guvernul american ar fi fost presat să modifice prioritățile strategice, care puneau pe primul plan înfrîngerea lui Hitler. Poate că rezultatul războiului ar fi fost același, dar prețul victoriei — indiscutabil mult mai mare.

Dar acest lucru nu s-a întîmplat. Căpitanul Edwin T. Layton, șeful serviciilor de informații al flotei S.U.A. din Pacific, avea să noteze mai târziu: „La Midway, japonezii au pierdut o putere aeronavală care fusese spaima Pacificului, o copleșitoare forță de elită, care nu se va mai aduna niciodată, pentru a semăna moarte și distrugere, așa cum făcuse în primele șase luni ale războiului. Acesta este sensul major al acțiunii de la Midway”.

Din punct de vedere tactic, așa a și fost. Însă unul dintre primele studii elaborate după război, în 1948, de Colegiul marinei militare americane, trage o seamă de concluzii mai profunde: „Bătălia pentru Midway a pus capăt expansiunii japoneze spre est, a restabilit echilibrul de forțe în Pacific și a îndepărtat pericolul care amenința insulele Hawaii și coasta de vest a Statelor Unite”.

Acesta este, în ultimă instanță, sensul bătăliei pentru Midway. Americanii au lăsat scutul și au ridicat spada; de aici înainte și pînă la sfîrșitul războiului din Pacific ei nu au mai părăsit ofensiva strategică.

Cuvînt introductiv
și versiune românească
Sergiu CELAC

FILE DE EPOPEE

Iată-ne, aşadar, la finele concursului File de epopee, dedicat celei de-a 40-a aniversări a Revoluției de eliberare socială și națională, anti-fascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944.

File de epopee s-a bucurat, ca și precedentele ediții ale concursurilor Magazin istoric, de interesul și atenția cititorilor noștri. Mulți dintre ei, printre care participanți la glorioasele bătălii ale poporului român pe frontul antihitlerist, ne-au scris exprimându-și aprecierea pentru acest nou concurs organizat de revistă. Astfel, căpitanul în rezervă, ing. ROMEO D. BOTEZ, din Baia Mare, ne scrie: „La 23 August 1944 eram tinăr sublocotenent de artilerie. Am luat parte la curățirea pădurilor din sudul fostului județ Ilfov de trupe germane. Am luptat apoi, din februarie 1945 și pînă la victoria finală, pe teritoriul Cehoslovaciei, pentru eliberarea acestei țări”. Emoționante sînt rîndurile generalului-maior în retragere NICOLAE PĂTRĂSCOIU, din București, veteran din cele două războaie mondiale, azi în vîrstă de 95 ani: „Am fost martor al tuturor marilor evenimente petrecute în acest secol. Ca fiu de țaran din Scheia Gorjului am învățat de mic să-mi iubesc patria și să mă sacrific pentru ea. Am participat cu deosebit interes la concursul organizat de admirabila dv. revistă”.

Cei 100 ciştigători ai premiilor concursului File de epopee au fost desemnați, ca și la edițiile precedente, prin tragere la sorți din rîndul participanților cu răspunsuri exacte. La concurs au participat 11 785 cititori — oameni ai muncii din toate colțurile

țării, de diferite profesii și naționalități. 2 328 concurenți au dat răspunsuri exacte la toate întrebările puse.

Numărul mare de participanți pe care l-a întrunit și acest concurs atestă încă o dată marea dragoste pentru istorie a cititorilor noștri, statornicia cu care este urmărită revista Magazin istoric.

Față de precedentele ediții ale concursului Magazin istoric, File de epopee prezintă o particularitate semnificativă: participarea în număr mare a unor cercuri de istorie din cadrul școlilor de cultură generală din cuprinsul țării. Unele dintre aceste cercuri se află, de altfel, și pe lista ciştigătorilor. Îi felicităm pe acești școlari îndrăgostiți de istorie, precum și pe profesorii lor. Adresăm, de asemenea, călduroase felicitări tuturor participanților la acest concurs și urări de noi succese în activitatea ce-o desfășoară.

Cîteva precizări, înainte de a-l prezenta pe cei 100 de ciştigători:

— Premiile în obiecte vor fi ridicate de la sediul redacției, București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter, începînd cu data de 15 decembrie 1984, între orele 14.30-16.30 (luni-vineri) și 10-13 (sîmbăta). Termenul limită de ridicare a premiilor în obiecte este de 6 luni din ziua începerii distribuiri; ele pot fi ridicate deci pînă la 15 iunie 1985, inclusiv.

— Ciştigătorii din provincie, care nu se pot deplasa la București, sînt rugați să ne solicite formularul tip pe baza căruia pot delega o altă persoană să ridice premiul. În acest scop, vor atașa la scrisorile lor un plic timbrat, pe care își vor scrie adresa

completă. Redacția nu asigură expedierea premiilor prin colet poștal.

Abonamentele la Magazin istoric pe un an și, respectiv, pe 6 luni vor fi făcute începînd cu luna iulie 1985.

PREMIUL 1 un televizor OLT

1. ȘCOALA GENERALĂ DIN COM. BĂCEL, jud. Covasna

PREMIUL 2 un aparat de radio BUCIUM

1. MIHAI CONSTANTIN, Slobozia, jud. Ialomița

PREMIUL 3 un radioreceptor GLORIA

1. FLORIAN I. ALDEA, Pitești

PREMIUL 4 un radioreceptor INTERSON

1. VIRGINIA DUȚĂ, com. Motoșeni, jud. Bacău

PREMIUL 5 un radioreceptor EXPRES

1. CORINA-EMILIA MOTIU, Iași

PREMIUL 6 un aparat foto ORIZONT

1. CERCUL DE ISTORIE, ȘCOALA GENERALĂ SĂRMAȘU, jud. Mureș

PREMIILE 7-8 două aparate foto SMENA 8 M

1. NICOLAE CĂTĂLINA, Sibiu
2. IOAN POPOVICI, com. Telnăc, satul Bodrogu Nou, jud. Arad

PREMIILE 9-10 două stilouri HERO

1. NINA MUTU, Alexandria
2. NICOLAE PĂTRĂSCOIU, București

PREMIILE 11-15 cinci serviete

1. SVETLANA VRGOVICI, Buzias
2. HOLYA ȘIPOS, Lugoj
3. VASILE MARCU, București

4. LILIANA ION, com. Dragodana, jud. Dimbovița
5. VERGILIA ODOBESCIANU, București

PREMIILE 16-20 cinci truse stilou SIRIUS

1. IOAN MIHALCI, com. Teaca, jud. Bistrița-Năsăud
2. MIHAI CRISTIAN, Bala Mare
3. CONSTANTIN CRĂCIUN, Moreni
4. OSVALD FISCHMAN, Brașov
5. CONSTANTIN GR. ZAMFIROIU, com. Bumbăști Pitic, jud. Gorj

PREMIILE 21-35 15 seturi diapozitive istorice

1. CATEDRA DE ISTORIE DE LA ȘCOALA GENERALĂ NR. 3 DEVA
2. ILDIKO ȘIPOȘ, Lugoj
3. IOAN STĂNESCU, București
4. TUDOR I. PREDA GALICESCU, Motru
5. ARMIN SCHEIN, București
6. DAN PAULIU, Suceava
7. GREGOR MARKIEWICI, Brașov
8. NECULAI ARHIRE, Vaslui
9. HANES SCHUMMER, Deta
10. SZÜCS COLOMAN, Slatina
11. COSTACHE PINTILEI, Constanța
12. MIRCEA ȘERBĂNUT, Tirgu Mureș
13. IOSIF RĂDOI, Orăștie
14. CONSTANTIN DOBÎRCEANU, Huși
15. IOAN BOIT, Oradea

PREMIILE 36-60 25 abonamente pe 1 an la Magazin istoric

1. CONSTANTIN STĂNESCU, Craiova
2. ION DRENSCKO, Alexandria
3. GHEORGHE BELLU, Brașov
4. CERCUL DE ISTORIE DE LA ȘCOALA GENERALĂ HOLBOCA, jud. Iași
5. MIHAI ȘZECSI, Timișoara
6. DUMITRU COSTEA, com. Tinaud, jud. Bihor
7. CAROL FORIKA, Aiud
8. PETRU VASS, Tîrnăveni
9. EMIL STANCU, com. Dragodana, jud. Dimbovița
10. CERCUL DE ISTORIE "URMAȘII PANDURILOR", com. Ploștina-Motru, jud. Gorj
11. RADU MELINTE, com. Nicorești, jud. Galați
12. CERCUL DE ISTORIE DE LA ȘCOALA GENERALĂ BISTRA, jud. Alba
13. MARIA IVANCU, București
14. DUMITRU GRIGOROAIA, Hunedoara
15. EDUARD OARZĂ, com. Holboca, jud. Iași
16. ADRIAN-MARIUS FEDIUC, Cluj-Napoca

17. SORIN-SILVIU CĂLDĂRARU, Birlad
18. DUMITRU FROSIN, Piatra Neamț
19. RADIAN-DANIEL DOROBANȚU, București
20. VICTORIA LAKATOS, Cluj-Napoca
21. GEORGE-ROMULUS DAMALAN, Alexandria
22. DUMITRA C., SORA, com. Dragodana, jud. Dimbovița
23. ALEXANDRU N. BURTICĂ, com. Stroiești-Obrocești, jud. Vîlcea
24. MIHAIL APOSTOL, București
25. CERCUL DE ISTORIE "PE URMELE STRĂMOȘILOR", ȘCOALA GENERALĂ NR. 2 MANGALIA

PREMIILE 61-100 40 abonamente pe 6 luni la Magazin istoric

1. CASANDRA LUPESCU, Constanța
2. FLORIAN HAIDUC, Negrești-Oaș
3. MIHAI PLEȘNICUTE, Bacău
4. GHEORGHE DRÎNOVAN, Timișoara
5. DORINA MOLDOVAN, com. Dumitra, jud. Bistrița-Năsăud
6. TUDOR NIȚĂ, Arad
7. MIRCEA MIHAI, Turda
8. VALENTINA DAMIAN, București
9. DIMITRIE INDRIEȘ, Oradea
10. MIHAI V. IACOB, Suceava
11. NICOLAI IDRICEANU, Iași
12. ION CONSTANTINESCU, Brăila
13. VERGIL-AUREL RĂDULESCU, com. Coșoveni, jud. Dolj
14. IOAN MERDARIU, com. Buciumeni, jud. Dimbovița
15. ION CHIRILIU, București
16. DĂNILĂ WAEDT, com. Șagu, jud. Arad
17. ALEXANDRU DOBRESCU, Brăila
18. IOAN C. POPESCU, com. Pașnai, jud. Suceava
19. LUCIAN NEDELCU, Buzău
20. GEORGETA CRÎNGUȘ, Constanța
21. LUMINITA COJOCARU, Deva
22. BOGDAN PAȘCĂU, Tecuci
23. LUCRETIA HERINEAN, com. Galați Bistriței, jud. Bistrița-Năsăud
24. GAVRIL A. DRANCA, Vatra Dornei
25. CONSTANTIN BELDIE, Bacău
26. ISAC VEXLER, Iași
27. MAGDALENA KURITAN, Bala Mare
28. LAURA IPATE, sat. Ioneasa, com. Vadu-Moldovei, jud. Suceava
29. IOAN KÖNIG, Tirgu Mureș
30. GHEORGHE POPELĂ, Brezoi
31. GHEORGHE ALEXANDRU, Mizil
32. ANTON GH. LĂZĂRESCU, com. Scurtu-Mare, jud. Teleorman
33. MIHAI-ADRIAN SURDU, București
34. NICOLAE TEODORESCU, Turnu Măgurele
35. ILIE MARIUS DUMBRAIAN, Oena Mureș
36. IOAN MOLDOVAN, com. Jabenita, jud. Mureș
37. IOAN BUDIU, com. Sintana, jud. Arad
38. IOACHIM DOREL VESA, București
39. GABRIEL PERIANU, Iași
40. CRISTINA-ELENA PISTOLEA, Iași

Poșta concursului

Interesul de care s-a bucurat în rîndurile cititorilor concursul File de epoece, organizat de revista noastră, ale cărui întrebări au apărut în nr.5, 6, 7, 8/1984, iar răspunsurile în nr. 10/1984, este ilustrat și prin bogata corespondență sosită pe adresa acestuia. Dintre relatările privind modul în care cititorii noștri au rezolvat cele 40 întrebări ale primei ediții 1984 a concursului Magazin istoric, semnificative sînt rîndurile trimise de ing. MIHAI V. MĂRCULESCU, din Piatra Neamț: "Acest concurs a constituit un nou și plăcut prilej de a mai revedea cele ce s-au scris de-a lungul anilor în Magazin istoric. Am colecția completă a revistei. De aici, din Piatra Neamț, unde există multă lume care știe că eu sînt unul dintre puținii posesori ai colecției complete, am primit cîteva solicitări de a consulta revista în vederea participării la concurs. Le-am pus cu plăcere la dispoziție colecția revistei".

Același cititor ne scrie dacă la întrebarea nr. 8 din seria a IV-a răspunsul pe care l-a dat, "Bateria Rogifer", este exact. Este corect dar... nu exact, respectiv cel solicitat de noi, din două motive: 1. Cuvîntul "Rogifer", care apare și în textul întrebării, constituie un indiciu al faptului că răspunsul solicitat a se indica o altă denumire a respectivei baterii, care, evident, s-a cuprindă termenul amintit. 2. Această o altă denumire este cerută de altfel în chiar textul întrebării care, eventual, putea fi citită și astfel: "Cum a mai fost numită această baterie... Rogifer?". Totuși, considerăm răspunsul bun.

Alți cititori, printre care CAROL RĂDOI, din București; ION DUMITRU, din București; STOIAN PREDESCU, din Constanța; IOANA DUMITRESCU, din Iași, doresc să afle dacă la întrebarea 7, tot din seria a IV-a, poate fi luat în considerație ca bun și răspunsul 58 159.

Da, este ca bun și acest răspuns, avînd în vedere faptul că în numărul de revistă (#1980, p. 5 și 8) pe baza căruia a fost întocmită întrebarea se aflau menționate ambele cifre, respectiv 53 159 și 56 455.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

În prag de An nou 1985, adresăm tuturor cititorilor și colaboratorilor noștri tradiționalul „La mulți ani!” împreună cu călduroase urări de noi succese în activitate și de importante realizări în muncă și viață.

Adresăm, de asemenea, colegialele noastre urări de multă sănătate, fericire și succese în activitatea ce-o desfășoară colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Școlii”, statornicii noștri colaboratori în apariția cu regularitate a revistei, precum și colaboratorilor noștri din arhive, muzee și biblioteci pentru deosebita lor sollicitudine și cooperare.

„MILENIUL IMPERIAL AL DACILOR”

Între lucrările apărute în 1976 — ne serie prof. DUMITRU BOTAR, din Caracal — în timpul desfășurării Congresului de tracologie ce a avut loc la București s-a numărat și volumul I al cărții *Noi tracii*, datorat dr. Iosif Constantin Drăgan. Ce alte lucrări a mai întreprins autorul între timp pe această temă?

Continuându-și linia preocupărilor, autorul lucrării menționate de dr. a susținut o comunicare cu titlul *Mileniul imperial al dacilor* în ședința Academiei Republicii Socialiste România din 31 ianuarie 1983, prezentând principalele momente ale acestei perioade pe care o apreciază drept „densă în evenimente”. La Editura științifică și enciclopedică se află în curs de pregătire un volum cu același subiect de dr. Iosif C. Drăgan, care cuprinde evenimente politice și istorice de la cucerirea romană a Daciei și până în anul 306 e.n., perioadă în care, pe tronul Imperiului roman, s-au aflat și o serie de împărați de sorginte dacică și tracică.

PURTAT ÎN RANIȚĂ, PE FRONT

TITUS FURDUI, din Cluj-Napoca: În Biblioteca Academiei filială Cluj-Napoca, se află un exemplar unicat în țară din volumul de Poezii al lui Octavian Goga, tipărit în 1905 la Budapesta, sub îngrijirea scriitorului abruddan Alexandru Ciurea. Emil Pinteau l-a descris în studiul *Volume de debut ale unor poezi române în ediții princeps* (din colecțiile Bibliotecii Academiei, filială Cluj-Napoca), publicat în tomul VI al culegerii *Biblioteca și cercetarea*, Cluj-Napoca, 1982. Exemplarul a aparținut tatălui meu, care l-a procurat de la Budapesta prin 1917-1918. Volumul a fost purtat în raniță, pe front. Tatăl meu a participat la evenimentele istorice din 1918, făcând parte din garda de pază a orașului Alba Iulia în timpul desfășurării lucrărilor Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918, care a votat unirea Transilvaniei cu România.

CARACAL 1854

Ing. MIHAI BĂLĂIANU, din București, ne scrie pe marginea articolului *De la Planul Talleyrand la propunerile Desprez* (nr. 2/1984): În ianuarie 1853, Rusia țaristă a ocupat Moldova și Țara Românească. În octombrie, același an, s-a declarat starea de război între Rusia și Turcia (Războiul Crimeii). În luna august 1854, trupele țariste au evacuat principatele, în locurile instalându-se ocupația austro-turcă. În cadrul acestei configurații s-a dat o luptă și în cîmpul orașului Caracal, despre care am găsit o consemnare pe un *Antologhion* (Rîmnice, 1786) aflat în com. Diosti, jud. Dolj: „1854. Mai 21. La leat 1854 într-o sîntă duminică oștirile rusești și otomane ce au fost dislocate într-acest prîmpnăt s-au războit în cîmpul Caracalu și după cum s-a înțeles din cele otomane a fost ca 4 000 iar rusești 500 sau 1 500 cu vreo 4 sau 5 tunuri însă s-au bîrăit lîndu-li-să 2 tunuri și 3 geapanale unde s-au prăpădit și cîțiva ostași chiar la moșia putu Dobrosloveni... care spre stîlnă însemnez eu S. Grecescu”.

Autorul însemnării, Stan Grecescu, a fost logofăt (notar) al comunei Diosti.

CERC MUZEISTIC — CÎȘTIGĂTOR AL CONCURSULUI MAGAZIN ISTORIC

Prof. GLEB STATNIC, director al Casei de copii școlari nr. 3 din București, conducătorul Cercului muzeistic din această școală, ne scrie: La ultimul concurs organizat de revista *Magazin Istoric*, 20 din 200 — Din Croniclei Unirii, printre cîștigători (nr. 3/1984) s-a numărat și cercul muzeistic de la școala noastră. Copiii s-au bucurat foarte mult și mulțumesc revistei pentru concursurile instructive organizate.

În continuare, corespondentul nostru ne relatează despre activitatea Cercului muzeistic, despre taberele și excursiile organizate. În școală s-a amenajat o vitrină cu insigne și medalii pionierești, o colecție de monede, de bancnote și diverse alte insigne și medalii. În cadrul cercului nostru se fac lecturi din cărți și reviste istorice, au loc prezentări de filme și diafilme. Cu prilejul concursurilor *Magazin Istoric* se discută întrebările și se caută răspunsurile în colectiv.

DE LA ARGEȘ

În completarea articolului *Curtea de Argeș — străveche vatră voinodolă* după 1150 (nr. 1/1978), GEORGE GEORGESCU, din com. Șuici, jud. Argeș, ne trimite fotografia de mai jos reprezentînd (după o acuarelă din 1861 a lui H. Trenk) ruinele Bisericii Sfinții Nicolae din cadrul complexului care alcătuia vechea reședință domnească (vezi și nr. 12/1974).

SUMARUL SUMARELOR pe anul
1984 va fi publicat în nr. 1/1985.

CONTENTS (Romanian History) The XIII-th Congress of the Romanian Communist Party — Historical Significances ● V. V. Bazarelie The Geto-Dacian Treasure of Bunești ● Gh. Zaharia, I. Cupșa Struggle and Sacrifice for Hungary's Liberation ● M. Mușat, I. Ardeleanu, I. Ursu, I. Voleu 1918. Transylvania's Union to Romania ● I. Paș Dr. Petru Groza, A Man of His People ● V. Niculae Bucharest, 1884. Circle of Social Studies ● C. Bodea 1850. The Poem A Song to Romania in the Historians' Attention (II) ● C. Antip Stockholm, September 1984: The Congress of the Museums of Military History and Arms ● V. A. Urechiă Memoirs from the Late Nineteenth Century ● The XV-th ICHS.: Z. V. Udaltsova (U.S.S.R.) ● G. Iliescu Family Chronicles: The Pleșoianu Kin ● I. Dumitriu-Snagov Martha Bibescu, A Patriot Writer ● M. Petrescu-Dimbovița Cucuteni Culture

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Le XIIIe Congrès du Parti Communiste Roumain — significations historiques ● V. V. Bazarelie Le trésor géto-dace de Bunești ● Gh. Zaharia, I. Cupșa Lutte et sacrifice pour la libération de la Hongrie ● M. Mușat, I. Ardeleanu, I. Ursu, I. Voleu 1918. L'union de la Transylvanie avec la Roumanie ● I. Paș Dr. Petru Groza, un homme de son peuple ● V. Niculae Bucarest, 1884. Le Cercle d'Études sociales ● C. Bodea 1850. Le poème La Chanson de la Roumanie dans l'attention des historiens (II) ● C. Antip Stockholm, septembre 1984: Le Congrès des Musées d'Armes et d'Histoire militaire ● V. A. Urechiă Souvenirs de la fin du XIXe siècle ● Le XVe CISH: Z. V. Udaltsova (U.R.S.S.) ● G. Iliescu Chroniques de famille: les Pleșoianu ● I. Dumitriu-Snagov Martha Bibesco — un écrivain patriote ● M. Petrescu-Dimbovița La culture Cucuteni

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) XIII-ый Съезд Румынской Коммунистической Партии — исторические значения ● В. В. Базарчук Гето-дакийское сокровище в Бунешти ● Г. Захария, И. Купша Борьба и жертва за освобождение Венгрии ● М. Мушат, И. Арделяну, И. Урсу, И. Войку 1918. Воссоединение Трансильвании с Румынией ● И. Пае Д-р Петру Гроза, сын своего народа ● В. Никулае Бухарест, 1884. Кругок социальных исследований ● К. Бодя Поэма Воспевание Румынии во внимании историков (II) ● К. Антип Стокгольм, сентябрь 1984 г.: На съезде музеев оружия и военной истории ● В. А. Уречия Воспоминания конца XIX-ого века ● XV-ый МКН: З. В. Удальцова (СССР) ● Г. Илеску Семейная летопись: семья Плесояну ● И. Думитриу-Снагов Марта Бибеску — писательница патриотка ● М. Петреску-Дымбовица Культура Кукутени

INHALT (Rumänische Geschichte) Der XIII. Parteitag der Rumänischen Kommunistischen Partei — geschichtliche Bedeutung ● V. V. Bazarelie Der getisch-dakische Schatz von Bunești ● Gh. Zaharia, I. Cupșa Kampf und Opfer für die Befreiung Ungarns ● M. Mușat, I. Ardeleanu, I. Ursu, I. Voleu 1918. Die Vereinigung Siebenbürgens mit Rumänien ● I. Paș Dr. Petru Groza, ein Mann seines Volkes ● V. Niculae Bukarest, 1884. Zirkel für soziale Studien ● C. Bodea 1850. Das Poem Gesang an Rumänien im Blickpunkt der Historiker (II) ● C. Antip Stockholm, September 1984: Beim Kongress über Waffenmuseen und Militärgeschichte ● V. A. Urechiă Erinnerungen vom Ende des 19. Jahrhunderts ● Der XV. IKGW: Z. V. Udaltsova (UdSSR) ● G. Iliescu Familienchroniken: Die Familie Pleșoianu ● I. Dumitriu-Snagov Martha Bibescu — eine patriotische Schriftstellerin ● M. Petrescu-Dimbovița Die Cucuteni-Kultur

SUMARIO (Historia rumana) El XIII Congreso del Partido Comunista Rumano — significados históricos ● V. V. Bazarelie El tesoro geto-dacio de Bunești ● Gh. Zaharia, I. Cupșa Lucha y sacrificio para la liberación de Hungría ● M. Mușat, I. Ardeleanu, I. Ursu, I. Voleu 1918. La Unión de Transilvania a Rumania ● I. Paș Dr. Petru Groza, un hombre de su pueblo ● V. Niculae Bucarest, 1884. El círculo de estudios sociales ● C. Bodea 1850. El poema El Cantar de Rumania en la atención de los historiadores (II) ● C. Antip Estocolma, septiembre de 1984: En el Congreso de los museos de armas e historia militar ● V. A. Urechiă Recuerdos desde fines del s.XIX ● El XV° CICH: Z. V. Udaltsova (URSS) ● G. Iliescu Crónicas de familia: Los Pleșoianu ● I. Dumitriu-Snagov Martha Bibescu — una escritora patriota ● M. Petrescu-Dimbovița La cultura Cucuteni

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 psrif.

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100.

REDACȚIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesel, Constanța Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc., de la oraș și de la sat. Prețul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

42427

